

แนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลง
เทคโนโลยีทางการเงินและยุคดิจิทัล

โดย

นาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์
กรรมการผู้จัดการ
ธนาคารกสิกรไทย จำกัด มหาชน

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 65
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2565 - 2566

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการเงินและยุคดิจิทัล” ลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ ของนาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 65 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2565 - 2566

พลโท

(ชาติชาย ชัยเกษม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลง
เทคโนโลยีทางการเงินและยุคดิจิทัล

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 65

ปัญหาการออมในระดับต่ำของประเทศไทยเริ่มรุนแรงขึ้นในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งทำให้ภาคครัวเรือนมีความอ่อนไหวต่อเหตุการณ์ไม่คาดคิด และมีข้อจำกัดในการรับมือกับโครงสร้างประชากรที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสุดยอด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจัดทำเอกสารวิจัยฉบับนี้ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 3 ด้าน ประการแรก คือ เพื่อศึกษาสถานการณ์การออมของครัวเรือน โดยผลการศึกษาพบว่า แม้ยอดคงค้างเงินออมและการลงทุนของครัวเรือนปรับเปลี่ยนในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่หากมองในมิติครัวเรือนรายย่อยจะพบว่า สัดส่วนการออมต่อรายได้ทยอยปรับตัวลงจากอดีต และส่วนใหญ่มีพฤติกรรมใช้จ่ายก่อนออมซึ่งทำให้มีโอกาสเกิดปัญหาทางการเงินด้านอื่นๆ ตามมา

สถานการณ์การออมในระดับต่ำข้างต้นนำมาสู่วัตถุประสงค์ในข้อถัดมา คือ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออม โดยพบว่า ปัญหาการออมสามารถเกิดขึ้นในทุกกลุ่มรายได้ หากไม่มีวินัยและการวางแผนทางการเงินที่ดี นอกจากนี้ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถเก็บออมได้อย่างสม่ำเสมอ และขาดหลักประกันในการออมระยะยาวรองรับวัยเกษียณ รวมถึงยังมีปัญหาในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการออม ทั้งในเรื่องภาระรายจ่าย หนี้สิน และระดับทักษะทางการเงินด้วยในเวลาเดียวกัน

จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคข้างต้น นำมาสู่วัตถุประสงค์สุดท้ายของงานวิจัยได้แก่ การเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยในส่วนของภาครัฐและผู้กำกับดูแลภาคการเงินนั้นควรให้ความสำคัญกับการดูแลเสถียรภาพเศรษฐกิจและระบบการเงิน ซึ่งจะส่งผลดีต่อรายได้ประชากร นอกจากนี้ภาครัฐควรเร่งเดินหน้าพัฒนาระบบการออม และเตรียมความพร้อมการออมเพื่อการเกษียณ ซึ่งเป็นวาระแห่งชาติที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เนื่องจากไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุในขั้นที่รุนแรง โดยควรตั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาวางนโยบายส่งเสริมและแก้ไขปัญหาทางการเงินของภาคครัวเรือนร่วมกัน ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับผู้ให้บริการทางการเงินนั้น ผู้ให้บริการทางการเงินสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการที่ปรึกษาและนำเสนอผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มลูกค้าผ่านช่องทางออนไลน์ซึ่งจะมีต้นทุนการให้บริการที่ต่ำกว่าช่องทางสาขา อีกทั้งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับพฤติกรรม ความเสี่ยง และความต้องการของลูกค้าได้ โดยข้อเสนอแนะและแนวทางทั้งหมดนี้เพื่อให้สามารถส่งเสริมการออมของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน

Abstract

Title Guidelines for Promotion of Sustainable Savings under the Ever-Evolving Financial Technology in the Digital Era

Field Economics

Name Mr. Pipatpong Poshyanonda

Course: NDC **Class** 65

The problem of low savings in Thailand has become increasingly severe over the past several decades. This has made households vulnerable to unexpected events and limited their ability to cope with the advent of the super-aged society. Therefore, this research has been prepared to meet three objectives. Firstly, it is intended to study the situation of households' savings. The study found that although the total amount of households' savings and investments has increased over the past several years, when examined at the individual household level, the proportion of savings to income has gradually declined from the past. Moreover, most households tend to prioritize spending over saving, leading to potential financial problems in other areas.

The aforementioned situation of low savings leads to the next objective, which is to analyze the problems and obstacles in saving. It was found that saving issues can occur in every income group if there is a lack of discipline and good financial planning. Additionally, the majority of Thai households are unable to save consistently and lack long-term savings for retirement. Furthermore, there are other issues beyond savings, including burdensome expenses, debts, and a lack of financial literacy.

Given the aforementioned problems and challenges, the paper offers policy recommendations for involved parties, in order to promote sustainable savings and well-beings of Thai households. For authorities and supervisory bodies, they should put priority on steering economic and financial system stability, which should then result in more stable revenue streams of general populace. Moreover, the authorities should endorse savings issues among their top national agenda and bring all involved parties to concertedly map out appropriate plans to tackle these issues, as Thailand has entered into a more severe stage of aging society. As for financial service providers, they should increase their service efficiency, especially in an area of more tailored-made financial advisors and savings and investment products that suit different risk appetite and behavior of each customer segment. Online channels are suggested, in order to help reduce operation costs and increase inclusion over the long term.

คำนำ

ปัญหาการออมในระดับต่ำของภาคครัวเรือนไทยมีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เพราะเสมือนเป็นภาพสะท้อนอีกด้านหนึ่งของปัญหาหนี้สินในภาคครัวเรือน เนื่องจากระดับเงินออมและพฤติกรรมการออมมีน้อยต่อเนื่องต่อฐานะทางการเงิน ความสามารถในการชำระหนี้ ความสามารถในการรับมือกับกรณีฉุกเฉิน รวมไปถึงการสร้างวินัยทางการเงินของภาคครัวเรือนในระยะยาว ดังนั้นปัญหาการออมในระดับต่ำจึงอาจกลายเป็นชนวนที่นำไปสู่ปัญหาทางการเงินและคุณภาพชีวิตของครัวเรือน ตลอดจนปัญหาสังคมในมิติอื่นๆ ตามมา

ปัญหาการออมในระดับต่ำของไทยมีความซับซ้อนในหลายมิติ เพราะเชื่อมโยงกับพฤติกรรมการออมหลายด้าน ทั้งในเรื่องการออมที่ไม่สม่ำเสมอ การใช้จ่ายก่อนออมทีหลัง และการขาดการวางแผนการออมระยะยาวสำหรับการใช้ชีวิตภายหลังการเกษียณอายุอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้จากการที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Aging Society) ตั้งแต่ปี 2548 และมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ในปี 2574 จึงทำให้การพัฒนาความพร้อมของระบบการออม และการผลักดันการออมเพื่อการเกษียณเป็นวาระแห่งชาติเป็นโจทย์ที่ภาครัฐบาลให้ความสำคัญ เพื่อบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้และคุณภาพชีวิต

ภายใต้มุมมองดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสถานการณ์และวิเคราะห์ปัญหาการออมของครัวเรือนภายใต้กรอบการวิเคราะห์ด้วยข้อมูลจากผลสำรวจความคิดเห็นของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างของผู้วิจัย รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการทางการเงิน นักเศรษฐศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำมาสู่การเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาค่าตรงจุดมากขึ้น โดยผู้วิจัยคาดหวังว่า ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ อีกทั้งนำไปสู่การศึกษาต่อยอดประเด็นที่เฉพาะเจาะจงขึ้นในอนาคต ที่สำคัญคือ ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยผลักดันแนวทางการแก้ไขปัญหาการออม ซึ่งเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างสุขภาพทางการเงินของภาคครัวเรือน และสนับสนุนแนวทางการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

(นาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 65 ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะเลือกหัวข้อที่เกี่ยวกับปัญหาการออมของครัวเรือน เนื่องจากต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนมุมมองการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนแนวทางการส่งเสริมวินัยการออม และเพื่อเตรียมความพร้อมการออมระยะยาวรองรับวัยเกษียณ

ด้วยเจตนารมณ์ดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องอาศัยความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือด้านข้อมูล ความคิดเห็นเชิงลึก และข้อเสนอแนะจากผู้ให้บริการทางการเงินและนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์เงินฝากและการออมของ บมจ. ธนาคารกสิกรไทย รวมถึง ดร. พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม ผู้ช่วยศาสตราจารย์และอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดร. วรเวศม์ สุวรรณระดา ศาสตราจารย์และอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลักทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ซึ่งทำให้เอกสารวิจัยนี้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และบรรลุผลสัมฤทธิ์ดังที่ตั้งใจไว้

(นาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 65

ผู้วิจัย

สารบัญ

| | หน้า |
|---|----------|
| บทคัดย่อ | ก |
| Abstract | ข |
| คำนำ | ค |
| กิตติกรรมประกาศ | ง |
| สารบัญ | จ |
| สารบัญตาราง | ช |
| สารบัญแผนภาพ | ซ |
| บทที่ 1 บทนำ | 1 |
| ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา | 1 |
| วัตถุประสงค์ของการวิจัย | 4 |
| ขอบเขตของการวิจัย | 4 |
| วิธีดำเนินการวิจัย | 5 |
| ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย | 5 |
| คำจำกัดความ | 6 |
| บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม | 8 |
| แนวคิดด้านการออม | 8 |
| ทฤษฎีการบริโภครวมตามสมมติฐานรายได้สมบูรณ์ | 14 |
| ทฤษฎีการบริโภครวมตามสมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ | 14 |
| ทฤษฎีการบริโภครวมตามสมมติฐานรายได้ถาวร | 15 |
| ทฤษฎีการบริโภครวมตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิต | 16 |
| การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง | 17 |
| กรอบแนวคิดของการวิจัย | 33 |
| สรุป | 33 |

สารบัญ (ต่อ)

| | หน้า |
|--|------------|
| บทที่ 3 | |
| สถานการณ์การออมและระดับการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเงิน | |
| ของประชากรไทยในปัจจุบัน | 35 |
| โครงสร้างและสถานการณ์การออมของไทย | 35 |
| การเข้าถึงผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนของประชากรแต่ละกลุ่ม | 42 |
| การเข้าถึงและระดับการเปิดรับเทคโนโลยีทางการเงินของประชากรไทย | 48 |
| สรุป | 56 |
| บทที่ 4 | |
| วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออม | 57 |
| ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง | 57 |
| ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์ด้านการออมและการลงทุน | |
| รวมถึงผู้เชี่ยวชาญและนักเศรษฐศาสตร์ | 67 |
| การวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวม | 72 |
| การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ (สุขภาพทางการเงิน โดยรวม) | |
| จากการแก้ไขปัญหาการออม | 78 |
| สรุป | 82 |
| บทที่ 5 | |
| สรุปและข้อเสนอแนะ | 83 |
| สรุป | 83 |
| ข้อเสนอแนะ | 92 |
| บรรณานุกรม | 97 |
| ประวัติย่อผู้วิจัย | 104 |

สารบัญตาราง

| ตารางที่ | หน้า |
|----------|------|
| 2-1 | 9 |
| 2-2 | 26 |
| 3-1 | 45 |
| 3-2 | 47 |
| 4-1 | 60 |
| 4-2 | 61 |
| 4-3 | 61 |
| 4-4 | 62 |
| 4-5 | 70 |
| 4-6 | 81 |
| 5-1 | 90 |

สารบัญแผนภาพ

| แผนภาพที่ | หน้า |
|---|------|
| 1-1 สัดส่วนเงินออมต่อรายได้ (Disposable Savings to Disposable Income) ของประชากรไทย | 2 |
| 1-2 สัดส่วนการออมและหนี้สินเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามระดับรายได้ | 3 |
| 2-1 ระดับทักษะทางการเงินของคนไทยปี 2561 และปี 2563 | 21 |
| 2-2 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงินกับการจัดสรรเงินออมและการควบคุมค่าใช้จ่ายของกลุ่มคนวัยทำงาน | 23 |
| 3-1 การออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยปี 2554 - 2564 | 36 |
| 3-2 สัดส่วนการออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ปี 2554 – 2565 | 37 |
| 3-3 สัดส่วนผู้มีเงินออมในแต่ละช่วงวัยปี 2561 และปี 2563 | 40 |
| 3-4 สัดส่วนการจัดสรรเงินออมในแต่ละช่วงวัยปี 2563 | 41 |
| 3-5 พฤติกรรมการจัดสรรเงินออมของครัวเรือนไทย | 43 |
| 3-6 อัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มรายได้ | 44 |
| 3-7 อัตราการออมและภาระหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มรายได้ | 45 |
| 3-8 พฤติกรรมและวิธีการออมเงินของประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ ของผู้วิจัย | 46 |
| 3-9 การเข้าถึงเทคโนโลยีของประชากรไทยในภาพรวม | 48 |
| 3-10 ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของประชากรไทย | 49 |
| 3-11 ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของประชากรไทย สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก | 49 |
| 3-12 เหตุผลในการใช้อินเทอร์เน็ต | 50 |
| 3-13 อันดับแอปพลิเคชันยอดนิยมของคนไทย | 51 |
| 3-14 อัตราการเข้าถึงบริการธนาคารทางโทรศัพท์มือถือ (Mobile Banking) และบริการเงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Money) ของไทย | 51 |
| 3-15 ระบบนิเวศของสตาร์ทอัพด้านการเงิน (FinTech Startup) ของไทย | 52 |
| 3-16 ตัวอย่างบริการ Mobile Banking ที่มีบริการด้านการออมวงเงินขนาดเล็ก และการใช้จ่าย | 53 |
| 3-17 ผู้ตัวอย่างบริการทางการเงินของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ | 53 |

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

| แผนภาพที่ | หน้า |
|--|------|
| 3-18 ตัวอย่างบริการด้านการใช้จ่าย (Spending) ของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ | 54 |
| 3-19 ตัวอย่างบริการด้านการออม (Saving) ของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ | 54 |
| 3-20 การประเมินสุขภาพทางการเงินในมิติต่างๆ | 55 |
| 4-1 ภาพรวมการออมของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง | 58 |
| 4-2 สัดส่วนครัวเรือนที่มีพฤติกรรมการออมก่อนการใช้จ่าย จำแนกตามกลุ่มรายได้ | 58 |
| 4-3 ปัญหาที่กระทบการออมจำแนกตามกลุ่มรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 59 |
| 4-4 สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ (ไม่รวมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กบข. และกอช.) เทียบกับเป้าหมาย | 63 |
| 4-5 วัตถุประสงค์การออม จำแนกตามอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 64 |
| 4-6 สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ (ไม่รวมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กบข. และกอช.) เทียบกับเป้าหมาย จำแนกตามอายุ | 64 |
| 4-10 ภาพรวมดัชนีสุขภาพทางการเงิน และองค์ประกอบ 4 ด้าน | 79 |
| 4-11 ภาพรวมดัชนีองค์ประกอบ 4 ด้าน จำแนกตามกลุ่มอายุ | 80 |
| 5-1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ จำแนกตามพฤติกรรมการออมสม่ำเสมอ และไม่สม่ำเสมอ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 85 |
| 5-2 ข้อเสนอแนะต่อผู้ให้บริการทางการเงิน จำแนกตามพฤติกรรมการออมสม่ำเสมอ และไม่สม่ำเสมอ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 86 |
| 5-3 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากภาครัฐ จำแนกตามช่วงรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 87 |
| 5-4 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากสถาบันการเงิน จำแนกตามช่วงรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 88 |
| 5-5 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากภาครัฐ จำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 89 |
| 5-6 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากสถาบันการเงิน จำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม) | 89 |

บทที่ 1

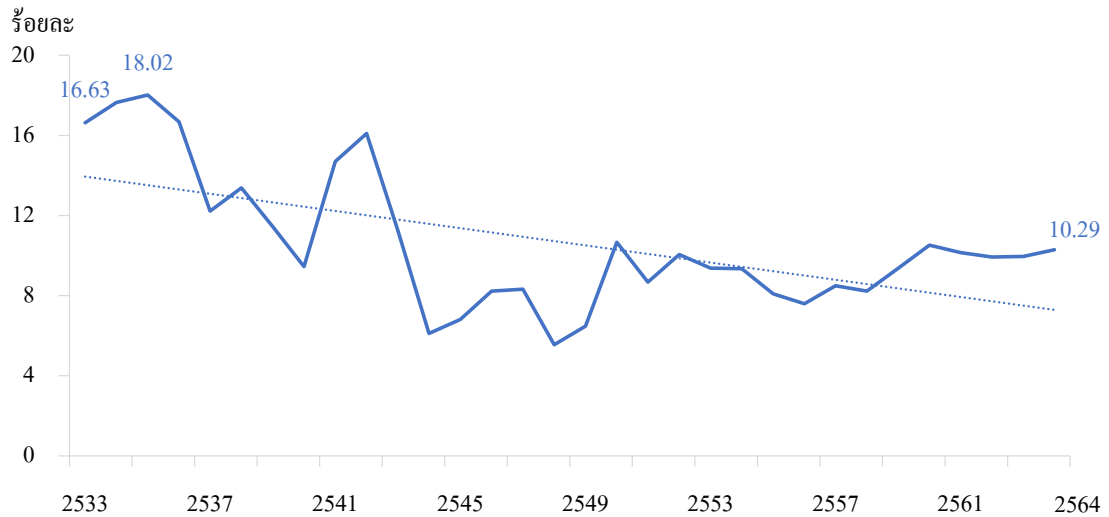
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาการออมในระดับต่ำของประเทศไทยเริ่มรุนแรงขึ้นในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สวนทางกับสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยที่ปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งทำให้ภาคครัวเรือนและเศรษฐกิจไทยในภาพรวมมีความอ่อนไหวต่อปัจจัยเสี่ยงหรือเหตุการณ์ไม่คาดคิด (Shocks) ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ปัญหาการออมที่ลดลงดังกล่าวยังอาจทำให้ครัวเรือนไทยมีข้อจำกัดในการรับมือกับการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสุดยอดในปี 2574 ที่มีการคาดหมายว่าสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปของไทยจะเพิ่มขึ้นไปอยู่ในระดับที่สูงกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดอีกด้วย ทั้งนี้ หากพิจารณาสถานการณ์การออมของประชากรหรือภาคครัวเรือนไทยแล้ว จะพบปัญหาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหาการออมของประชากรหรือครัวเรือนไทยลดลง โดยสัดส่วนการออม (Disposable Savings) ต่อรายได้ (Disposable Income) มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 16.63 ในปี 2533 มาที่ร้อยละ 10.29 ในปี 2564 แม้ว่าสัดส่วนดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.38 ในปี 2553 อันเป็นผลจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ เพิ่มการลงทุนและการจ้างงานต่างๆ ของรัฐบาล ตัวอย่างโครงการที่สำคัญคือ โครงการไทยเข้มแข็ง รวมทั้งมาตรการลดค่าครองชีพให้กับประชาชน ผ่านการตรึงราคาพลังงาน และการอุดหนุนค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น ทั้งนี้ทิศทางการออมดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติที่พบว่า แม้สัดส่วนเงินออมต่อรายได้ของครัวเรือนไทยก่อนช่วงทศวรรษในระยะเวลาหลัง โดยในปี 2564 สัดส่วนการออมเฉลี่ยต่อรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ร้อยละ 20.97 ใกล้เคียงกับสัดส่วนร้อยละ 20.28 และร้อยละ 20.44 ในปี 2562 และปี 2560 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี คงต้องยอมรับว่าสัดส่วนดังกล่าวยังคงอยู่ต่ำกว่าระดับร้อยละ 25.10 ในปี 2554 นอกจากนี้ ผลต่างของรายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพ ซึ่งสะท้อนความสามารถในการชำระหนี้และการเก็บออม ก็ปรับลดลงมาจาก 5,833 บาทต่อเดือนในปี 2554 มาอยู่ที่ 5,736 บาทต่อเดือนในปี 2564 ด้วยเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (หรือ จีดีพี) กลับปรับตัวสูงขึ้น จากร้อยละ 42.2 ณ สิ้นปี 2546 มาที่ร้อยละ 66.2 ณ สิ้นปี 2554 และร้อยละ 91.4 ณ สิ้นปี 2565 (ตามฐานข้อมูลหนี้ครัวเรือนที่ปรับปรุงความครอบคลุมใหม่)

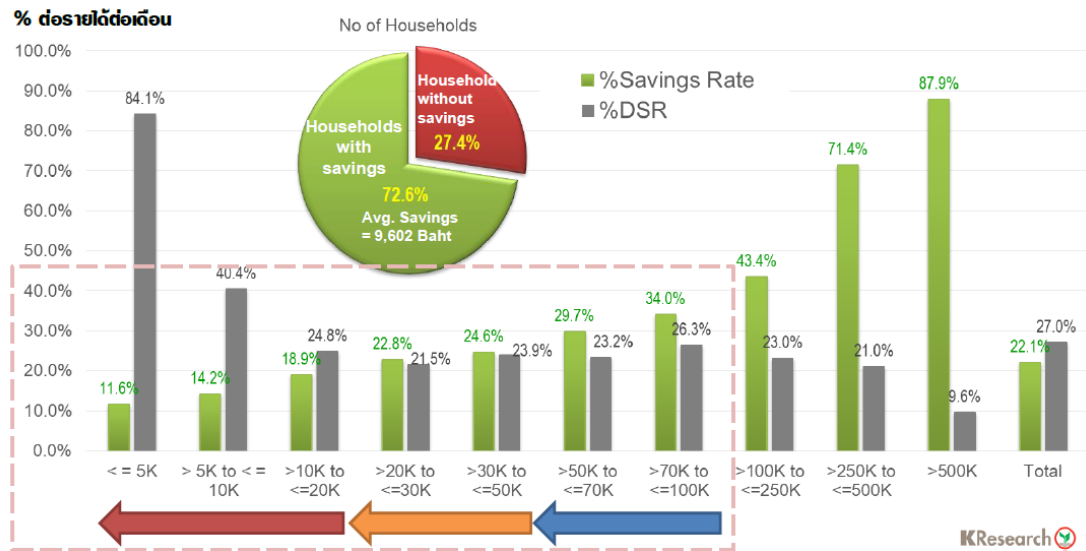
แผนภาพที่ 1-1 สัดส่วนเงินออมต่อรายได้ (Disposable Savings to Disposable Income) ของประชากรไทย



ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564

ประเด็นที่สอง กลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยมีปัญหการออมรุนแรงกว่าประชากรในกลุ่มอื่นๆ และยังมีความรู้ที่ค่อนข้างจำกัดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อการออม โดยประชากรกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนค่อนข้างน้อยและปานกลาง หรือมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 2 หมื่นบาทต่อเดือน เป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนหนี้สินต่อรายได้มากกว่าสัดส่วนเงินออมต่อรายได้ (บริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด, 2563) ขณะเดียวกัน หากพิจารณาอัตราการใช้บริการผลิตภัณฑ์การออมอื่นๆ ที่ไม่ใช่เงินฝาก ก็ยังอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน โดยรายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563) พบว่า อัตราการให้บริการทางการเงินประเภท ประกันชีวิตและกองทุนรวมในปี 2563 อยู่ที่ร้อยละ 19.6 และ 1.0 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าอัตราการให้บริการประเภทเงินฝากซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 88.4 อย่างมีนัยสำคัญ อันน่าจะมีสาเหตุมาจากปัญหาฝั่งรายได้และความรู้ที่จำกัดของภาคครัวเรือนเป็นสำคัญ

แผนภาพที่ 1-2 สัดส่วนการออมและหนี้สินเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามระดับรายได้



ที่มา : บริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด, 2563

ประเด็นที่สาม ปัญหาการออมที่ไม่เพียงพอต่อการตอบโจทย์การใช้ชีวิตภายหลังการเกษียณอายุอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะประชากรในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทั้งนี้ ผลสำรวจพฤติกรรมกรรมการออมของประชาชนฐานรากหรือกลุ่มประชาชนที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทของธนาคารออมสิน (2562) พบว่า ปัญหาไม่มีเงินเหลือไว้ออมเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนฐานรากไม่สามารถออมเงินได้ (ร้อยละ 82.7) ขณะที่ลักษณะการออมของประชาชนฐานรากในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นลูกจ้างประจำจะมีการออมกับหน่วยงานหรือบริษัท ซึ่งมักจะอยู่ในรูปของจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ/ประกันสังคมฯ และฝากกับธนาคาร ในขณะที่กลุ่มที่มีอาชีพอิสระจะฝากกับธนาคารและเก็บไว้ที่บ้านเป็นหลัก นอกจากนี้งานศึกษาของ เอี่ยมพร พิชัยสนธิ (2554) พบว่า ผลจากการที่สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้กองทุนประกันสังคมมีโอกาสเผชิญปัญหาสภาพคล่องภายในปี 2582 ท่ามกลางภาวะที่คนไทยเข้าสู่ระบบประกันสังคมลดลงตามอัตราการเกิดที่ลดลง มีการนำส่งอัตราเงินสมทบที่น้อยเกินไป และข้อจำกัดในการลงทุนของกองทุนประกันสังคมเพื่อเพิ่มผลกำไรและเสริมความแข็งแกร่งของเงินกองทุน และในอีกด้านหนึ่งค่านิยมของสังคมไทยก็มีผลต่อการออมเพื่อการเกษียณด้วยเช่นกัน โดยสังคมไทยคาดหวังการดูแลของลูกหลานจึงทำให้ประชากรบางส่วนไม่ได้ให้นำหน้ากับการออมเพื่อการเกษียณอย่างเต็มที่ (บริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด, 2555) ซึ่งแตกต่างจากต่างประเทศที่ต้องพึ่งพาตนเองมากกว่า

ดังนั้น จากปัญหาการออมในหลายมิติดังกล่าวข้างต้น ทำให้ไทยมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนเพื่อบรรเทาปัญหาการมีเงินออมไม่เพียงพอต่อ

การรองรับเหตุการณ์ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นในระดับครัวเรือน รวมถึงเพื่อให้มีระดับการออมที่เพียงพอในการรองรับการดำเนินชีวิตในวัยเกษียณอย่างมีคุณภาพ ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลที่รวดเร็ว และการที่ประชากรไทยมีการตอบรับเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น จึงอาจสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการช่วยผลักดันความพร้อมและเพิ่มการเข้าถึงผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งมีความเหมาะสมสำหรับประชากรแต่ละกลุ่ม เพื่อเพิ่มระดับการออมในระดับบุคคล ครัวเรือน และในภาพรวม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ประชากรไทยมีความพร้อมในการเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็ยังจะทำให้เศรษฐกิจและสังคมไทยเติบโตไปอย่างยั่งยืนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการออมของไทย จำแนกตามกลุ่มหรือลักษณะเฉพาะของประชากร ประเภทผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุน รวมถึงประเภทช่องทางการออม
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออมจากประชากรกลุ่มที่มีการออมอยู่แล้วจากผู้ให้บริการต่างๆ และกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม รวมถึงประเมินความพร้อมของประชากรแต่ละกลุ่มต่อการเปิดรับเทคโนโลยีทางการเงิน
3. เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายแนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนสำหรับภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงิน โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ อันจะนำไปสู่การเตรียมพร้อมการออมให้เพียงพอต่อการดำรงชีพและสามารถรองรับการใช้ชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เศรษฐกิจและสังคมไทยเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.1 การวิจัยนี้เน้นการศึกษาสถานการณ์การออมของบุคคลธรรมดาเท่านั้น
 - 1.2 ผู้ให้บริการทางการเงินในงานวิจัยนี้ ครอบคลุมสถาบันรับฝากเงินซึ่งประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจที่รับฝากเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ และสถาบันรับฝากเงินอื่นๆ สถาบันอื่นๆ ได้แก่ กองทุนรวม บริษัทประกันชีวิตและประกันภัย พินเทค (FinTech) รวมถึงผู้ให้บริการอื่นๆ ในตลาดทุน
2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวน 419 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสำรวจความคิดเห็นและมุมมองจากประชาชนในกลุ่มที่มีการออมผ่านผลิตภัณฑ์ทางการเงินของผู้ให้บริการทางการเงินต่างๆ และกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ อาทิ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย สำนักงานประกันสังคม สมาคมบริษัทจัดการลงทุน สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการชำระหนี้ระหว่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการ โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลและเนื้อหาตามหลักการทางสถิติ และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบตามหลักการต่างๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ รวมถึงนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการออมอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการเงินและยุคดิจิทัล

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งระยะสั้น ปานกลาง และยาว สำหรับหน่วยงานกำกับดูแลต่างๆ ในภาคการเงินไทย เพื่อส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบ และมีความเหมาะสมกับปัญหาของประชากรแต่ละกลุ่ม อันจะช่วยเพิ่มระดับการออมในระยะยาว ซึ่งจะช่วยลดปัญหาสังคมและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. ได้แนวทางสำหรับผู้เล่นในภาคการเงิน เพื่อการวางแผนสนับสนุนการออมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำจำกัดความ

การออม

หมายถึง การแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บสะสมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อไว้ใช้ในอนาคต เพื่อเวลาฉุกเฉิน เพื่อใช้ในสิ่งที่อยากได้หรืออยากทำการ ออมส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปแบบที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียเงินต้นต่ำ และได้รับผลตอบแทนไม่สูงนักเมื่อเทียบกับการลงทุน เช่น บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ บัญชีเงินฝากประจำ และสลากออมทรัพย์

หนี้ครัวเรือน

หมายถึง เงินให้กู้ยืมทั้งที่เป็นเงินบาทและเงินตราต่างประเทศที่ให้แก่ภาคครัวเรือน (บุคคลธรรมดาที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศ) ของสถาบันการเงินทั้งที่รับฝากเงินและไม่รับฝากเงิน โดยอาจอยู่ในรูปของเงินเบิกเกินบัญชี เงินให้กู้ยืมทั่วไป เงินให้กู้ยืมในรูปตัวเงินที่เปลี่ยนมือไม่ได้ และเงินลงทุนในลูกหนี้

สถาบันรับฝากเงิน

หมายถึง สถาบันการเงินที่ให้บริการรับฝากเงิน ประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจที่รับฝากเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์และสถาบันรับฝากเงินอื่นๆ ประกอบด้วย บริษัทเงินทุน และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์

สถาบันการเงินที่ไม่รับฝากเงิน

หมายถึง สถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินในรูปแบบที่ไม่ใช่การรับฝากเงิน โดยครอบคลุมถึงบริษัทบัตรเครดิต ลิซซิ่ง และสินเชื่อส่วนบุคคล บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต บริษัทหลักทรัพย์ ธุรกิจบริหารสินทรัพย์ สถาบันการเงิน ไร่รับจำนำ และสถาบันการเงินอื่นๆ ซึ่งประกอบด้วย กองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน กองทุนบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ บริษัทตลาดรองสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย และบริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม

สถาบันการเงินเฉพาะกิจที่รับฝากเงิน

หมายถึง สถาบันการเงินของรัฐที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการตามนโยบายของรัฐในการพัฒนาส่งเสริมเศรษฐกิจ และสนับสนุนการลงทุน

ต่างๆ รวมถึงให้บริการรับฝากเงิน ซึ่งจะประกอบด้วย ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย และ ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย

กองทุนรวม

หมายถึง การลงทุนรูปแบบหนึ่งที่ผู้ลงทุนนำเงินมาลงทุนร่วมกัน มีผู้จัดการกองทุน ทำหน้าที่บริหารเงินลงทุน โดยจะนำเงินไปซื้อหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินเพื่อหาผลตอบแทนตาม นโยบายการลงทุนที่ได้ระบุไว้ เมื่อกองทุนรวมได้รับผลตอบแทนจากสินทรัพย์ที่ได้ไปลงทุน ถ้าเป็นกองทุนรวมที่มีนโยบายจ่ายปันผล ก็จะจ่ายปันผลแก่ผู้ลงทุน แต่ถ้าเป็นกองทุนรวมที่ไม่มีนโยบายจ่ายปันผล ผลตอบแทนจะอยู่ในมูลค่าสินทรัพย์ต่อหน่วยที่สะสมเพิ่มขึ้น ซึ่งผู้ลงทุนจะได้รับในรูปส่วนเพิ่มมูลค่าเงินลงทุนในตอนขายคืน ผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนแต่ละราย ได้รับจะเป็นไปตามสัดส่วนที่ผู้ลงทุนมีส่วนร่วมในกองทุนนั้นๆ

ประกันชีวิต

หมายถึง การชดเชยรายได้ที่ต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากความตาย ทูพพลภาพถาวร สิ้นเชิงหรือชราภาพ โดยบริษัทประกันชีวิตจะจ่ายเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ ตามที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันชีวิต

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

หมายถึง กองทุนที่ลูกจ้างและนายจ้างร่วมกันจัดตั้งขึ้น โดยความสมัครใจ ประกอบด้วยเงินที่ลูกจ้าง ซึ่งเป็นสมาชิกของกองทุนจ่ายสะสมและเงินที่นายจ้างจ่ายสมทบโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่สมาชิกและครอบครัวในกรณีที่สมาชิกออกจางานเกษียณอายุ ทูพพลภาพหรือเสียชีวิต

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2565), ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน (2565), ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2565), สมาคมบริษัทจัดการลงทุน (2565), สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (2565), บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนกสิกรไทย (2565)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาสถานการณ์ด้านการออมของคนไทยตามกลุ่มหรือลักษณะเฉพาะของประชากร ผลผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุน ช่องทางการออม พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออมจากกลุ่มประชากรที่มีการออมอยู่แล้วและกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม รวมถึงประเมินความพร้อมของประชากรแต่ละกลุ่มต่อการเปิดรับเทคโนโลยีทางการเงิน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงพื้นฐานทางแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออม รวมถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจถึงรากฐานของปัญหาด้านการออมของคนไทยอย่างแท้จริง อันจะนำมาซึ่งการเสนอแนะแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและตรงจุดมากขึ้น โดยในส่วนของเนื้อหาในบทนี้จะทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดด้านการออม

การออมในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ส่วนของรายได้ที่ไม่ได้นำไปใช้จ่าย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทย (2566) ให้นิยามว่า การออมเป็นการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บสะสมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อไว้ใช้ในอนาคต เพื่อเวลาฉุกเฉิน หรือเพื่อใช้ในสิ่งที่อยากได้หรืออยากทำ เป็นต้น การออมส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปสินทรัพย์ที่มีความปลอดภัย มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียด้านเงินต้นต่ำ และได้รับผลตอบแทนไม่สูงนักเมื่อเทียบกับการลงทุน อาทิ เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำ สลากออมทรัพย์ เป็นต้น (ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) อย่างไรก็ตาม การออมในปัจจุบันมักมีช่องทางและรูปแบบการออมที่หลากหลายภายใต้อัตราผลตอบแทนและระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกัน และหลายๆ ผลผลิตภัณฑ์ก็อาจอยู่ในรูปแบบของการลงทุนมากกว่าการออม อาทิ ตราสารหนี้ และการถือครองสินทรัพย์ถาวร เป็นต้น ดังนั้น ผู้ออมอาจต้องพิจารณาถึงความเสี่ยงที่จะสามารถยอมรับได้ควบคู่ไปกับอัตราผลตอบแทนที่จะได้รับในอนาคตด้วย

ในอีกด้านหนึ่ง การออมเป็นการแนวทางสร้างวินัยทางการเงินรูปแบบหนึ่งก่อนการเข้าสู่การลงทุน โดยหากสามารถเก็บออมเงินได้ในระดับหนึ่ง ผู้ออมก็สามารถนำเงินออมส่วนหนึ่ง

นั้นมาลงทุนในผลิตภัณฑ์เพื่อการลงทุน เช่น ตราสารหนี้ หุ้น กองทุนรวม เป็นต้น เพื่อสร้างผลตอบแทนที่สูงกว่าการออมเงิน อย่างไรก็ตาม การลงทุนมักมีความเสี่ยงสูงกว่าการออม ผู้ลงทุนจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้ดีก่อนการลงทุน ภายใต้ระดับความเสี่ยงที่ตนเองยอมรับได้หากจะต้องสูญเสียเงินต้น เพราะการลงทุนมักมีโอกาที่จะสูญเสียเงินต้นมากกว่าการออม

ทั้งนี้ การศึกษาด้านแนวคิดการออมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักมีการศึกษาในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบหรือช่องทางการออม พฤติกรรมการออมและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมของประชาชนหรือภาคครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาในหลายๆ มิติดังกล่าวย่อมมีส่วนสำคัญในการออกแบบแนวนโยบายเพื่อสนับสนุนการออมต่อไปในระยะข้างหน้า

1. ช่องทางและรูปแบบการออม

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง (2558) ได้จำแนกช่องทางการออมออกเป็น 3 ช่องทางหลัก คือ

1.1 ช่องทางการออมที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐ เช่น การออมผ่านระบบธนาคาร สหกรณ์ออมทรัพย์ การซื้อตราสารหนี้ การซื้อสินทรัพย์ถาวร ประกันชีวิต กองทุนการออมแห่งชาติ และกองทุนชราภาพประเภทต่างๆ อย่างเช่น กบข. กองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นต้น

1.2 ช่องทางการออมผ่านกองทุนชุมชน เช่น กลุ่มเครดิตยูเนี่ยน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น

1.3 ช่องทางการออมผ่านระบบสงเคราะห์สำหรับผู้ที่ไม่สามารถออมได้ ซึ่งจะเป็นเงินสวัสดิการเพื่อการชราภาพที่ไม่ได้มาจากเงินออมของประชาชน แต่มาจากเงินงบประมาณของภาครัฐ ซึ่งประชาชนจะไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมการออมตามนโยบายที่ได้ตั้งไว้

ตารางที่ 2-1 สรุปช่องทางการออมหลักและข้อจำกัดในการเพิ่มระดับการออมของครัวเรือน

| ช่องทางการออม | ข้อจำกัด |
|-------------------------------------|---|
| 1. การออมที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐ | |
| 1.1 ธนาคาร | เป็นการออมระยะสั้นมากกว่าระยะยาว เพื่อมีวัตถุประสงค์กว้างๆ เบิกถอนได้โดยไม่มีเงื่อนไข ทำให้การสร้างวินัยการออมครัวเรือนทำได้ยาก |
| 1.2 สหกรณ์ออมทรัพย์ | สมาชิกจำเป็นต้องมีรายได้ประจำ |

ตารางที่ 2-1 สรุปช่องทางการออมหลักและข้อจำกัดในการเพิ่มระดับการออมของครัวเรือน (ต่อ)

| ช่องทางการออม | ข้อจำกัด |
|---|--|
| 1.3 การซื้อตราสารหนี้ | เป็นการลงทุนสถาบันมากกว่าการออมเงินของบุคคลธรรมดาทั่วไป และการลงทุนจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางการเงิน |
| 1.4 การซื้อสินทรัพย์ถาวร | จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางการเงินในการเลือกลงทุนและกระจายความเสี่ยง อีกทั้ง การซื้อสินทรัพย์ถาวรนั้นมักเป็นการลงทุนมากกว่าการออม |
| 1.5 ประกันชีวิต | จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางการเงิน อาทิ หลักการจ่ายเงินและการคำนวณเบี้ยประกันแบบรายปีที่ได้รับผลตอบแทน ขณะเดียวกัน เป็นช่องทางที่เน้นครัวเรือนที่มีรายได้ระดับปานกลางขึ้นไป ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมาย |
| 1.6 กองทุนชราภาพประเภทต่างๆ อาทิ กบข. กองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ | เป็นการออมของแรงงานในระบบมากกว่าแรงงานนอกระบบ |
| 1.7 กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) | เป็นการออมสำหรับแรงงานนอกระบบที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป และยังไม่มีการออมเป็นระบบสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 15 ปี |
| 2. กองทุนชุมชน อาทิ เครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น | เป็นการออมแบบสมัครใจ ทำให้สมาชิกที่เข้าร่วมมีจำกัด และเป็นกลุ่มย่อยๆ ที่กำกับดูแลโดยหน่วยงานของรัฐ อีกทั้ง ยังเป็นการออมเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่เฉพาะเจาะจง เบิกถอนได้ง่าย จึงทำให้การออมแบบมีวินัยทำได้ยาก |

ตารางที่ 2-1 สรุปช่องทางการออมหลักและข้อจำกัดในการเพิ่มระดับการออมของครัวเรือน (ต่อ)

| ช่องทางการออม | ข้อจำกัด |
|--|---|
| 3. ระบบสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้ที่ไม่สามารถออมได้ | เป็นเงินสวัสดิการเพื่อการชราภาพที่ไม่ได้มาจากเงินออมของประชาชน แต่มาจากเงินงบประมาณของรัฐบาล ทำให้ประชาชนเป็นผู้รับฝ่ายเดียวมากกว่ามีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมออม |

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง, 2558

อย่างไรก็ดี การออมในทุกช่องทางข้างต้น อาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ นั่นคือ การออมภาคบังคับและภาคสมัครใจ (คณะนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ผู้บริหารระดับสูงสถาบันวิทยาการตลาด รุ่นที่ 29, 2562) โดยการออมภาคบังคับจะเป็นรูปแบบการออมที่กำหนดโดยระเบียบและกฎหมาย ซึ่งการออมภาคบังคับนี้จะเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่เอาไว้รองรับความจำเป็นอันอาจเกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ อาทิ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และกองทุนประกันสังคมสำหรับประชาชนผู้มีงานทำ เป็นต้น ขณะเดียวกัน การออมภาคสมัครใจจะให้สิทธิในการเลือกแก่บุคคลว่าจะเลือกออมหรือไม่ ทั้งที่เป็นแรงงานในระบบ แรงงานนอกระบบ ผู้ที่ยังไม่มีสวัสดิการการออมเพื่อวัยเกษียณ หรือผู้ที่มีสวัสดิการจากการออมภาคบังคับแต่ต้องการออมเพิ่มเติม เพื่อให้ประชาชนในประเทศได้มีการออมเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นการออมเพิ่มเติมจากระดับพื้นฐาน และในบางกรณีก็ยังเป็นสวัสดิการจากภาครัฐ อาทิ การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมระยะยาว กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เป็นต้น

2. พฤติกรรมการออมและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมของภาคประชาชนหรือภาคครัวเรือน

Beverly et al. (2008) ได้อธิบายถึงกรอบแนวคิดหรือโครงสร้างที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการออมและการลงทุน อาทิ ความถี่และจำนวนในการฝากหรือถอนเงินออม รวมถึงสัดส่วนในการลงทุน เป็นต้น อันจะนำไปสู่การสะสมทรัพย์สิน ทั้งนี้ โครงสร้างที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมและการลงทุน สามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 โครงสร้างเชิงบุคคล (Individual Constructs) เช่น ทรัพยากรทางเศรษฐกิจและความต้องการส่วนบุคคล ความรู้และทักษะทางการเงิน รวมถึงตัวแปรเชิงจิตวิทยาอย่างการคำนึงถึงแนวโน้มในอนาคตและทัศนคติการออมเงินส่วนบุคคล โดยทักษะความรู้ทางการเงินมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อประสิทธิภาพของการออกแบบนโยบายเกี่ยวกับการออมเงินและการสะสมทรัพย์สินโดยรวม

2.2 โครงสร้างเชิงสถาบัน (Institutional Constructs) ซึ่งหมายรวมถึงการออกแบบนโยบาย ผลិតภัณฑ์และบริการที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเข้าถึงบริการ ข้อมูล การสร้างแรงจูงใจในการออม สิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมการออม ความคาดหวังของผู้บริโภค ข้อจำกัดของผู้บริโภค และความมั่นคงปลอดภัย

Beverly et al. (2008) ยังได้อธิบายถึงปัจจัยเชิงจิตวิทยาและสังคมวิทยา รวมถึงพฤติกรรมทางเศรษฐศาสตร์ที่มีผลต่อการออม เช่น ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล อิทธิพลจากครอบครัว และครอบครัว การเข้าถึงข้อมูลเรื่องการออมอย่างสมบูรณ์ ความรู้ความเข้าใจเรื่องการออม รวมถึงการขาดความมั่นใจในตนเองในการทำสิ่งใหม่ๆ เกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น สอดคล้องกับข้อสรุปงานวิจัยของ Otto (2013) ที่กล่าวว่าบทบาทของสังคมและครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติการออมของผู้บริโภค โดยเฉพาะความสามารถและการเต็มใจออมของผู้บริโภคในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น ทั้งนี้ ความสามารถในการออมจะประกอบด้วยตัวแปรทางเศรษฐศาสตร์และจิตวิทยา อาทิ รายได้ โครงสร้างของผลิตภัณฑ์ทางการเงินและสถาบันทางการเงิน ความสามารถในการควบคุมตนเอง การกำหนดเป้าหมายในอนาคต เป็นต้น ขณะที่ความเต็มใจในการออมจะประกอบด้วยแรงจูงใจในการออมเงิน ทัศนคติในการออม และการรับรู้และคาดหวังถึงความสำเร็จในอนาคต

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของ Laibson (2015) ที่ได้อธิบายแนวคิดเชิงประสาทวิทยาศาสตร์ (Neuroscience) ด้านพฤติกรรมความไม่อดทนของผู้บริโภคที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมการออมเงิน โดยผู้บริโภคที่มีลักษณะความอดทนต่ำมักจะมีพฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างรวดเร็ว และสามารถออมเงินได้กับสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องต่ำเท่านั้น อาทิ บ้าน และแผนเงินบำนาญ ขณะเดียวกัน ผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวก็มักจะมีเงินใช้ชีวิตและใช้เงินแบบคนหาเช้ากินค่ำ และเมื่อให้ทำการตัดสินใจเลือกในระยะยาว ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเลือกซื้อสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องต่ำซึ่งให้อัตราผลตอบแทนสูง อย่างไรก็ตาม เมื่อให้ทำการตัดสินใจในระยะสั้น ผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวก็จะยินดีจ่ายกับสินค้าและบริการหรือสินทรัพย์ต่างๆ ที่ตนเองพึงพอใจในราคาสูงทันที ซึ่งแน่นอนว่า ด้วยพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของความไม่อดทนต่อสิ่งเร้าอันจะสร้างความพึงพอใจในทันทีให้แก่ผู้บริโภคตามที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการออมของผู้บริโภคตามไปด้วย

3. การออมกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

ยุทธศาสตร์ชาติ (2561) ได้ระบุว่าการออมเป็นหนึ่งในวิสัยทัศน์ประเทศไทยด้านความมั่นคงตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ปี พ.ศ. 2561 – 2580 ที่มีเป้าหมายให้ประชาชนในประเทศมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล โดยให้มีความมั่นคงในทุกมิติ อันได้แก่ มิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น มีระบบการเมืองที่มั่นคง เป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคม

มีความปรองดองและสามัคคี ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต และมีการออมสำหรับวัยเกษียณ เป็นต้น นอกจากนี้ การออมยังเป็นหนึ่งในประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่ช่วงตั้งครรภ์ ปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย มีความรอบรู้ทางการเงิน มีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย และมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ ช่วงชีวิตที่สำคัญของการออมจะอยู่ในช่วงวัยแรงงาน ซึ่งในวัยแรงงานนี้จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงินเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการเงินของตนเองและครอบครัวได้ รวมถึงมีการวางแผนทางการเงินและมีการออม

3.2 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ เสริมสร้างพลังทางสังคม และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง โดยการออมจะเป็นหนึ่งในการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่ม เพื่อเตรียมความพร้อมและรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในบริบทของสังคมสูงอายุ ทั้งนี้ การเชื่อมโยงระบบข้อมูลสวัสดิการรายบุคคล และการพัฒนาระบบการให้บริการสวัสดิการที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ธุรกิจ หรือองค์กรประชาสังคม จะเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถพัฒนาระบบสวัสดิการถ้วนหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและควบคุมค่าใช้จ่ายไม่ให้เป็นภาระทางการคลังมากเกินไป

ขณะเดียวกัน ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ทางภาครัฐก็จะมุ่งส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจในการออมและการลงทุนระยะยาว เพื่อเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของประชาชนทุกกลุ่มด้วยมาตรการทางภาษีและอื่นๆ ตลอดจนส่งเสริมให้แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบเข้าสู่ประกันสังคมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ภาครัฐยังจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนมีการออมและการลงทุนในระยะยาวตั้งแต่ก่อนเกษียณอายุ รวมถึงส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ โดยใช้ข้อมูลความรู้ และการยกระดับการเรียนรู้ของครัวเรือน ทั้งในกลุ่มครัวเรือนภาคเกษตรและอาชีพอื่นๆ เพื่อปรับการคิดเชิงระบบ การ

วางแผนอนาคต การออมและการลงทุน การดูแลสุขภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว เพิ่มทักษะทางการเงินและการวางแผนการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัยและระบบการผลิตด้านอาชีพ เพิ่มความสามารถในการประกอบการธุรกิจ การบริหารจัดการ ตลอดจนพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนและท้องถิ่น อันจะเป็นการสร้างการเรียนรู้จากภายใน เพื่อสร้างคนที่มีระบบความคิดที่มีเหตุผลและพึ่งตนเองได้ ตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

ทฤษฎีการบริโภคและการออมภายใต้สมมติฐานรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis) โดย Keynes (1936) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการบริโภคไว้ว่า การบริโภคมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับรายได้สุทธิส่วนบุคคลที่สามารถใช้จ่ายได้จริง (Disposable income) ในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น เมื่อผู้บริโภคมีรายได้เพิ่มขึ้น การบริโภคจะเพิ่มขึ้นตาม แต่อาจไม่ได้ปรับเพิ่มขึ้นในอัตราเดียวกับการเพิ่มขึ้นของรายได้ โดยส่วนต่างระหว่างการบริโภคและรายได้จะถูกเปลี่ยนเป็นเงินออม (หรือหนี้สินในกรณีที่รายได้ต่ำกว่าการบริโภค) ซึ่งก็จะทำให้เงินออมซึ่งเป็นสัดส่วนของรายได้เพิ่มขึ้นตามรายได้ที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการบริโภคของ Keynes จะอธิบายเฉพาะการบริโภคในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ได้อธิบายถึงการบริโภคข้ามเวลาหรือการบริโภคในระยะยาว

ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis)

ทฤษฎีการบริโภคและการออมภายใต้สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis) โดย Duesenberry (1949) ทฤษฎีดังกล่าวเชื่อว่าการบริโภคไม่ได้มีความสัมพันธ์กับรายได้เฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income) ของบุคคลอื่นใน 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบรายได้เพื่อการบริโภคของตนเองกับคนอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน โดยสมมติฐานนี้ เชื่อว่ามนุษย์มีพฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภค (Demonstration Effect) ดังนั้น ผู้บริโภคแต่ละคนจึงทำการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพื่อรักษามาตรฐานการครองชีพของตนเองให้ใกล้เคียงกับเกณฑ์มาตรฐานของสังคม ดังนั้น ค่าใช้จ่ายในการบริโภคของแต่ละบุคคลจึงมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้โดยเฉลี่ยของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภคของคนในสังคมเดียวกัน จะมีสัดส่วน

ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคต่อรายได้สูงกว่าสัดส่วนโดยเฉลี่ยของครัวเรือนในสังคม ทำให้กลุ่มครัวเรือนดังกล่าวมีอัตราการออมต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ หรือมีการก่อกั้นเพิ่มขึ้นเพื่อรักษาระดับมาตรฐานการครองชีพโดยเปรียบเทียบ ในทางตรงกันข้าม ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ที่สูงเกินค่าเฉลี่ยของคนในสังคม จะมีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคต่อรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม ทำให้อัตราการออมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคนในสังคมนั่นเอง

2. การเปรียบเทียบกับกรบริโภคในอดีต กล่าวคือ ผู้บริโภคจะรักษามาตรฐานการบริโภคของตนเองกับระดับรายได้สูงสุดที่เคยได้รับ เนื่องจากผู้บริโภคมีพฤติกรรมเคยชินกับการบริโภค ดังนั้น หากรายได้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลง ผู้บริโภคจะรักษาระดับการบริโภคให้คงเดิมและเปลี่ยนแปลงระดับการออมแทน โดยครัวเรือนที่มีรายได้ในปัจจุบันสูงกว่ารายได้ในอดีต อัตราการออมต่อรายได้ก็จะมีสัดส่วนสูงขึ้น ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ลดลงเมื่อเทียบกับรายได้ในอดีต ส่งผลให้มีการก่อกั้นเพื่อรักษาระดับการบริโภคและกีดกันการออมของครัวเรือนให้ติดลบได้

ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis)

ทฤษฎีการบริโภคภายใต้สมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis) พัฒนาขึ้นโดย Friedman (1957) ภายใต้กรอบความคิดของทฤษฎีนี้ ผู้บริโภคจะแบ่งการบริโภคออกเป็น 2 ส่วน คือ การบริโภคถาวร (Permanent Consumption) และการบริโภคชั่วคราว (Transitory Consumption) สอดคล้องกับการแบ่งรายได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ ระดับรายได้ถาวร (Permanent Income) และระดับรายได้ชั่วคราว (Transitory Income) ในทฤษฎีนี้ ผู้บริโภคจะตัดสินใจกำหนดระดับการบริโภคถาวรตามระดับรายได้ถาวรที่ผู้บริโภคคาดว่า จะได้รับตลอดช่วงอายุ ขณะที่การบริโภคชั่วคราวจะเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแบบนอกเหนือการคาดการณ์ เช่น ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หรืออาจสามารถกล่าวได้ว่า การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของระดับรายได้ชั่วคราวจะไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับการบริโภค แต่จะกระทบต่ออัตราการออมและการกู้ยืมของผู้บริโภคในแต่ละช่วงเวลาแทน ดังนั้น การออมหรือการกู้ยืมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้จะมาจากรายได้ถาวรส่วนที่เหลือจากการบริโภค รวมกับรายได้ชั่วคราว ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง

หนึ่งในงานศึกษาเชิงประจักษ์ที่มีความสำคัญในการทดสอบแนวคิดทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวร ในวัฏจักรชีวิต (Life Cycle-Permanent Income Hypothesis) คือ Hall (1978) ทั้งนี้ Hall กำหนดให้ผู้บริโภคมีการคาดการณ์แบบสมเหตุสมผลโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดในการประเมินตัวแปรต่างๆ ในอนาคต เช่น ระดับรายได้ในอนาคต และใช้วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อ

ทดสอบสมมติฐาน The Random-Walk Hypothesis โดยหากผู้บริโภคมีพฤติกรรมสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวรในวัฏจักรชีวิตและมีการคาดการณ์แบบสมเหตุสมผลแล้ว การบริโภคจะมีลักษณะเป็นแบบ Random Walk หรือการเปลี่ยนแปลงของระดับการบริโภคจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า หรือเมื่อมีข้อมูลข่าวสารเปลี่ยนแปลงไป (Random Shock) หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงของรายได้หรือความมั่งคั่งที่สามารถคาดการณ์ได้จะเป็นข้อมูลที่น่าไปใช้ในการคาดการณ์รายได้ถาวรที่เป็นตัวกำหนดระดับการบริโภคอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้มีเพียงการเปลี่ยนแปลงของรายได้หรือความมั่งคั่งที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้และสามารถส่งผลทำให้ทำให้ระดับรายได้ถาวรเปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น ที่จะมีผลกระทบต่อระดับการบริโภค ซึ่งเท่ากับว่า การเปลี่ยนแปลงของนโยบายที่อยู่นอกเหนือการคาดการณ์เท่านั้นที่จะมีผลกระทบต่อระดับการบริโภค อย่างไรก็ตามงานศึกษาเชิงประจักษ์ในช่วงต่อมาหลายงานพบข้อสรุปพฤติกรรมผู้บริโภคที่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน The Random-Walk Hypothesis ของ Hall

ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Hypothesis Framework)

ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Hypothesis Framework) เป็นทฤษฎีตามแนวคิดของ Modigliani, Ando, and Brumberg (1954) โดยทฤษฎีนี้อธิบายว่าระดับการบริโภคจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับรายได้ ณ ขณะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่จะขึ้นอยู่กับรายได้ตลอดช่วงอายุขัยของผู้บริโภค โดยแนวคิดนี้จะคล้ายคลึงกับทฤษฎีรายได้ถาวรของ Friedman (1957) ที่ผู้บริโภคเน้นรักษาระดับการบริโภคแต่รายได้ในทฤษฎีรายได้ถาวรของ Friedman จะแยกความแตกต่างของรายได้ออกเป็น 2 แบบ คือ รายได้ถาวรซึ่งเสมือนเป็นระดับรายได้เฉลี่ยระยะยาวที่ผู้บริโภคคาดการณ์ว่าจะได้รับตลอดช่วงอายุ และรายได้ชั่วคราวซึ่งมีความไม่แน่นอนโดยสามารถเป็นได้ทั้งค่าบวกหรือค่าลบ ที่ทำให้ระดับรายได้ในปัจจุบันเบี่ยงเบนออกจากรายได้ระยะยาว

ภายใต้ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิตนั้น ระดับการบริโภคของบุคคลขึ้นอยู่กับรายได้ที่บุคคลนั้นคาดว่าจะได้รับตลอดอายุขัย กล่าวคือ ในช่วงอายุน้อยที่บุคคลมีรายได้ต่ำ แต่ต้องการรักษาระดับการบริโภคและมาตรฐานการครองชีพให้ค่อนข้างคงที่ไม่ให้ผันผวนตลอดช่วงอายุ ผู้บริโภคจึงจำเป็นต้องก่อหนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้การออมติดลบ แต่เมื่อบุคคลนั้นมีอายุและประสบการณ์ทำงานที่เพิ่มขึ้น รายได้ก็จะทยอยเพิ่มสูงขึ้นจนถึงระดับที่สูงกว่าระดับการบริโภค ผู้บริโภคก็จะนำเงินส่วนที่เกินจากระดับการบริโภคที่ต้องการรักษาไว้ไปชำระคืนหนี้สินที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีรายได้ต่ำ และนำไปออมเพื่อให้มีเงินสำหรับการบริโภคในช่วง

เกษียณอายุ และเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณอายุที่รายได้จะค่อย ๆ ลดต่ำลง บุคคลจะใช้เงินออมที่สะสมไว้เพื่อรักษาระดับการบริโภคในช่วงบั้นปลาย ส่งผลให้เงินออมค่อย ๆ ลดลงจนหมดในช่วงสิ้นอายุ ในช่วงต่อมา Modigliani and Ando (1963) ใช้ข้อมูลของสหรัฐอเมริกาทำการศึกษาเชิงประจักษ์ ซึ่งก็ผลการศึกษาที่ได้สนับสนุนสมมติฐานตามแนวคิดทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิต นอกจากนี้ในการศึกษาแบบจำลองทฤษฎีการบริโภค ตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิตในช่วงต่อ ๆ มา ได้มีการกำหนดรูปแบบฟังก์ชันอรรถประโยชน์ให้อยู่ในรูปเอกโพเนนเชียล (Exponential Utility Function) เพื่อให้สามารถพิจารณาพฤติกรรมการบริโภคในกรณีที่ผู้บริโภคมีการคำนึงถึงความเสี่ยงแบบคงที่โดยสมบูรณ์ (Constant Absolute Risk Aversion: CARA) ซึ่งพบว่า ภายใต้สถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน อรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มจะสูงกว่ากรณีที่มีความแน่นอน ดังนั้นผู้บริโภคจะปรับลดการบริโภค ณ เวลาปัจจุบันลงและกักเงินส่วนที่เหลือเป็นเงินออมมากขึ้น ซึ่งเงินออมส่วนนี้ก็คือการเก็บออมไว้ใช้ในกรณีฉุกเฉิน หรือ Precautionary Savings ดังนั้น จึงอาจสามารถสรุปได้ว่า การออมไว้ใช้ในกรณีฉุกเฉินจะมีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันกับความไม่แน่นอนนั่นเอง

ดังนั้น การบริโภคและการออมของครัวเรือนตามทฤษฎีบริโภคและการออมในทางเศรษฐศาสตร์นั้น ขึ้นอยู่กับทั้งปัจจัยด้านรายได้ การคาดการณ์รายได้ การบริโภค ช่วงอายุตามวัฏจักรชีวิต ตลอดจนมาตรฐานการครองชีพของคนในสังคม

การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุมงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมออม รวมถึงงานศึกษาด้านทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมออม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมออม

สำหรับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมออมของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาการออมตามลักษณะประชากรศาสตร์ อาทิ ช่วงวัยหรืออายุ เพศ การศึกษา อาชีพ และพื้นที่ เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล (2557) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมออมของนักเรียน รวมถึงศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลในการทำนายพฤติกรรมออมของนักเรียน อันได้แก่ เพศ ระดับการศึกษาของบิดา เงินที่ได้รับจากผู้ปกครอง ฐานะทางการเงินของครอบครัว และทัศนคติที่นักเรียนมีต่อการออมและการใช้จ่าย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากนักเรียนในระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร จาก 3 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งจะพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ทำการออมเงินผ่านช่องทางธนาคาร รองลงมาคือเก็บไว้ที่บ้าน โดยมีการเก็บออมประมาณร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 25 ของ

รายได้ที่ได้จากผู้ปกครอง ทั้งนี้ ทักษะคิดที่ดีต่อการออมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมการออมของนักศึกษา ทำให้มีโอกาสในการออมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีทัศนคติที่ไม่สนใจเงินทอง ชอบใช้จ่าย ก็ทำให้มีโอกาสในการออมลดลง ขณะที่ปัจจัยด้านเพศ สถานะทางการเงินของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดา รวมถึงเงินหรือรายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครอง ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการออมของนักศึกษา

กมลชนก กิจชล (2560) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการออมและการลงทุนของคนทำงาน Gen Y ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และพบว่า คน Gen Y ให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง โดยสามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายเป็นอันดับหนึ่ง และให้ความสำคัญกับการออมและลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงน้อยที่สุด ส่วนในด้านวัตถุประสงค์ของการออมและการลงทุน จะพบว่า คนทำงาน Gen Y จะให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนเพื่อใช้หลังเกษียณอายุเป็นอันดับหนึ่ง และให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนเพื่อความสุขระยะสั้นเป็นอันดับสุดท้าย และในด้านของการจัดสรรเงินเพื่อการออมและการลงทุน จะพบว่า คนทำงาน Gen Y ส่วนใหญ่มีการจัดสรรเพื่อนำมาออมและลงทุนในสัดส่วนร้อยละ 21 – 30 ของรายได้ต่อเดือน

ขณะที่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับรูปแบบการออมและการลงทุน วัตถุประสงค์ของการออมและการลงทุน รวมถึงสัดส่วนเงินออมและเงินลงทุนเฉลี่ยเมื่อเทียบกับรายได้ต่อเดือน ทั้งนี้ ปัจจัยด้านเพศ จะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการออมและการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง และเรื่องการจัดสรรเงินออมและเงินลงทุนเมื่อเทียบกับรายได้ต่อเดือน โดยเพศชายจะสามารถรับความเสี่ยงได้สูงกว่าเพศหญิง และสามารถจัดสรรเงินออมในสัดส่วนที่มากกว่าเพศหญิง ขณะที่ปัจจัยด้านอายุมีผลกับรูปแบบการออม โดยกลุ่มคนทำงาน Gen Y ส่วนใหญ่ที่มีอายุ 34 – 37 ปี จะให้ความสำคัญกับรูปแบบการออมและการลงทุนที่มีค่าธรรมเนียมต่ำและใช้เงินลงทุนน้อย และยังให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนเพื่อใช้จ่ายหลังเกษียณอายุ ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษาจะมีผลกับรูปแบบการออมหรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูงและใช้เงินลงทุนน้อย และมีผลกับวัตถุประสงค์ของการออมและการลงทุนเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินและเพื่อความสุขระยะสั้น โดยคนทำงาน Gen Y ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการออมหรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูงมากที่สุด ขณะที่คนทำงาน Gen Y ที่มีระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการออมและการลงทุนที่ใช้เงินลงทุนน้อย และคำนึงถึงการออมและการลงทุนเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินและเพื่อความสุขระยะสั้นมากกว่า

ในด้านสถานภาพ คนทำงาน Gen Y ที่มีสถานภาพสมรสจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการออมหรือการลงทุนที่มีสภาพคล่องสูง มีค่าธรรมเนียมต่ำ ไม่ต้องใช้เวลาดูแลนาน ใช้

เงินลงทุนน้อย และมีผลต่อการจัดสรรเงินออมและเงินลงทุน ส่วนในด้านลักษณะงานที่ทำนั้น ไม่มีผลต่อปัจจัยด้านการออมและการลงทุนใดๆ อย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน รายได้ก็มีผลกับรูปแบบการออมหรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ใช้เงินลงทุนน้อย และมีผลกับวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน เพื่อความสุจริตระยะสั้น และเพื่อนำไปลงทุนหรือทำธุรกิจต่อ โดยคนทำงาน Gen Y ที่มีรายได้สูงกว่า 50,000 บาท จะให้ความสำคัญกับการออมหรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ส่วนคนทำงาน Gen Y ที่มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท จะให้ความสำคัญกับการออมหรือการลงทุนที่ใช้เงินลงทุนน้อย และวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน เพื่อความสุจริตระยะสั้นและเพื่อนำไปลงทุนหรือทำธุรกิจต่อ นอกจากนี้ จะพบว่า มีเพียงปัจจัยด้านรายได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่มีต่อวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินไปลงทุนหรือทำธุรกิจต่อ

ผลการศึกษาด้านการออมเพื่อเกษียณอายุดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาของเกษมศรี ปุชนียวงศ์ (2559) ที่ทำการศึกษาถึงการตระหนักรู้และพฤติกรรมการออมเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของกลุ่มบุคคลในช่วงอายุระหว่าง 25 – 35 ปี ซึ่งเป็นกลุ่ม Gen Y โดยอธิบายว่ากลุ่มบุคคลในช่วงอายุดังกล่าวมีความตระหนักรู้และมีความคิดด้านการวางแผนออมเพื่อการเกษียณ โดยเพศหญิงจะให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณอายุมากกว่าเพศชาย ขณะที่คนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีจะให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณอายุมากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ ส่วนกลุ่มอาชีพข้าราชการส่วนใหญ่ก็จะให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณอายุมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ และผู้ที่มีรายได้สูงก็จะให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณอายุมากกว่าผู้ที่มีรายได้ระดับอื่นๆ และโดยสรุป ปัจจัยทางด้านเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้และการคิดวางแผนการเก็บเงินออม โดยเพศหญิงที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป อาชีพข้าราชการ และมีรายได้ระหว่าง 40,000 – 50,000 บาท จะมีการวางแผนเกษียณอายุที่มากกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ ยังพบว่า คนส่วนใหญ่เลือกรูปแบบการออมประเภทเงินฝากออมทรัพย์มากที่สุด รองลงมาคือ บัญชีเงินฝากประจำ เงินฝากประกัน ขณะที่คนจะเลือกการออมผ่านพันธบัตรรัฐบาลน้อยที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของ ManpowerGroup (2019) ซึ่งให้เห็นถึงผลศึกษางานวิจัยด้านการออมของคนรุ่นใหม่ในยุค 4.0 ซึ่งพบว่า คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะมีการจัดทำแผนการออม โดยส่วนใหญ่ราวร้อยละ 76 จะมีการจัดทำแผนการออมและการลงทุนด้วยตนเองมากกว่าผ่านที่ปรึกษาด้านการวางแผนการเงิน ลำดับรองลงมาคือการวางแผนผ่านที่ปรึกษาด้านวางแผนทางการเงินขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคาร หรือบริษัทประกันภัยราวร้อยละ 19 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมเชิงลึก และไลฟ์สไตล์ทางการเงินของคนรุ่นใหม่ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) ที่ชี้ว่า โดยปัจจุบัน คนรุ่นใหม่ในช่วงอายุ 18 – 39 ปี มีความคิดเห็นด้านการกันเงินเพื่อการออมเป็นสิ่งที่สำคัญและทำเป็นประจำ

มากกว่าคนอายุช่วงเดียวกันในอดีต ขณะที่ทัศนคติการออมเงินจะมีความแตกต่างกันตามอายุ ซึ่งความแตกต่างนั้นเป็นผลมาจากเชิงโครงสร้างมากกว่าประสบการณ์ในอดีต ดังนั้น การออกแบบและประชาสัมพันธ์ด้านการออมและการลงทุนควรต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับความแตกต่างของอายุ ภายใต้การออกแบบบนฐานของทัศนคติที่อยู่บนความรู้ในยุคปัจจุบันด้วย

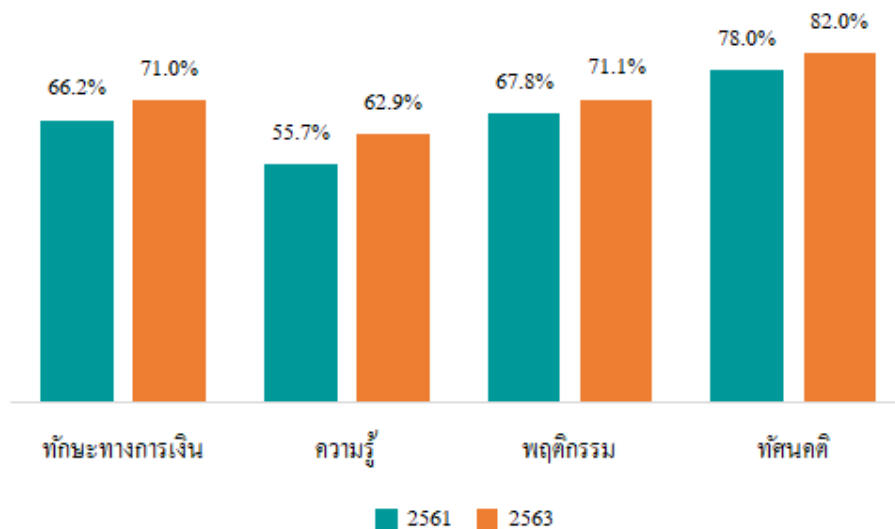
อย่างไรก็ดี จากผลการศึกษาของ ManpowerGroup (2019) และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) ยังพบจุดที่น่าสนใจว่ายังมีคนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งที่ยังมีการวางแผนทางการเงิน หรือไม่สามารถออมเงินหรือลงทุนได้เลย โดยจากการศึกษาของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) ระบุว่า คนรุ่นใหม่ราวร้อยละ 16.8 ไม่สามารถออมเงินหรือลงทุนได้เลย ขณะที่ผลการศึกษาของ ManpowerGroup (2019) ก็ชี้ว่า คนรุ่นใหม่ราวร้อยละ 15 ยังไม่มีการวางแผนทางการเงิน และหากพิจารณาถึงสัดส่วนเงินออมต่อรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือนของคนรุ่นใหม่ นั้นจะพบว่า ส่วนใหญ่มักไม่ได้มีการกำหนดจำนวนเงินออมที่แน่นอน โดยมีการออมเงินตามเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายมากที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 37 รองลงมาคือพฤติกรรมการออมเงินประมาณร้อยละ 10 – 20 ของรายได้ (ร้อยละ 27) และต่ำกว่าร้อยละ 10 ของรายได้ (ร้อยละ 17) ตามลำดับ ซึ่งจากผลดังกล่าวก็สามารถบ่งชี้ได้ประการหนึ่งว่า คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ยังขาดแบบแผนและวินัยในการออมเงินอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ หากพิจารณาในส่วนจากรูปแบบการออม ก็จะพบว่า คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ยังคงออมเงินผ่านรูปแบบเดิม นั่นคือ เงินฝากประจำที่ร้อยละ 50 ลำดับถัดมา คือ การทำประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์อยู่ที่ร้อยละ 34 กองทุนสำรองเลี้ยงชีพร้อยละ 26 ทองคำที่ร้อยละ 24 และสหกรณ์ที่ร้อยละ 20 ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนได้ว่า คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะยังคงไม่มีการกระจายการลงทุนไปยังรูปแบบอื่นที่อาจจะมีความเสี่ยงมากกว่าเงินฝากประจำและการทำประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์

จากการศึกษาด้านพฤติกรรมออมข้างต้น อาจสรุปได้ในเบื้องต้นว่า พฤติกรรมการออมของคนไทยจะขึ้นอยู่กับทัศนคติ รวมถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์อย่างอายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ พื้นที่ และสถานภาพ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยหลากหลายประการที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมดังกล่าว นั้น อาจขึ้นอยู่กับสภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคมในแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่อาจส่งผลกระทบต่อรายได้ของผู้บริโภค อันจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการวางแผนการออมและการวางแผนทางการเงินโดยภาพรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563; ณัฐฐ์ พันธุ์อุทัย, 2564; อุบล ไม้พุ่ม, 2565) ดังนั้น การออกแบบแนวนโยบายการออมของไทยระยะข้างหน้าอาจต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจและพฤติกรรมออมที่เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม

2. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมออม

ทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) เป็นความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ไม่สามารถวัดหรือประเมินผลได้โดยตรง ต้องอาศัยการวัดจากปัจจัยต่างๆ อันประกอบด้วย 1) ความรู้ทางการเงิน 2) พฤติกรรมทางการเงิน และ 3) ทักษะคิดทางการเงิน โดยการวางแผนการออมที่ดีจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการมีทักษะทางการเงินในระดับสูงตามไปด้วย

แผนภาพที่ 2-1 ระดับทักษะทางการเงินของคนไทยปี 2561 และปี 2563



ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563

จากรายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี 2563 ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า คนไทยมีระดับทักษะทางการเงินโดยรวมดีขึ้น โดยคิดเป็นร้อยละ 71 สูงกว่าผลสำรวจจากปี 2561 ที่อยู่ที่ร้อยละ 66.2 และสูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD ที่ร้อยละ 60.5 และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของทักษะทางการเงินทั้ง 3 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน และทักษะคิดทางการเงิน จะพบว่า คนไทยมีระดับการพัฒนาการที่ดีขึ้นในทุกด้าน เมื่อเทียบกับปี 2561 ดังแสดงในแผนภาพที่ 2-1 และหากพิจารณาในรายละเอียดขององค์ประกอบทักษะทางการเงินของคนไทย จะพบว่า โดยภาพรวมยังคงมีบางประเด็นที่คนไทยจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากยังมีจุดอ่อนด้านการทำความเข้าใจ ส่งผลให้มีคะแนนทักษะความรู้ทางการเงินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD อาทิ นิยามเงินเพื่อ ความเสี่ยงและผลตอบแทน การคำนวณดอกเบี้ยสินเชื่อ การจัดสรรเงินก่อนใช้ซึ่งอาจเป็นเหตุให้คนไทยมีต้องประสบปัญหาเงินไม่พอใช้ เป็นต้น

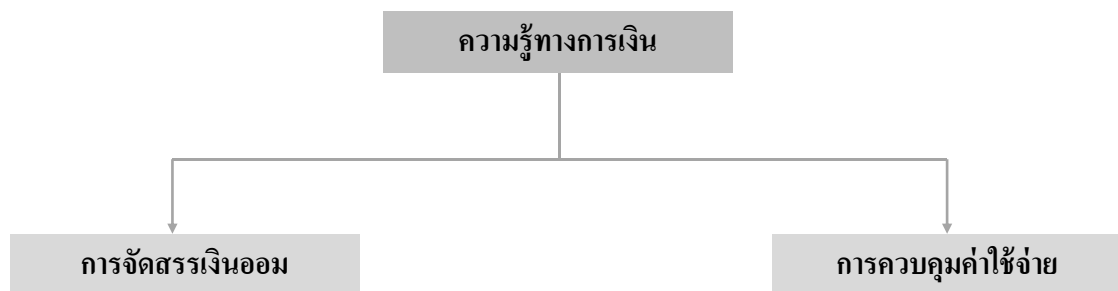
การเพิ่มทักษะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญนั้น ก็ควรต้องคำนึงถึงวิธีการออมที่เหมาะสมอันจะเป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมทางการเงินที่ดี รวมถึงการวางแผนทางการเงินและการเก็บออมเพื่ออนาคตอันจะสะท้อนถึงการมีทัศนคติทางการเงินเชิงบวก ทั้งนี้ แม้จะมีทัศนคติทางการเงินหรือมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออม แต่ยังคงขาดความรู้ทางการเงิน อาทิ การคำนวณดอกเบี้ยทบต้น ความรู้เรื่องความเสี่ยงและผลตอบแทน รวมถึงการกระจายความเสี่ยงในการลงทุน เป็นต้น ก็อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริหารจัดการด้านการเงิน โดยภาพรวมได้ (จิราภรณ์ แผลงประพันธ์, 2563) นอกจากนี้ จากบทความของจิราภรณ์ แผลงประพันธ์ (2563) ยังชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการออมและการสร้างวินัยทางการเงินในระดับบุคคลและครัวเรือนอย่างตรงจุด จำเป็นต้องศึกษาถึงการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน ประกอบกับการวัดความรู้และพฤติกรรมทางการเงินของคนไทย เพื่อกำหนดกลยุทธ์ ส่งเสริมให้คนไทยมีความรู้ ปรับทัศนคติให้หันมาเก็บออมกันมากขึ้นในอนาคต

อาจกล่าวได้ว่า ระดับความรู้และทักษะทางการเงินส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม การออม โดยเฉพาะในด้านการวางแผนการออมเป็นอย่างมาก โดยพิสูจน์ได้จากผลการศึกษาในหลายๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดระดับความรู้และทักษะทางการเงินที่มีความสัมพันธ์กับการออม อย่างเช่น งานวิจัยของวิไล เอื้อปิยฉัตร (2560) ที่ชี้ว่า ระดับความรู้ทางการเงินรวมมีผลต่อระดับการออมของบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ และหากพิจารณาเป็นรายหมวด ปัจจัยความรู้ทางการเงินในทุกหมวด ไม่ว่าจะเป็นหมวดความรู้พื้นฐานทางการเงิน หมวดพฤติกรรมทางการเงิน และหมวดทัศนคติทางการเงิน มีความสัมพันธ์กับจำนวนเงินออม และสัดส่วนเงินออมต่อรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยหากพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับทักษะทางการเงินแล้ว จะพบว่า ปัจจัยด้านเพศ การศึกษา สถานภาพ ชาติพันธุ์ ภูมิภาค และอาชีพ มีผลต่อระดับทักษะทางการเงิน อย่างไรก็ดี เมื่อมีการให้ความรู้ทางการเงินผ่านกรอบพัฒนาความรู้ทางการเงิน คณะเนนเฉลี่ยของทักษะทางการเงินรวมของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่หากพิจารณาเป็นรายหมวด ก็จะพบว่า หมวดความรู้พื้นฐานทางการเงินและหมวดทัศนคติเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ไม่พบพัฒนาการ ในหมวดพฤติกรรมทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญหลังจากการอบรมพัฒนาความรู้ทางการเงิน

ในส่วนของผลการศึกษาดังกล่าวที่บ่งชี้ว่า ทักษะความรู้ทางการเงินย่อมมีผลสัมพันธ์กับเงินออมของประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาของชิรพัฒน์ มีอำพล (2557) ที่ทำการศึกษาด้านความรู้ทางการเงินและพฤติกรรมออมที่ส่งผลต่อการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณ โดยมีข้อมูลบ่งชี้ว่าความรู้ทางการเงินส่งผลต่อการจัดสรรเงินออมและการควบคุมค่าใช้จ่าย ดังแผนภาพที่ 2-2 แต่ก็ยังถือว่ามีอิทธิพลในระดับที่น้อยมาก โดยความรู้ทางการเงินมีอิทธิพลต่อการจัดสรรเงินออมของกลุ่มคนวัยทำงานเพียงร้อยละ 1.2 และมีอิทธิพลต่อการควบคุมค่าใช้จ่ายเพียง

ร้อยละ 2.1 จึงเป็นไปได้ว่าอาจจะมีปัจจัยอื่นเพิ่มเติมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดสรรเงินออม และการควบคุมค่าใช้จ่ายของกลุ่มคนวัยทำงาน เช่น การอบรมเลี้ยงดูในการใช้ชีวิตจากครอบครัว พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินของครอบครัว รวมถึงการเก็บออมเงินในรูปแบบต่างๆ ที่จะทำให้เด็กเรียนรู้เรื่องการออมจากครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้ ความรู้ทางการเงิน การจัดสรรเงินออม และการควบคุมค่าใช้จ่าย จะส่งผลเชิงบวกต่อเนื่องไปยังการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุของกลุ่มวัยทำงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยปัจจัยด้านการจัดสรรเงินออมส่งผลเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุดที่ร้อยละ 42 รองลงมาคือปัจจัยด้านการควบคุมค่าใช้จ่ายที่ร้อยละ 41 และปัจจัยด้านความรู้ทางการเงินที่ร้อยละ 14 ตามลำดับ

แผนภาพที่ 2-2 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงินกับการจัดสรรเงินออมและการควบคุมค่าใช้จ่ายของกลุ่มคนวัยทำงาน



ที่มา : ชีรพัฒน์ มีอำพล, 2557

หากเจาะไปที่ประเด็นการออมเพื่อการเกษียณ โดยเฉพาะ จะพบว่า ทักษะทางการเงินด้านพฤติกรรมทางการเงินและทัศนคติทางการเงินมีความสัมพันธ์กับเงินออมเพื่อการเกษียณ อย่างไรก็ดี ทักษะทางการเงินด้านความรู้ทางการเงินไม่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกออมเพื่อการเกษียณของประชากรอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ว่า ภาครัฐภาคเอกชน รวมถึงสถาบันทางการเงิน ควรต้องส่งเสริมทักษะทางการเงิน โดยเฉพาะการเสริมสร้างทัศนคติทางการเงินที่ดีแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องในหลายๆ ช่องทางด้วยภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน หรือมีภาพประกอบที่น่าดึงดูดใจในการอ่านทำความเข้าใจ (ฐาปณี จันทร์เพชร และวรัทยา ชินกรม, 2563)

ในอีกมุมหนึ่ง การส่งเสริมการออมย่อมผ่านการส่งเสริมเพิ่มความรู้และทักษะทางการเงินมีส่วนทำให้ประชาชนเกิดการก่อหนี้ลดลง เก็บออมมากขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาของณัฐชยา สกุลพอง (2562) ที่อธิบายว่า ทักษะทางการเงินในด้านพฤติกรรมทางการเงินมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความน่าจะเป็นของพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว นั่นคือ พฤติกรรมทางการเงินที่ดีจะช่วยลดโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวลง เช่นเดียวกับงานศึกษาของ

กรณีกา วาระวิษะณี (2560) ที่บ่งชี้ว่า บุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านหนี้สินในระดับที่เหมาะสมมักจะมีความรู้ทางการเงินที่สูงกว่าบุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านหนี้สินในระดับที่ไม่เหมาะสม ขณะเดียวกัน ก็พบว่า บุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านเงินออมในระดับที่เหมาะสมมักจะมีความรู้ทางการเงินในระดับที่สูงกว่าบุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านการออมในระดับที่ไม่เหมาะสม

อย่างไรก็ดี จากผลการศึกษาส่วนใหญ่ในประเด็นความรู้และทักษะทางการเงินที่มีความสัมพันธ์กับการออมเงินในช่วงที่ผ่านมา จะพบในอีกมุมหนึ่งว่า แม้ประชาชนจะมีความรู้และทักษะทางการเงินที่เพิ่มขึ้นในภาพรวม แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า รูปแบบการออมหรือช่องทางการออมมักจะยังอยู่ในกลุ่มเดิมๆ ภายใต้บริบทของลักษณะทางประชากรศาสตร์ อาทิ กลุ่มข้าราชการ Gen X ส่วนใหญ่มีรูปแบบการออมผ่านการฝากเงินกับธนาคารในลักษณะบัญชีออมทรัพย์และบัญชีเงินฝากประจำ ประกันชีวิต การซื้อสลากออมทรัพย์ การซื้ออสังหาริมทรัพย์หรือการซื้อสินทรัพย์ประเภททองคำแท่งหรือทองคำรูปพรรณ (ดารากรณ์ โคลิวิวัฒน์, 2558; กมลวัฒน์ มีถาวร, 2562) หรือแม้แต่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ก็ยังมุ่งเน้นการออมในรูปแบบเงินฝากธนาคารเป็นหลัก โดยไม่ได้กระจายการออมหรือการลงทุนไปยังรูปแบบอื่นที่อาจจะมีความเสี่ยงมากกว่ารูปแบบเดิมๆ (ManpowerGroup, 2019)

นอกจากนี้ ในมุมมองของการออมในโลกยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทางการเงินอย่างรวดเร็ว โดยมีผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินในรูปแบบใหม่ๆ ภายใต้การใช้เทคโนโลยียุคดิจิทัลเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลให้รูปแบบการออมของผู้บริโภคยุคใหม่เปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้ง เทคโนโลยีทางการเงินและการมาของเงินดิจิทัลที่เติบโตและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ย่อมนำมาซึ่งความซับซ้อนของผลิตภัณฑ์ทางการเงินในรูปแบบใหม่ๆ ความเสี่ยง และภัยทางการเงิน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ดังนั้น ในระยะข้างหน้า นอกเหนือจากการส่งเสริมความรู้และทักษะทางการเงินแล้ว ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจต้องมุ่งเน้นส่งเสริมการเพิ่มความรู้และทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) ควบคู่กันไปด้วย เพราะความรู้ความเข้าใจด้านการเงินในโลกยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยีดิจิทัลจะส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมกรรมการออมและการใช้จ่ายในปัจจุบันอันจะส่งผลต่อเนื่องไปยังพฤติกรรมกรรมการออมและการใช้จ่ายในอนาคต (Setiawan et al., 2020)

นอกจากนี้ ทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ยังจำเป็นต่อการส่งเสริมให้คนไทยมีสถานะทางการเงินที่เข้มแข็งและสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินที่ครบครันมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัลดังกล่าวยังเป็นกุญแจสำคัญในการกระตุ้นการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างปลอดภัย และลดความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของเงินและข้อมูล (Sea (Group), 2022) ดังนั้น การเตรียมความพร้อมด้านความรู้และ

ทักษะทางการเงิน รวมถึงเทคโนโลยีดิจิทัลของประชากรแต่ละกลุ่ม เพื่อการเปิดรับเทคโนโลยีทางการเงินใหม่ๆ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่น่าจับตามองในระยะข้างหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความพร้อมในการออมอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|--|---|------------------------------|---|
| งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการออม | พฤติกรรมกรรมการออมและปัจจัยที่มีผลในการทำนโย พฤติกรรมกรรมการออมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร | วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล (2557) | นักศึกษาส่วนใหญ่ทำการออมเงินผ่านช่องทางดั้งเดิมอย่างเงินฝากธนาคาร รองลงมาคือเก็บไว้ที่บ้าน ขณะที่ทัศนคติที่ดีต่อการออมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการออมของนักศึกษา ทำให้มีโอกาสในการออมมากขึ้น ส่วนปัจจัยด้านเพศ ฐานะทางการเงินของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดา รวมถึงเงินหรือรายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครองไม่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการออมของนักศึกษา |
| | พฤติกรรมกรรมการออมและการลงทุนของคนทำงาน Gen Y ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล | กมลชนก กิจชล (2560) | คนทำงาน Gen Y ให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง และในด้านวัตถุประสงค์ของการออมนั้น คนทำงาน Gen Y ให้ความสำคัญกับการออมและการลงทุนเพื่อการเกษียณเป็นอันดับหนึ่ง ขณะที่ลักษณะทางประชากรศาสตร์ อาทิ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้มีความสัมพันธ์กับรูปแบบ วัตถุประสงค์ รวมถึงสัดส่วนการออมและการลงทุนเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ |

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|-----------------------|---|---|--|
| | พฤติกรรมกรรมการออมเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของกลุ่มบุคคลในช่วงอายุระหว่าง 25 – 35 ปี | เกษมศรี ปุชนิชัยวงศ์ (2559) | ปัจจัยด้านเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้และการคิดวางแผนการเก็บออม โดยเพศหญิงที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป อาชีพรับราชการ และมีรายได้ระหว่าง 40,000 – 50,000 บาท จะมีการวางแผนเกษียณอายุมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ขณะที่คนในช่วงวัย 25 – 35 ปี ส่วนใหญ่ยังคงเลือกรูปแบบการออมแบบดั้งเดิมมากที่สุด นั่นคือ เงินฝากออมทรัพย์ |
| | พฤติกรรมกรรมการออมของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุค 4.0 | ManpowerGroup (2019) | คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ราวร้อยละ 76 มีการจัดทำแผนการออมและการลงทุน โดยเป็นการจัดทำด้วยตนเองมากกว่าใช้บริการที่ปรึกษาด้านวางแผนการเงิน แต่ก็ยังมีคนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งที่ยังไม่มีการวางแผนทางการเงิน |
| | พฤติกรรมเชิงลึกและไลฟ์สไตล์ทางการเงินของคนรุ่นใหม่ในช่วงอายุ 18 – 39 ปี | ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) | คนรุ่นใหม่เห็นว่าเรื่องการกันเงินเพื่อการออมเป็นสิ่งสำคัญจำเป็น และมักทำเป็นประจำมากกว่าคนอายุช่วงเดียวกันในอดีต ขณะที่ทัศนคติการออมเงินอาจมีความแตกต่างกันตามอายุ ซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างมากกว่าประสบการณ์ในอดีต อย่างไรก็ตาม ยังมีคนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถออมเงินหรือลงทุนได้เลย |

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|-----------------------|--|------------------------|---|
| | การวางแผนการออมเงินของประชาชน ในช่วงวิกฤตโรคระบาด COVID-19 ในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล รวมถึงปัจจัยการวางแผนด้านการออมที่มีผลต่อการวางแผนการเงินของประชาชนช่วงวิกฤตโรคระบาด COVID-19 | ณัฐ พันธุ์อุทัย (2564) | ลักษณะทางประชากรศาสตร์ อาทิ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้มีผลต่อการวางแผนออมเงิน รูปแบบการออม ลักษณะการออม การตัดสินใจออม ของประชากรกลุ่มตัวอย่างในช่วงวิกฤตโรคระบาด COVID-19 โดยประชากรกลุ่มตัวอย่างจะให้ความสำคัญกับการออมเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินมากขึ้น |
| | ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการวางแผนการเงินส่วนบุคคล ในช่วงโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร | อุบล ไม้พุ่ม (2565) | ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการวางแผนทางการเงินที่จำเป็นคือ คำนึงถึงในการวางแผนการเงิน ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในสภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวนไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างวิกฤตการณ์ของโรค COVID-19 |

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|--|--|------------------------------|---|
| งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการออม | นิสัยและทักษะทางการเงินของคนไทย | จิราภรณ์ แผลงประพันธ์ (2563) | การวางแผนทางการเงินและการเก็บออมเพื่ออนาคตเป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงการมีทัศนคติทางการเงินเชิงบวก อย่างไรก็ตาม หากมีทัศนคติทางการเงินหรือพฤติกรรมทางการเงินที่ดี แต่ยังคงขาดทักษะทางการเงิน ก็อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริหารจัดการด้านการเงินในภาพรวม |
| | การทดสอบความรู้ทางการเงิน และศึกษาปัจจัยที่กำหนดความแตกต่างของระดับความรู้ทางการเงินของบุคลากรในสังกัดมหาวิทยาลัยบูรพา บางแสน และพนักงานสัญญาจ้างเหมาแรงงาน (แม่บ้าน) ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดและผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมการออม | วิไล เอื้อปิยะฉัตร (2560) | ปัจจัยด้านประชากรมีผลต่อระดับความรู้ทางการเงิน และระดับความรู้ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับการออม ทั้งนี้ หากมีการให้ความรู้ทางการเงินผ่านกรอบรม คณะแนะเฉลี่ยของทักษะทางการเงินรวมของกลุ่มตัวอย่างก็จะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในหมวดความรู้พื้นฐานทางการเงินและหมวดทัศนคติ ขณะที่ไม่พบพัฒนาการที่ดีขึ้นในส่วนของหมวดพฤติกรรมทางการเงินหลังจากการอบรม |

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|--|--|--|---|
| งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการออม (ต่อ) | ความรู้ทางการเงินและพฤติกรรมการออมที่ส่งผลต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุในกลุ่มคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร | ธีรพัฒน์ มีอำพล (2557) | ความรู้ทางการเงินส่งผลเชิงบวกต่อการจัดสรรเงินออมและการควบคุมค่าใช้จ่ายของกลุ่มคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังถือว่ามียุทธศาสตร์ในระดับที่น้อยมาก ทั้งนี้ ความรู้ทางการเงิน การจัดสรรเงินออม และการควบคุมค่าใช้จ่าย จะส่งผลเชิงบวกต่อเนื่องไปยังการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุของกลุ่มวัยทำงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยปัจจัยด้านการจัดสรรเงินออมส่งผลเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุด |
| | ทักษะทางการเงินกับการออมเพื่อเกษียณของประชากรในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ | ฐาปนี จันทร์เพชร และวรัทยา ชินกรม (2563) | ทักษะทางการเงินในด้านพฤติกรรมทางการเงิน และทัศนคติทางการเงินมีความสัมพันธ์ต่อการออมเพื่อการเกษียณ ขณะที่ทักษะทางการเงินในด้านความรู้ทางการเงินไม่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกออมเพื่อการเกษียณของประชากรในเขตเมืองเชียงใหม่ |
| | ความสัมพันธ์ของทักษะทางการเงินที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการกอบนี้เกินตัวของครูที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูและอื่นๆ | ณัฐชา สกุลพอง (2562) | ทักษะทางการเงินในด้านพฤติกรรมทางการเงินมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความน่าจะเป็นของพฤติกรรมการกอบนี้เกินตัว นั่นคือ พฤติกรรมทางการเงินที่ดีจะช่วยลดโอกาสในการกอบนี้เกินตัวเอง |

ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|--|---|-------------------------|--|
| งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการออม (ต่อ) | ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงินและความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของแรงงานในอุตสาหกรรมการเงินของไทย โดยทำกรณีศึกษาจากพนักงานไทยพาณิชย์ | กรณิกา วาระวิชนี (2560) | บุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านหนี้สินในระดับที่เหมาะสมมักจะมีความรู้ทางการเงินที่สูงกว่าบุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านหนี้สินในระดับที่ไม่เหมาะสม และบุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขด้านเงินออมในระดับที่เหมาะสมมักจะมีรู้ทางการเงินในระดับที่สูงกว่าบุคคลที่มีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินด้านการออมในระดับที่ไม่เหมาะสม |
| | ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัลกับพฤติกรรมการออมและการใช้จ่ายในปัจจุบัน รวมถึงอนาคต | Setiawan et al. (2020) | ในยุคของการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโลกการเงิน ความรู้ทางการเงินและทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญจะส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการออมและการใช้จ่ายในปัจจุบัน อันจะส่งผลต่อเนื่องไปยังพฤติกรรมการออมและการใช้จ่ายในอนาคต |
| | สถานการณ์การเงินยุคดิจิทัลของคนไทย และทิศทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการทางการเงิน | Sea (Group) (2022) | ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเงินมีความแตกต่างกันตามพื้นที่อยู่อาศัย โดยในชนบทยังมีช่องว่างทางความรู้อยู่มาก โดยเฉพาะในด้านการจัดการทางการเงินและความเข้าใจเกี่ยวกับบริการทางการเงินที่มีความซับซ้อน |

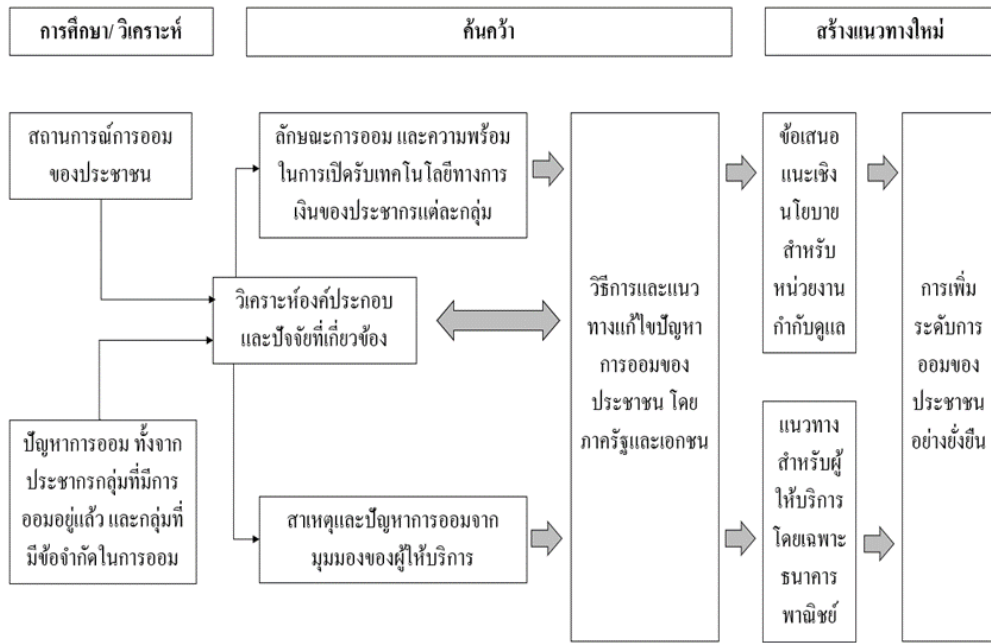
ตารางที่ 2-2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม (ต่อ)

| งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง | ขอบเขตการศึกษา | ผู้วิจัย | ข้อสรุปงานวิจัย |
|--|----------------|----------|---|
| งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล (Financial and Digital Literacy) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการออม (ต่อ) | | | ดังนั้น การเพิ่มทักษะทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นสิ่งจำเป็นต่อการส่งเสริมให้คนไทยมีสถานะทางการเงินที่เข้มแข็งและสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินที่ครบครันมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ยังเป็นกุญแจสำคัญในการกระตุ้นการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างปลอดภัย และลดความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของเงินและข้อมูล |

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดของการวิจัยดังนี้



สรุป

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า มีหลากหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออมของภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านรายได้ พฤติกรรมการบริโภคและการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทักษะคิดในการออม การวางแผนทางการเงิน ตลอดจนทักษะความรู้ทางการเงินและเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น ซึ่งแต่ละปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ก็มักมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางประชากรศาสตร์ อาทิ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพ เป็นต้น โดยลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ก็ย่อมส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรมการออมหรือทัศนคติในการออม หรือแม้แต่การดำเนินตามแนวคิดเรื่องการวางแผนทางการเงินที่แตกต่างกันตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี การพัฒนาด้านทักษะความรู้ทางการเงินก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งที่จะส่งผลให้ประชาชนมีการออมเงินหรือคิดวางแผนทางการเงินมากขึ้น โดยเฉพาะการวางแผนออมเงินเพื่อการเกษียณอายุ ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้ว เมื่อประชาชนในประเทศมีการเตรียมความพร้อมในการเก็บออมสำหรับการเกษียณในระยะข้างหน้าแล้ว ก็จะมีผลดีต่อประเทศชาติโดยภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพราะจะ

สามารถลดภาระทางการคลังของภาครัฐที่จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและสวัสดิการต่างๆ แก่ประชาชนผู้สูงอายุในระยะข้างหน้า

ดังนั้น ทางภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงสถาบันการเงิน อาจต้องร่วมมือกันในการออกแบบนโยบายเชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางการเงินมากขึ้น และให้ครอบคลุมในทุกด้าน อันได้แก่ ด้านความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน และทัศนคติที่ดีทางการเงิน โดยอาจต้องทำการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางการเงินตั้งแต่วัยเด็กหรือวัยเรียน เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการออมเงินอันจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมการออมเงินที่ดีในอนาคต และเพื่อเตรียมความพร้อมในการสร้างวินัยทางการเงินที่ดีและมีการวางแผนเก็บออมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ช่วงวัยเริ่มต้นทำงานไปจนถึงเกษียณอายุการทำงาน ซึ่งนั่นจะทำให้ประชาชนมีความมั่นคง และมีเงินไว้ดำรงชีพอย่างยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติปี พ.ศ. 2561 – 2580

บทที่ 3

สถานการณ์การออมและระดับการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเงิน ของประชากรไทยในปัจจุบัน

การออมเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นสำหรับครัวเรือน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ในแต่ละช่วงชีวิตของผู้ออม รวมถึงรองรับการเกษียณอายุในอนาคต ทั้งนี้ แผนการออมของแต่ละบุคคลหรือแต่ละครัวเรือนขึ้นอยู่กับหลากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของรายได้ ภาระค่าใช้จ่าย ความรู้ทักษะทางการเงิน หรือแม้แต่วัฒนธรรมการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเงิน เป็นต้น ดังนั้น ในบทนี้จะทำการศึกษาถึงสถานการณ์การออมของประชากรไทย ตลอดจนระดับการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเงินของประชากรไทยในปัจจุบันที่สะท้อนจากสถิติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ อาทิ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สมาคมบริษัทจัดการลงทุน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร wearesocial Thai FinTech Association ธนาคารกสิกรไทย Financial Health Network รวมถึงผลสำรวจภาวะการออมของภาคประชาชนที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น เป็นต้น เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลในการสังเคราะห์และวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่การเสนอแนะเชิงนโยบายในลำดับต่อไป

โครงสร้างและสถานการณ์การออมของไทย

1. โครงสร้างการออมและการลงทุนของไทยโดยภาพรวม จำแนกตามผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุน

เนื่องด้วยการออมเป็นหนึ่งในแนวทางสร้างวินัยทางการเงินที่นำไปสู่ภาคการลงทุน เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่มากกว่าการออมในรูปแบบปกติทั่วไปอย่างการออมผ่านเงินฝากธนาคาร ตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ดังนั้น หากผู้ออมมีการเก็บออมเงินเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ในแต่ละช่วงวัฏจักรชีวิตของแต่ละคน ก็อาจนำเงินออมเหล่านั้นมาลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน ไม่ว่าจะเป็น หุ้น ตราสารหนี้ กองทุนรวม หรือกองทุนส่วนบุคคล เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่มากขึ้น อันจะนำไปสู่การบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้เร็วขึ้น อาทิ หากผู้ออมต้องการเก็บออมเพื่อวัตถุประสงค์ในการเกษียณอายุในอีกระยะ 10 – 20 ปีข้างหน้า ผู้ออมอาจจะเลือกผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนในรูปแบบของตราสารหนี้ กองทุนรวม หรือกองทุนส่วนบุคคล เพื่อลงทุนระยะยาว ให้ได้ผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับการออมด้วยการฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ และด้วยอัตรา

ผลตอบแทนที่ได้เพิ่มขึ้นนั้น ก็อาจทำให้ผู้ออมมีโอกาสบรรลุถึงเป้าหมายในการเก็บออมเงินเพื่อการเกษียณอายุได้เร็วขึ้นด้วย เป็นต้น

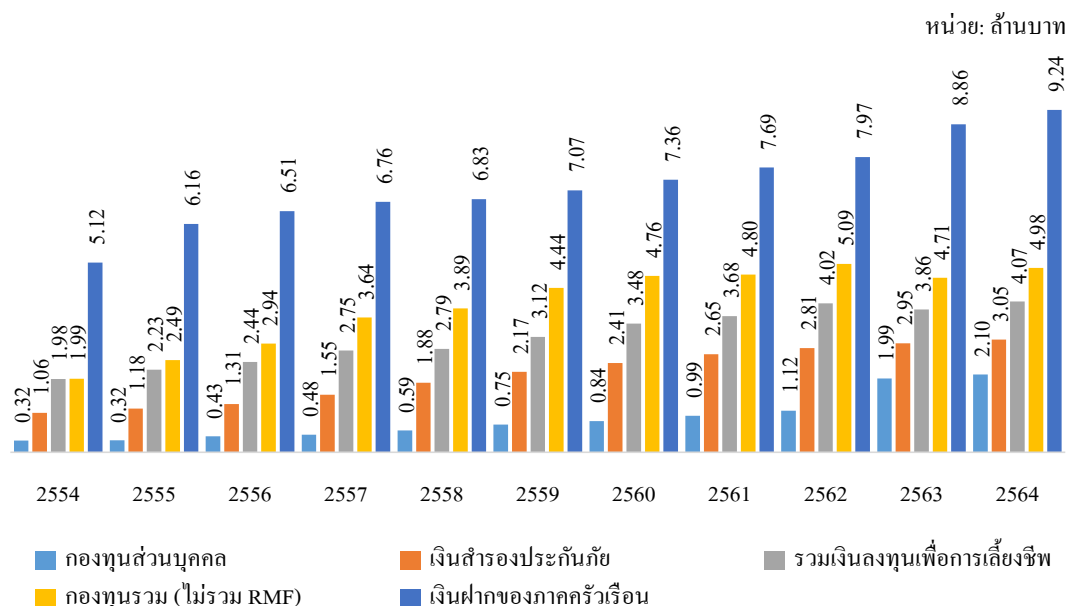
หากจะพิจารณาถึงโครงสร้างการออมและการลงทุนของไทยโดยภาพรวม โดยจำแนกตามผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนด้วยวัตถุประสงค์หลักต่างๆ จะสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 การออมทั่วไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นการออมด้วยวัตถุประสงค์หนึ่งๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งของวัฏจักรชีวิตที่อาจไม่ได้ใช้ระยะเวลาในการเก็บออมยาวนานมากนัก อาทิ ออมเพื่อการศึกษา ออมเพื่อการบริหารรายรับหรือรายจ่ายตามฤดูกาล ออมเพื่อซื้อยานพาหนะหรือที่อยู่อาศัย ออมเพื่อฉุกเฉินหรือยามเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

1.2 การออมเพื่อเกษียณอายุ เป็นการออมระยะยาวที่นับว่าสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อภาคครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นความท้าทายของภาครัฐในการออกนโยบายสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือภาคครัวเรือนให้มีการออมเพื่อเกษียณอายุมากขึ้น เพื่อให้ภาคครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่ดีและยั่งยืนในอนาคต และช่วยแบ่งเบาภาระด้านงบประมาณในการช่วยเหลือภาคครัวเรือนในด้านความเป็นอยู่ในช่วงวัยเกษียณในระยะข้างหน้า

ทั้งนี้ สำหรับการออมทั่วไปและการออมเพื่อเกษียณอายุดังกล่าว ผู้ออมหรือภาคครัวเรือนสามารถเลือกรูปแบบหรือช่องทางการออมได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการออมเงินสด ออมเงินฝากธนาคาร สหกรณ์หรือสถาบันการเงินชุมชน หรือแม้แต่ลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินอย่างตราสารหนี้ หรือกองทุนต่างๆ เป็นต้น

แผนภาพที่ 3-1 การออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยปี 2554 - 2564



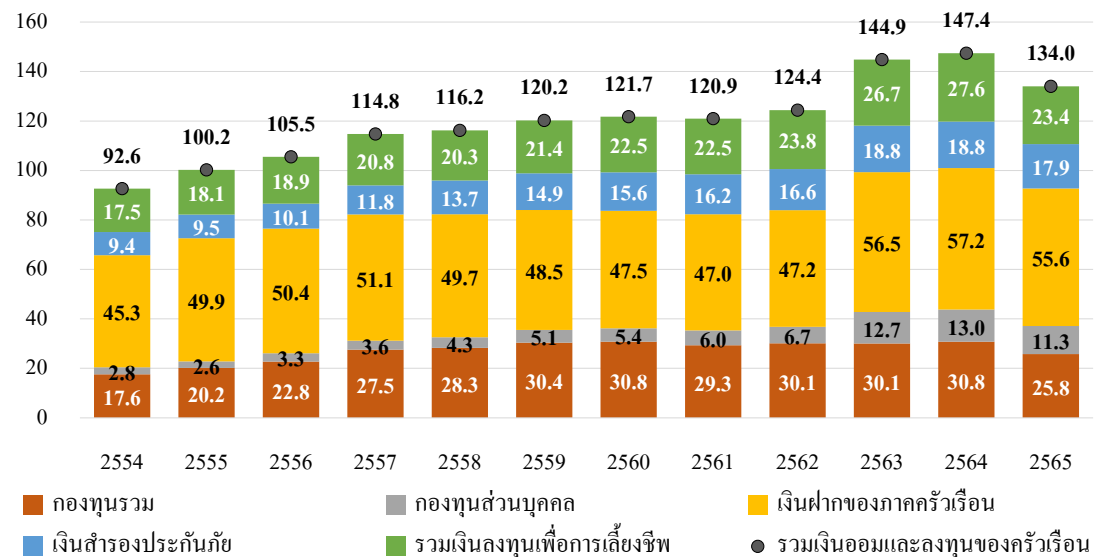
ที่มา : สมาคมบริษัทจัดการลงทุน, 2566

จากข้อมูลการออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยของสมาคมบริษัทจัดการลงทุน (2566) ในแผนภาพที่ 3-1 จะพบว่า ในช่วงระหว่างปี 2535-2565 ยอดคงค้างเงินออมและการลงทุนของครัวเรือนไทยทยอยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกช่องทางของการออมและการลงทุน ยกเว้นมีสะดุดลงบ้างในช่วงปี 2565 โดยเฉพาะการลงทุนในผลิตภัณฑ์กลุ่มกองทุนฯ ตามความผันผวนของตลาดการเงินไทยและทั่วโลก

ขณะเดียวกัน หากมองในมิติของสัดส่วนการออมและการลงทุนภาคครัวเรือนเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ตามแผนภาพที่ 3-2 แล้ว ก็จะพบว่า การออมและการลงทุนผ่านเงินฝากมีสัดส่วนที่มากที่สุด โดยในปี 2565 มีสัดส่วนสูงถึงราวร้อยละ 55.6 ลำดับถัดมาเป็นการออมและการลงทุนผ่านกองทุนรวม (ไม่รวม RMF) เงินลงทุนเพื่อการเลี้ยงชีพ เงินสำรองประกันภัย และกองทุนส่วนบุคคล โดยมีสัดส่วนการออมและการลงทุนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อยู่ที่ร้อยละ 25.8 ร้อยละ 23.4 ร้อยละ 17.9 และร้อยละ 11.3 ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นถึงมูลค่าการออมและการลงทุนของภาคครัวเรือนไทยที่อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเงินฝากของภาคครัวเรือน

แผนภาพที่ 3-2 สัดส่วนการออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ปี 2554 – 2565

ร้อยละต่อจีดีพี



ที่มา : สมาคมบริษัทจัดการลงทุน, 2566

หากมองในภาพรวมแล้ว แม้ว่าคนไทยจะมีการออมที่เพิ่มมากขึ้น ขณะที่มูลค่าการออมและการลงทุนของภาคครัวเรือนไทยโดยรวมก็เพิ่มสูงขึ้นและนับว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ตามที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากพิจารณาถึงปัจจัยอื่นร่วมด้วย โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านรายได้ ก็จะพบว่าสัดส่วนการออม (Disposable Savings) ต่อรายได้ (Disposable Income) ของครัวเรือนไทยยังคงมีแนวโน้มที่ลดลง สอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่บ่งชี้ให้เห็นว่าสัดส่วนการออมเฉลี่ยต่อรายได้ครัวเรือนลดลงสวนทางกับหนี้ครัวเรือนที่พุ่งสูงขึ้น ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 นั้น แสดงให้เห็นว่า การออมของครัวเรือนไทยอาจกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มผู้มีรายได้สูง ขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้อ่อนถึงปานกลางและกลุ่มผู้มีรายได้น้อยก็อาจต้องเผชิญกับปัญหาการออมที่รุนแรงมากกว่า ขณะเดียวกัน ก็อาจมีหนี้สินรุมเร้าจากค่าครองชีพที่อยู่ในระดับสูง และรายได้ลดลงจากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจ ส่งผลให้รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้ง ในหลายๆ ครัวเรือนก็อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ทางการเงินและการลงทุน ทำให้ภาพการออมของคนกลุ่มนี้ลดลงและอาจรุนแรงไปถึงขั้นที่ไม่สามารถออมเงินได้

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การออมของครัวเรือนไทยโดยภาพรวมยังคงมีปัจจัยอื่นๆ อีกหลากหลายประการอันจะส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการออม ซึ่งจะสามารถอธิบายในรายละเอียดได้ดังนี้

1. รายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การออมของครัวเรือน โดยหากครัวเรือนมีรายได้ที่อยู่ในระดับสูง หรือมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ก็จะมีโอกาสออมเงินได้มากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากจะมีช่องว่างระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายในการบริโภคที่เพิ่มขึ้น จึงสามารถมีเงินเหลือให้เก็บออมได้ ซึ่งแน่นอนว่า ปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนไทยที่ยังคงอยู่ในระดับต่ำ ย่อมเป็นโจทย์ที่หลายภาคส่วนจำเป็นต้องแก้ไขต่อไปในระยะยาว อันเนื่องมาจากปัญหาด้านโครงสร้างที่ครัวเรือนไทยยังคงเป็นครัวเรือนเกษตรกร ทั้งนี้ จากข้อมูลทางสถิติของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ วันที่ 14 สิงหาคม 2565 จะพบว่า ไทยมีครัวเรือนเกษตรกรมากถึง 8.04 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 35.5 ของจำนวนครัวเรือนไทยทั้งหมด ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรยังคงมีรายได้อยู่ในระดับต่ำ โดยจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า ในช่วงปีเพาะปลูก 2564/65 (เดือนพฤษภาคม 2564 ถึง เมษายน 2565) ครัวเรือนเกษตรกรไทยมีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเพียง 80,271 บาทต่อครัวเรือน และหากรวมรายได้เงินเงินสดนอกเกษตร ก็จะมีรายได้เงินสดสุทธิอยู่ที่ 294,159 บาทต่อครัวเรือน แต่หากหักรายจ่ายพื้นฐานทางด้านอุปโภคและบริโภค ก็จะทำให้ครัวเรือนเหลือเงินสดก่อนการชำระหนี้เหลือเพียง 113,590 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่หนี้สินในปี 2564 อยู่ที่ประมาณ 262,317 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นราวร้อยละ 16.5 จากปี 2563 (สำนักงาน

เศรษฐกิจการเกษตร, 2565) สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ออยู่ในระดับต่ำ และมีหนี้ครัวเรือนอยู่ในระดับสูงเป็นกลุ่มที่เปราะบางต่อการเก็บออมมากที่สุด

2. หนี้สิน เป็นปัจจัยหลักอีกประการหนึ่งที่ทำให้ครัวเรือนไทยไม่สามารถเก็บออมเงินได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งในปัจจุบัน หนี้ครัวเรือนไทยยังคงพุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพการออมของครัวเรือนไทยที่น่าจะมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องในระยะข้างหน้า โดยเฉพาะในด้านการออมระยะยาวเพื่อการเกษียณอายุ ทั้งนี้ ปัญหาด้านหนี้ครัวเรือนยังคงเป็นประเด็นใหญ่ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลและแก้ไขปัญหามาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ เพื่อส่งเสริมให้ครัวเรือนไทยมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีเงินเหลือสำหรับการเก็บออมเพื่อความยั่งยืนในอนาคต

3. ทักษะความรู้ด้านการเงินและการลงทุน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ก็จะสะท้อนให้เห็นว่าทักษะความรู้ด้านการเงินและการลงทุนเป็นพื้นฐานสำคัญที่มีส่วนช่วยให้ภาคประชาชนหรือภาคครัวเรือนเกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการออมเงิน และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและทัศนคติที่ดีต่อการออมเงินด้วย เช่นเดียวกัน อีกทั้ง ในอีกด้านหนึ่ง ทักษะความรู้ด้านการเงินและการลงทุนที่ดีจะมีส่วนช่วยให้ภาคครัวเรือนไทยสามารถเรียนรู้หลักการหรือวิธีการที่จะนำเงินออมที่เก็บได้ไปลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ดี ภายใต้ระดับการยอมรับความเสี่ยงที่เหมาะสมของแต่ละครัวเรือน เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับการออมเงินสด หรือการออมเงินผ่านเงินฝากธนาคารเพียงอย่างเดียว อันจะนำมาซึ่งการบรรลุวัตถุประสงค์ของการออมเงินได้อย่างรวดเร็วขึ้น ดังนั้น หากภาครัฐรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องการออกแนวนโยบายส่งเสริมให้ครัวเรือนไทยโดยภาพรวมมีการออมเงินมากยิ่งขึ้น ก็ควรต้องมุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการเพิ่มพูนทักษะความรู้ด้านการเงินและการลงทุนให้ภาคครัวเรือนไทยด้วยเช่นกัน

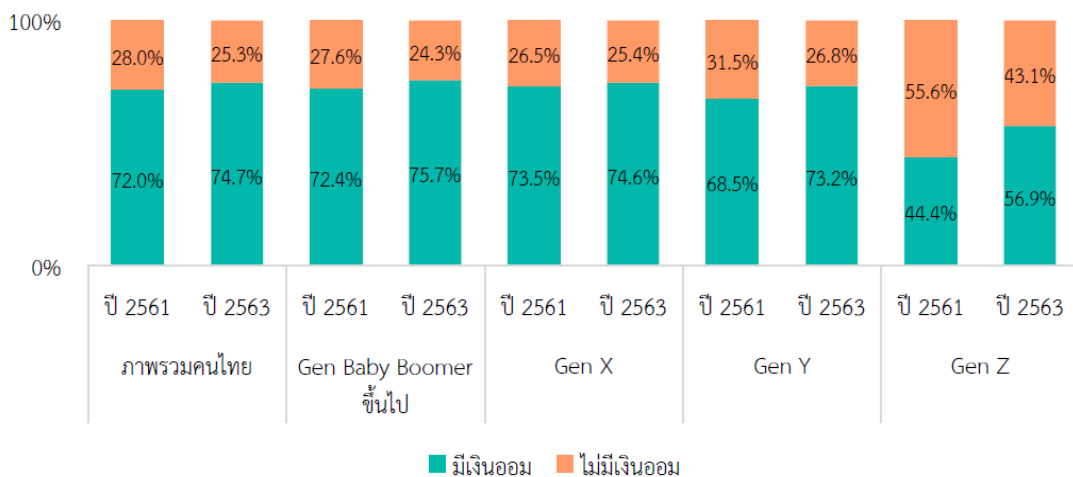
4. ผลิตภัณฑ์ทางการเงินและการลงทุนที่หลากหลายและสามารถตอบโจทย์ความต้องการของภาคครัวเรือนในแต่ละช่วงวัฏจักรชีวิต โดยเฉพาะในด้านผลตอบแทน ภายใต้ระยะเวลาที่ตั้งเป้าหมายไว้ นับว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะสามารถจูงใจให้ครัวเรือนไทยมีการเก็บออมและลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินและการลงทุนในรูปแบบต่างๆ ย่อมสอดคล้องไปกับระดับทักษะความรู้ด้านการเงินและการลงทุนของภาคครัวเรือนด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะอาจก่อให้เกิดความเสียหายจากความไม่รู้ได้เช่นเดียวกัน อาทิ การลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความไม่แน่นอนหรือมีความเสี่ยงสูงอย่างคริปโทเคอร์เรนซี หรือการโดนหลอกให้ออมเงินหรือลงทุนในรูปแบบของแชร์ลูกโซ่ เป็นต้น ซึ่งก็อาจทำให้ครัวเรือนสูญเสียเงินต้นที่ควรจะเป็นเงินออมไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ภาพรวมการออมของไทย

จากรายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี 2563 ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีการออมเพิ่มขึ้น โดยในปี 2563 มีสัดส่วนผู้มีเงินออมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 74.7 จากร้อยละ 72.0 ในปี 2561 และคนส่วนใหญ่ก็มีการตระหนักรู้ถึงเรื่องการออมเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน รวมถึงการออมเพื่อการเกษียณ ซึ่งน่าจะมาจากวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ผลักดันให้คนไทยส่วนใหญ่ตระหนักถึงความจำเป็นของการเก็บสำรองเงินมากขึ้น อย่างไรก็ตาม มีคนไทยเพียงร้อยละ 38 ที่มีเงินสำรองที่จะสามารถใช้จ่ายได้เกิน 3 เดือนหากต้องหยุดงานกะทันหัน

หากพิจารณาตามช่วงวัยของผู้ออม จะพบว่า แม้ว่ากลุ่ม Gen Baby Boomer จะมีระดับทักษะทางการเงินต่ำสุดเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่น แต่ช่วงวัยนี้ประสบปัญหาหาเงินไม่พอใช้น้อยกว่าช่วงวัยอื่น และมีแนวโน้มไม่กู้เงินเมื่อประสบเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด อีกทั้ง ยังคงมีสัดส่วนการออมที่สูงที่สุดราวร้อยละ 75.7 ขณะเดียวกัน กลุ่ม Gen X และ Gen Y มีสัดส่วนการออมอยู่ที่ร้อยละ 74.6 และร้อยละ 73.2 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่ม Gen Z เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนของผู้มีเงินอมน้อยที่สุดที่ร้อยละ 56.9 ทั้งนี้ กลุ่ม Gen Y มีการออมเพิ่มขึ้นในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญจากร้อยละ 68.5 ในปี 2561

แผนภาพที่ 3-3 สัดส่วนผู้มีเงินออมในแต่ละช่วงวัยปี 2561 และปี 2563

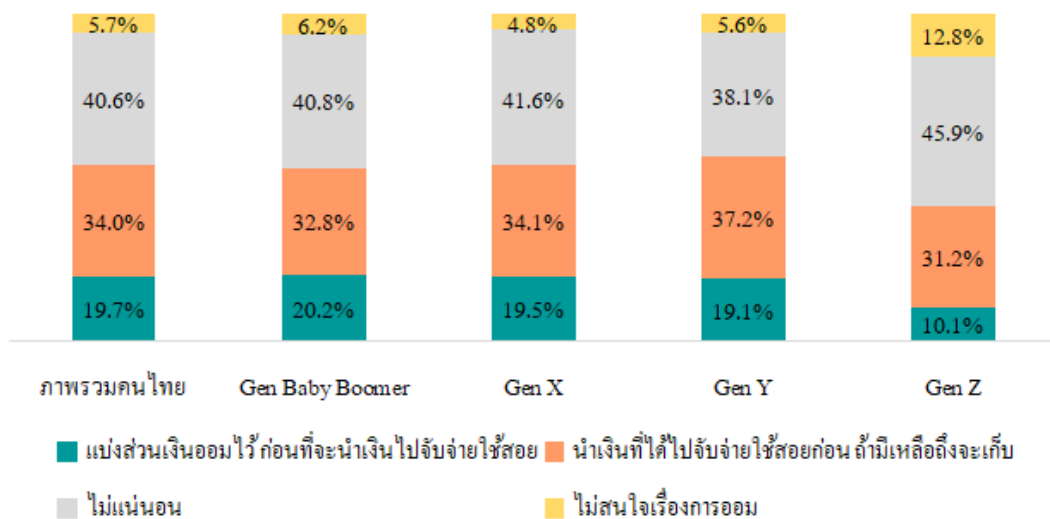


ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563

หากทำการวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการออมเงิน 3 อันดับแรกของไทย จะพบว่า ส่วนใหญ่ออมเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บป่วยมากที่สุดที่ร้อยละ 36.7 รองลงมาคือการออมเพื่อใช้ในสำหรับเกษียณที่ร้อยละ 34.9 และการออมเพื่อบริหารรายรับรายจ่ายตามฤดูกาลที่ร้อยละ 9.4 ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการออมในแต่ละช่วงวัย จะพบว่า มี

การจัดลำดับความสำคัญให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือความจำเป็นในช่วงวัยนั้น โดยกลุ่ม Gen Baby Boomer ขึ้นไป และ Gen X จะให้ความสำคัญของการออมเพื่อใช้จ่ายยามเกษียณมากกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ เนื่องจากอยู่ในวัยเกษียณและใกล้จะเกษียณอายุ ขณะที่กลุ่ม Gen Y ที่ส่วนหนึ่งจะอยู่ในวัยเรียนและวัยเริ่มต้นทำงานที่จะเริ่มสร้างความมั่นคงในชีวิต จะให้ความสำคัญกับการออมเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินมากกว่าการออมเพื่อใช้จ่ายในยามเกษียณ ดังนั้น ช่วงวัยนี้ควรต้องได้รับการส่งเสริมทัศนคติด้านการออมและวางแผนทางการเงินระยะยาวเพื่อให้สามารถบริหารจัดการเงินได้อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับกลุ่ม Gen Z ที่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเรียนและยังไม่มีรายได้จากการทำงาน ก็จะทำให้ความสำคัญกับการออมเพื่อการศึกษาเป็นอันดับแรกและสูงกว่าวัยอื่นๆ ขณะเดียวกัน กลุ่ม Gen Z ก็ค่อนข้างมีมุมมองด้านการเงินว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัว ภาครัฐจึงควรมุ่งส่งเสริมด้านทัศนคติทางการเงินที่เหมาะสม ปลูกฝังวินัยการใช้จ่ายและการออม รวมถึงการตั้งเป้าหมายระยะยาวเพื่อเป็นรากฐานที่ดีในการดำเนินชีวิตในอนาคต

แผนภาพที่ 3-4 สัดส่วนการจัดสรรเงินออมในแต่ละช่วงวัยปี 2563



ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563

ในส่วนของการจัดสรรเงินออม จากรายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2563 ของธนาคารแห่งประเทศไทย ยังพบว่า คนไทยมีความไม่แน่นอนในการจัดสรรเงินออมมากถึงร้อยละ 40.6 และไม่สนใจเรื่องการออมเงินเลยที่ร้อยละ 5.7 โดยมีเพียงร้อยละ 19.7 ที่มีการแบ่งส่วนของเงินออมไว้ก่อนที่จะนำเงินไปใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน และกลุ่ม Gen Z เป็นช่วงวัยที่มีสัดส่วนของผู้ที่มีความไม่แน่นอนในการจัดสรรเงินและไม่สนใจเรื่องการออมเงินมากที่สุด ทั้งนี้ การไม่จัดสรรเงินออมของคนไทยสอดคล้องกับพฤติกรรมไม่จัดสรรเงินก่อนใช้ซึ่งเป็น

จุดอ่อนของคนไทยที่ควรเร่งส่งเสริม เพื่อให้คนไทยวางแผนการเงินได้มากขึ้น รวมถึงสามารถจัดสรรเงินของตนเองได้อย่างเหมาะสมและสามารถสร้างวินัยทางการเงินที่ดีต่อไป

ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว ภาครัฐอาจจำเป็นต้องส่งเสริมการออมให้บรรลุเป้าหมายให้มากขึ้น หนึ่งในนั้นคือการมุ่งเน้นยกระดับทักษะทางการเงินของประชากรไทย โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมความรู้ทางการเงินพื้นฐานในรูปแบบที่เหมาะสมกับประชาชนในแต่ละช่วงวัย ผ่านช่องทางต่างๆ และเน้นหัวข้อความรู้ที่เป็นจุดอ่อนของคนไทย อันได้แก่ การคำนวณดอกเบี้ยเงินฝากทบต้น การกระจายความเสี่ยงในการลงทุน รวมถึงมูลค่าเงินตามเวลา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการออมและการลงทุน โดยควรต้องเชื่อมโยงองค์ความรู้กับเหตุการณ์ในชีวิตในรูปแบบการสื่อสารที่เข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงๆ ในชีวิตประจำวัน ภายใต้การเลือกใช้ช่องทางการออมที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตในแต่ละช่วงวัย นอกจากนี้ ภาครัฐควรต้องมุ่งส่งเสริมวินัยทางการเงิน เพื่อให้ประชาชนมีความพร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์ ซึ่งหมายรวมถึงความไม่แน่นอนในอนาคต โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมในด้านต่างๆ อาทิ การติดตามสถานะทางการเงินของตนเอง การบริหารจัดการเงิน การไตร่ตรองก่อนใช้จ่าย การชำระค่าใช้จ่ายตรงเวลา การมีเงินออมเพื่อฉุกเฉิน การออมเงินในรูปแบบที่เหมาะสม และการตั้งเป้าหมายในระยะยาว เป็นต้น

การเข้าถึงผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุนของประชากรแต่ละกลุ่ม

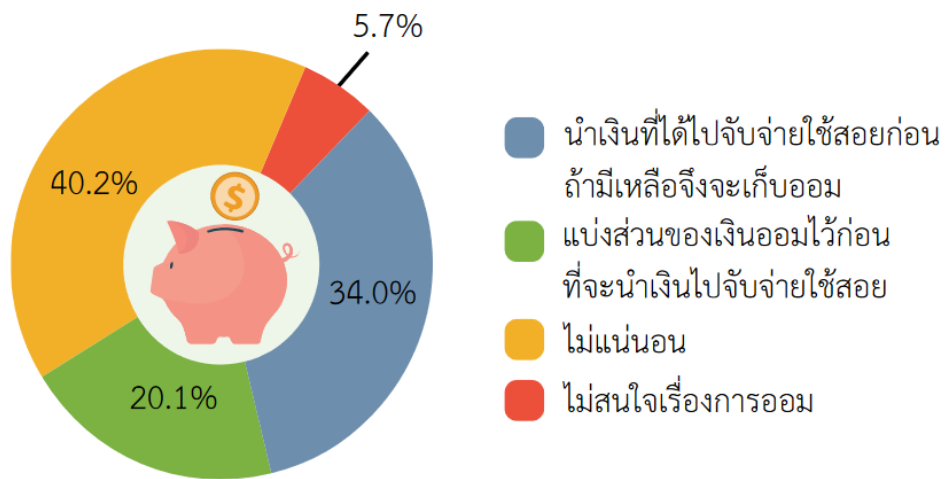
1. สถานการณ์การออมและการลงทุนจากข้อมูลสำรวจครัวเรือน

แม้สถิติข้อมูลการออมและการลงทุนภาคครัวเรือนไทยจากสมาคมบริษัทจัดการลงทุน สะท้อนว่า ภาคครัวเรือนไทยมีการออมและการลงทุนในรูปของเงินฝากและผลิตภัณฑ์ทางการเงินอื่นๆ ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลภาพรวมดังกล่าวยังไม่สามารถสะท้อนสถานการณ์การออมและการลงทุนในระดับครัวเรือนรายย่อยได้อย่างครบถ้วน โดยหากพิจารณาถึงสถานการณ์การออมและการลงทุนในมิติของภาคครัวเรือนไทยจากรายงานผลสำรวจการออมของครัวเรือนไทยปี 2563 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จะพบว่า ไม่ใช่ทุกครัวเรือนที่มีการเก็บออมและการจัดสรรเงินออม โดยครัวเรือนที่ไม่มีเงินออมมีจำนวนอยู่ถึง 5.78 ล้านครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 25.9 ของจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 22.3 ล้านครัวเรือน ขณะที่ครัวเรือนที่มีการออมเงินมีจำนวนประมาณ 16.53 ล้านครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 74.1 จากจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศ

นอกจากนี้ หากมองในมิติของพฤติกรรมการจัดสรรเงินออม ยังพบว่า เงินออมของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็น “ส่วนที่เหลือ” จากการนำรายได้ที่ได้รับไปจับจ่ายใช้สอยก่อน ไม่ได้มีการวางแผนเพื่อการออมอย่างจริงจัง โดยจากผลสำรวจ พบว่า ครัวเรือนในกลุ่มที่ไม่เคยคิดถึงเรื่อง

การออมเงินเลยมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 5.7 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ขณะที่ครัวเรือนที่มีเงินออมไม่แน่นอนจะมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 40.2 โดยส่วนใหญ่เกิดจากข้อจำกัดในด้านการหารายได้ที่ไม่สัมพันธ์กับรายจ่าย ส่วนครัวเรือนที่มีเงินออม แต่เป็นเงินที่มาจากส่วนที่เหลือหลังจากนำไปใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ ก่อน มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 34.0 และมีเพียงร้อยละ 20 จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ที่มีการแบ่งเงินสำหรับการออมออกมาก่อนที่จะนำไปใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ

แผนภาพที่ 3-5 พฤติกรรมการจัดสรรเงินออมของครัวเรือนไทย



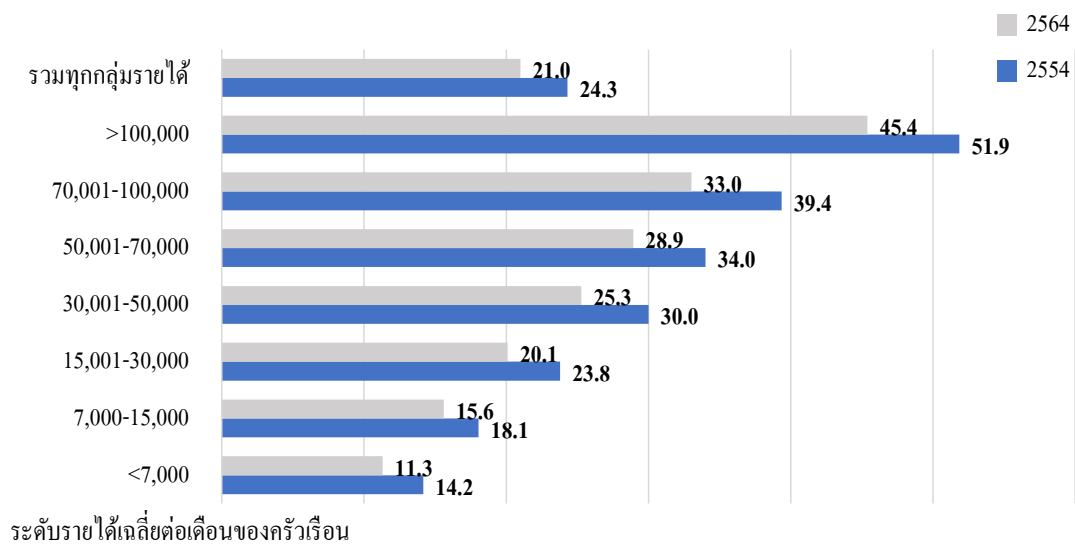
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563

ข้อสังเกตหนึ่งที่ได้จากผลสำรวจการออมของครัวเรือนไทยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ก็คือ สถานการณ์การออมของภาคครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านอื่นๆ ของภาคครัวเรือนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะสถานการณ์รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และสินทรัพย์ของครัวเรือน ทั้งนี้ จากมุมมองของธนาคารแห่งประเทศไทย (2562) ตोकย้าว่า “การออมเป็นตัวแปรสำคัญของปัญหาหนี้ครัวเรือน” เพราะหากการออมอยู่ในระดับต่ำ ครัวเรือนก็จำเป็นต้องกู้ยืมในวงเงินที่สูง และมีโอกาสเป็นหนี้ยาวนานเพื่อไม่ให้ภาระผ่อนต่อเดือนอยู่ในระดับสูงจนเกินไป ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์การออมในระดับครัวเรือนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลรายครัวเรือนจากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลผลสำรวจภาวะการออมภาคประชาชน ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้น

ผู้วิจัยวิเคราะห์สถานะทางการเงินในภาคครัวเรือนไทยจากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยหากพิจารณาเฉพาะครัวเรือนที่มีเงินออม พบว่า รายได้ต่อเดือนของภาคครัวเรือนในปี 2564 อยู่ที่ประมาณ 30,808 บาทต่อเดือน โดยเฉลี่ย ซึ่งสูงขึ้นเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของปี 2554 ซึ่งอยู่ที่ 29,223 บาทต่อเดือน อย่างไรก็ตาม

ดี ระดับเงินออมของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อเดือนกลับปรับตัวลดลงมาอยู่ที่ 8,611 บาท จากระดับ 10,570 บาทในปี 2554 ซึ่งเท่ากับว่า อัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนไทยปรับตัวลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 21.0 ในปี 2564 จากที่เคยอยู่ที่ระดับร้อยละ 24.3 ในปี 2554 โดยอัตราการออมของภาคครัวเรือนปรับตัวลดลงในทุกกลุ่มรายได้ ดังแสดงในแผนภาพที่ 3-6 และตารางที่ 3-1 ขณะที่หากพิจารณาเฉพาะครัวเรือนที่ไม่มีเงินออมหรือมีเงินออมติดลบ จะพบว่า สถานการณ์จะทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนกลุ่มที่ไม่มีเงินอมนั้น มีอัตราการออมต่อรายได้เป็นตัวเลขที่ติดลบมากถึงร้อยละ 46.5 โดยระดับความรุนแรงของปัญหาเงินออมจะมีความน่ากังวลมากที่สุดในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 7,000 บาทต่อเดือน ที่อัตราการออมต่อรายได้เป็นตัวเลขติดลบถึงร้อยละ 137.6

แผนภาพที่ 3-6 อัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มรายได้



ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554 และ 2564

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาอัตราการออมต่อรายได้ และสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ (Debt Service Ratio: DSR) เปรียบเทียบตามระดับรายได้ต่อเดือน พบว่า กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย หรือรายได้ไม่เกิน 7,000 บาทต่อเดือน จะเป็นกลุ่มครัวเรือนที่เผชิญกับปัญหาทั้ง 2 ด้าน คือ ปัญหาการออมที่ลดต่ำลง และภาระหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้น เมื่อเทียบกับรายได้ โดยจากแผนภาพที่ 3-7 สะท้อนว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ครัวเรือนในกลุ่มรายได้ไม่เกิน 7,000 บาทต่อเดือน มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้สูงขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 76.8 ในปี 2554 มาอยู่ที่ร้อยละ 81.0 ในปี 2564 ขณะที่อัตราการออมต่อรายได้ลดต่ำลง จากร้อยละ 14.7 ในปี 2554 มาอยู่ที่ร้อยละ 11.6 ในปี 2564 ซึ่งเท่ากับว่า มาตรฐานสวัสดิการทางการเงินของครัวเรือนกลุ่มรายได้ไม่เกิน 7,000 บาทต่อเดือน

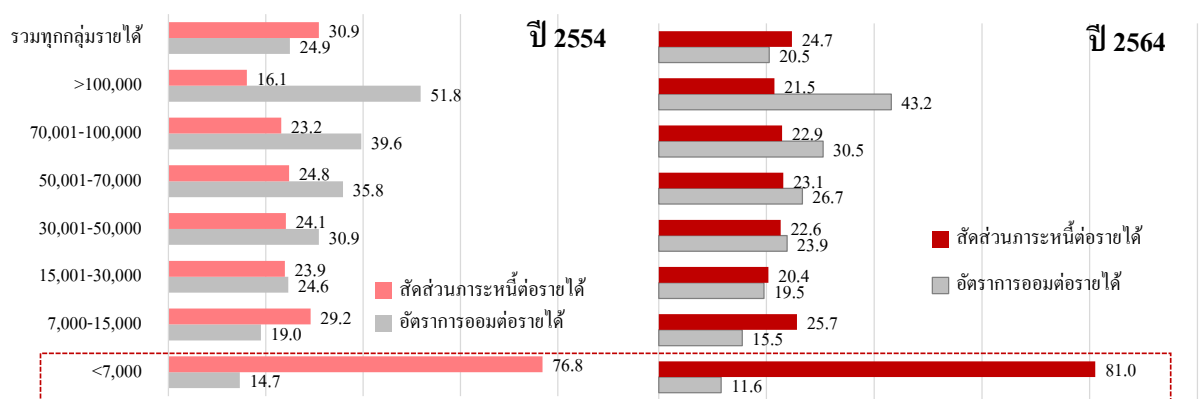
แย่งทั้งในมิติของเงินออมและหนี้สิน ซึ่งแตกต่างจากภาพรวมของครัวเรือนในกลุ่มรายได้ที่สูงขึ้นไปที่มีภาพของปัญหาในด้านการออมที่มีความชัดเจนมากกว่า โดยเมื่อพิจารณาจากข้อมูลภาพรวมของครัวเรือนทุกกลุ่มรายได้ พบว่า อัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนในปี 2564 ลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 20.5 จากที่เคยอยู่สูงถึงร้อยละ 24.9 ในปี 2554 ในขณะที่สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนในปี 2564 ลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 24.7 จากที่เคยอยู่สูงถึงร้อยละ 30.9 ในปี 2554

ตารางที่ 3-1 ระดับรายได้และเงินออมโดยเฉลี่ยของครัวเรือน จำแนกตามกลุ่มรายได้

| ช่วงรายได้ของครัวเรือน (บาทต่อเดือน) | ปี 2554 | | ปี 2564 | |
|---|------------------------------|---|------------------------------|---------------------------------------|
| | รายได้เฉลี่ย ของครัวเรือน | ระดับเงินออม โดยเฉลี่ยของ ครัวเรือน | รายได้เฉลี่ย ของครัวเรือน | ระดับเงินออมโดย เฉลี่ยของครัวเรือน |
| <7,000 | 5,045 | 758 | 5,544 | 654 |
| 7,000-15,000 | 10,991 | 2,118 | 11,241 | 1,772 |
| 15,001-30,000 | 21,118 | 5,275 | 21,472 | 4,247 |
| 30,001-50,000 | 38,166 | 11,876 | 38,073 | 9,119 |
| 50,001-70,000 | 58,802 | 21,138 | 58,574 | 15,694 |
| 70,001-100,000 | 82,106 | 32,520 | 82,535 | 25,332 |
| >100,000 | 212,246 | 130,392 | 176,333 | 89,895 |
| รวมทุกกลุ่มรายได้ | 29,223 | 10,570 | 30,808 | 8,611 |

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554 และ 2564

แผนภาพที่ 3-7 อัตราการออมและภาระหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มรายได้

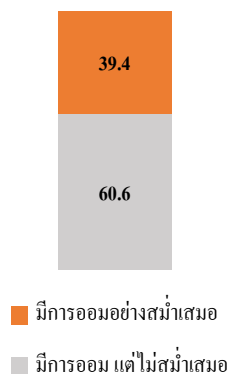


ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554 และ 2564

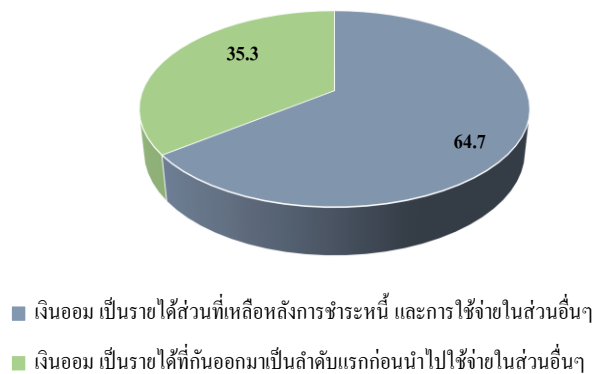
ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถมองภาพในมิติการออมของประชาชนรายย่อยได้ในหลายมุมมากขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาวะการออมภาคประชาชนเพิ่มเติมในปี 2565 โดยจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 419 รายรายทั่วประเทศ ครอบคลุมกรุงเทพมหานคร จังหวัดในปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนรายย่อยทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีเงินออม แต่จุดที่แตกต่างกันในแต่ละราย ก็คือ ความสม่ำเสมอของวินัยการออม โดยประชาชนรายย่อยราวร้อยละ 60.6 ของประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ เป็นผู้ที่มีการออมเงินบ้าง แต่ไม่สม่ำเสมอ ขณะที่ มีเพียงร้อยละ 39.4 ของประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ เท่านั้น ที่มีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอในแต่ละเดือน โดยมีค่าเฉลี่ยอัตราการออมต่อรายได้ประมาณร้อยละ 18.7 อย่างไรก็ตาม ประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ กว่าร้อยละ 64.7 มีการออมเงินในลักษณะที่เป็นรายได้ส่วนที่เหลือ หลังจากที่มีการนำไปใช้ชำระหนี้และใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ แล้ว โดยมีเพียงร้อยละ 35.3 เท่านั้น ที่ใช้สูตรการหักเงินออมก่อนแล้วค่อยนำไปใช้จ่าย ดังแสดงในแผนภาพที่ 3-8

แผนภาพที่ 3-8 พฤติกรรมและวิธีการออมเงินของประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ ของผู้วิจัย

พฤติกรรมการออมเงินของกลุ่มตัวอย่าง



สูตรการออมเงิน (วิธีการออมเงิน) ของกลุ่มตัวอย่าง



ที่มา: ประมวล โดยผู้วิจัย

แม้ในปัจจุบัน ผลผลิตขั้นทางการออม (และการลงทุน) จะมีให้เลือกหลากหลายประเภท ซึ่งจากผลสำรวจฯ ของผู้วิจัย พบว่า ความหลากหลายของการเลือกผลิตภัณฑ์การออมของประชาชนรายย่อยจะแปรผันตามระดับรายได้ โดยกลุ่มประชาชนรายย่อยที่มีรายได้ตั้งแต่ 7,000 บาทขึ้นไป จะเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการออมฯ ในหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ทางการออมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม องค์กรต้องยอมรับว่า ผลิตภัณฑ์การออมฯ สำหรับกลุ่มประชาชนรายย่อยที่มีรายได้ไม่สูงนัก ส่วนมากคงอยู่ในรูปของเงินฝากกับสถาบันการเงิน ซึ่งจากผลสำรวจฯ ของผู้วิจัย พบว่า เงินออมทั้งหมดของประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ ซึ่งอยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำกว่า 7,000 บาทต่อเดือนจะอยู่ในรูปของบัญชีเงินฝากกับธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ

ของรัฐ ซึ่งภาพดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน ปี 2563 โดยธนาคารแห่งประเทศไทย โดยเมื่อเปรียบเทียบบริการทางการเงินพื้นฐาน 4 บริการ ได้แก่ บริการเงินฝาก บริการสินเชื่อ (ไม่รวมบัตรเครดิต) บริการโอนเงิน และบริการชำระเงิน พบว่า ในวัดในมิติของการเข้าถึงบริการทางการเงิน ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่ หรือกว่าร้อยละ 99.2 สามารถเข้าถึงบริการชำระเงินได้ รองลงมาเป็นการเข้าถึงบริการเงินฝากและบริการโอนเงิน (ร้อยละ 97.2) และการเข้าถึงบริการสินเชื่อ (ร้อยละ 95.0) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากวัดในมิติของการใช้บริการ จะพบว่า ครัวเรือนไทยใช้บริการเงินฝากมากที่สุด โดยมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 88.4 รองลงมาเป็นการใช้บริการการชำระเงิน การใช้บริการโอนเงิน และการใช้บริการสินเชื่อ ที่สัดส่วนร้อยละ 80.4 ร้อยละ 52.6 และร้อยละ 45.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 3-2 การเข้าถึงผลิตภัณฑ์การออมรูปแบบต่างๆ ของประชาชนรายย่อย

| ประเภทของผลิตภัณฑ์การออม | ช่วงรายได้ (บาทต่อเดือน) | | | | |
|---------------------------------|--------------------------|--------------|---------------|----------------|----------|
| | <7,000 | 7,000-15,000 | 15,001-50,000 | 50,001-100,000 | >100,000 |
| เงินฝากธนาคารและ SFIs | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| สหกรณ์ออมทรัพย์ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| กองทุนรวม | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| กองทุนรวมที่มีความเสี่ยงสูง | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| กองทุนที่ลดหย่อนภาษีได้ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| หุ้นและอนุพันธ์ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| ทองคำ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| ประกันชีวิต | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| อสังหาริมทรัพย์ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| Crypto และสินทรัพย์ดิจิทัลอื่นๆ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

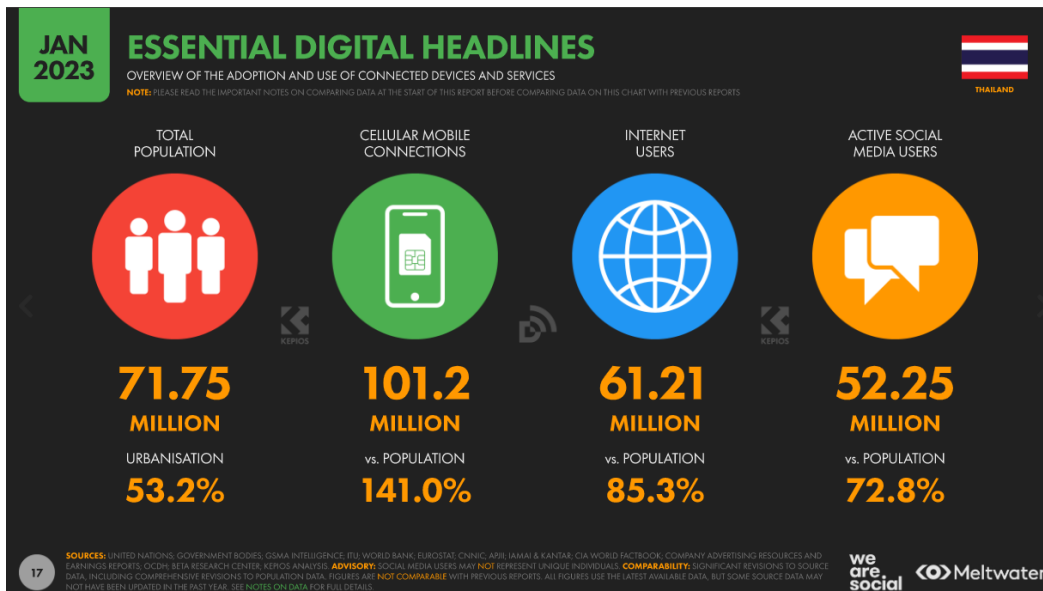
แม้รูปแบบของการออมจะเปิดกว้างมากขึ้นเมื่อข้อจำกัดด้านรายได้คลายตัวลง แต่คงต้องยอมรับว่า การออมในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ประกันชีวิตและทองคำจะเริ่มเข้ามาเป็นตัวเลือกมากขึ้นของประชาชนรายย่อยในกลุ่มมีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ขณะที่กลุ่มประชาชนรายย่อยในผลสำรวจฯ จะเริ่มเลือกใช้ผลิตภัณฑ์การออมเพื่อการลงทุนที่มุ่งเน้นดอกผลหรือผลตอบแทน รวมไปถึงการออมในรูปแบบอสังหาริมทรัพย์มากขึ้น เมื่อมีรายได้ตั้งแต่ 30,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป

การเข้าถึงและระดับการเปิดรับเทคโนโลยีทางการเงินของประชากรไทย

1. สถานการณ์การเข้าถึงเทคโนโลยีของประชากรไทย

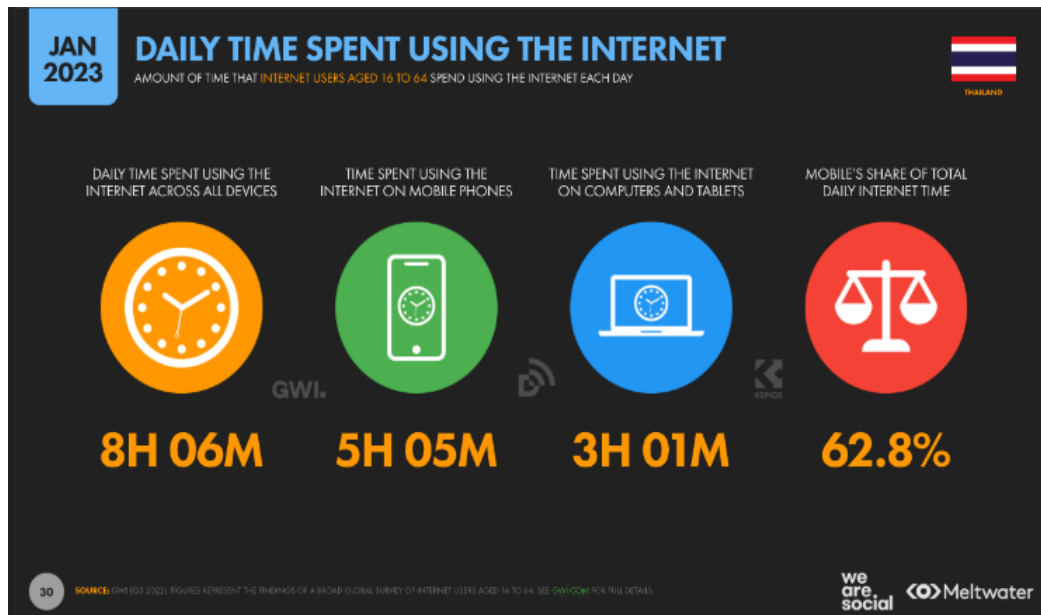
ประชากรไทยมีอัตราการเข้าถึงเทคโนโลยีสูงติดอันดับโลก โดยผลสำรวจของ wearesocial (2023) ระบุว่า อัตราการเข้าถึงบริการสัญญาณมือถือ (Cellular Mobile Connections) ของประชากรไทยสูงถึงร้อยละ 141.0 เทียบกับประมาร้อยละ 92.3 ของโลก ด้านอัตราการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อยู่ที่ร้อยละ 72.8 ซึ่งหากจำแนกตามเพศนั้น เพศหญิงจะเข้าถึง Social Media สูงกว่าเพศชาย ในอัตรา 52.3 : 47.7 ส่วนเวลาที่ใช้กับอินเทอร์เน็ตของประชากรไทยมีค่าเฉลี่ยที่ 8.06 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งเป็นการใช้บนโทรศัพท์มือถือ 5.05 ชั่วโมงต่อวัน และบนคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ต 3.01 ชั่วโมงต่อวัน ขณะที่ เวลาที่ใช้กับอินเทอร์เน็ตทั้งหมดดังกล่าวของประชากรไทยสูงกว่าค่าเฉลี่ยโลกที่ 6.37 ชั่วโมงต่อวัน

แผนภาพที่ 3-9 การเข้าถึงเทคโนโลยีของประชากรไทยในภาพรวม



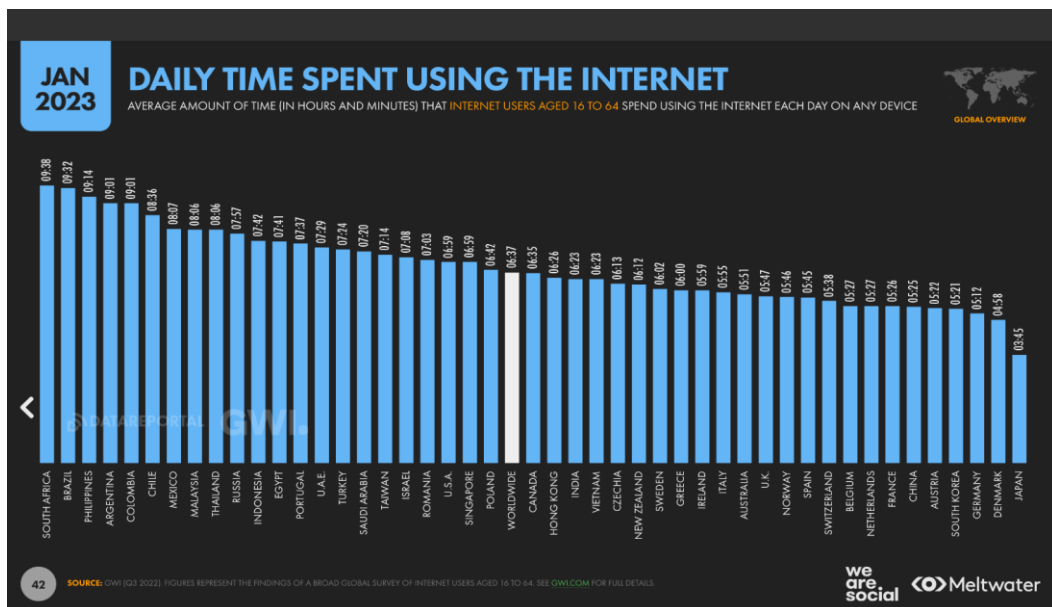
ที่มา: wearesocial, online, 2023

แผนภาพที่ 3-10 ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของประชากรไทย



ที่มา: wearesocial, online, 2023

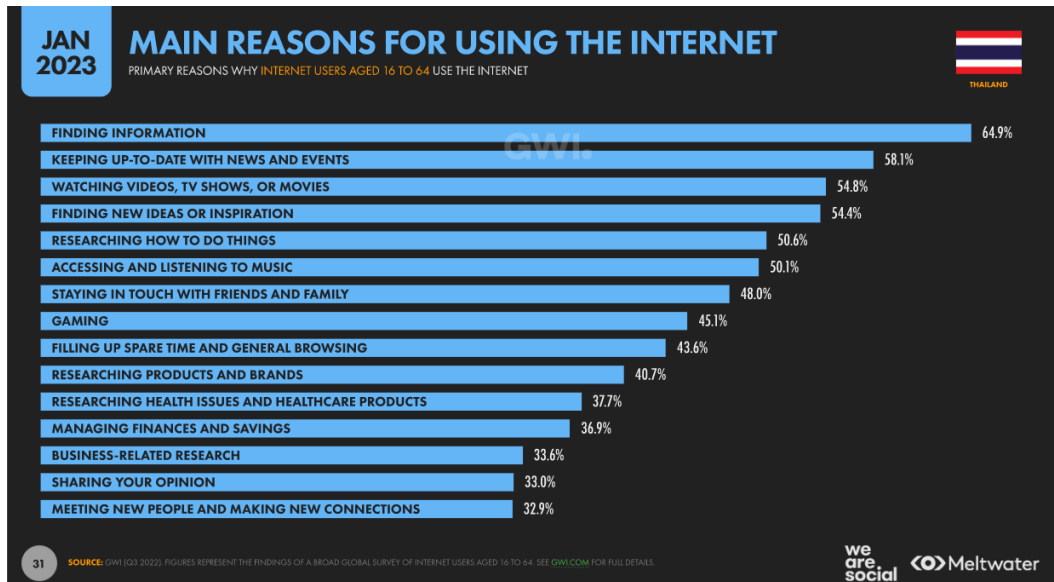
แผนภาพที่ 3-11 ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของประชากรไทย สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก



ที่มา: wearesocial, online, 2023

สำหรับเหตุผลในการใช้อินเทอร์เน็ตนั้น ร้อยละ 64.9 ใช้ในการหาข้อมูล ร้อยละ 58.1 ใช้ติดตามข่าวสารและเหตุการณ์ปัจจุบัน ร้อยละ 54.8 ใช้ดูวิดีโอ รายการทีวี และหนัง ร้อยละ 54.4 ใช้ในการหาแนวคิดและแรงบันดาลใจใหม่ๆ ขณะที่ร้อยละ 36.9 ใช้ในการจัดการด้านการเงิน และเงินออม

แผนภาพที่ 3-12 เหตุผลในการใช้อินเทอร์เน็ต



ที่มา: wearesocial, online, 2023

เมื่อพิจารณาถึงแอปพลิเคชันทางโทรศัพท์มือถือที่มีจำนวนผู้ใช้งานมากที่สุด 10 อันดับแรกนั้น จะประกอบด้วยแอปพลิเคชันทางการสื่อสาร การซื้อของออนไลน์ และการทำธุรกรรมทางการเงิน โดยแอปพลิเคชันเป่าตัง KPlus และ Wallet by TRUEMONEY อยู่ในอันดับ 8, 9 และ 10 ตามลำดับ

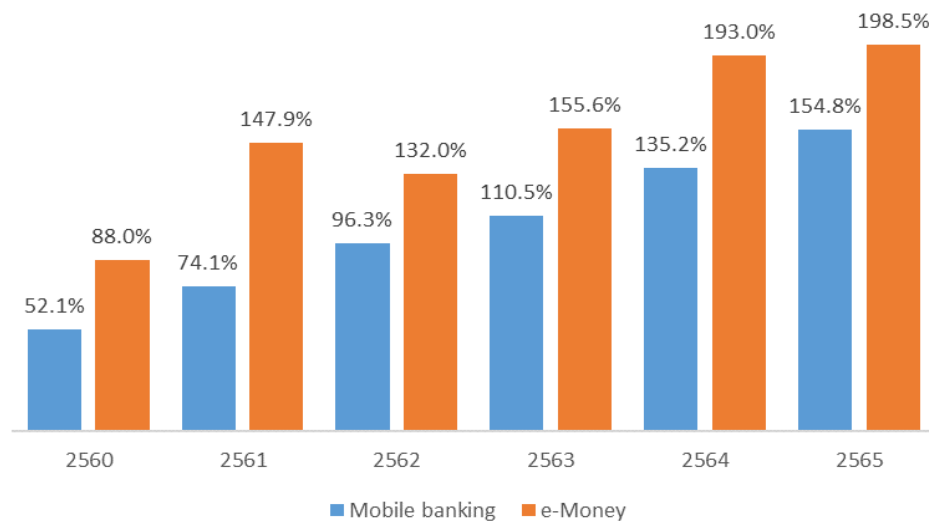
ภาพการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชากรไทยข้างต้น สอดคล้องกับทิศทางการใช้งานบริการด้านการเงินอิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อเริ่มเปิดให้บริการพร้อมเพย์ในเดือนมกราคม 2560 ตามมาด้วยแอปพลิเคชันเป่าตังเพื่อใช้อำนวยความสะดวกในการให้สวัสดิการของภาครัฐ และซื้อของออนไลน์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการผลักดันจากฝั่งผู้ให้บริการทั้งธนาคารพาณิชย์และนอนแบงก์ ผ่านรายการส่งเสริมการขายและการให้ความรู้เพื่อสนับสนุนการให้บริการดิจิทัลต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยให้ประชากรไทยมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีมากขึ้น

แผนภาพที่ 3-13 อันดับแอปพลิเคชันยอดนิยมของคนไทย



ที่มา: wearesocial, online, 2023

แผนภาพที่ 3-14 อัตราการเข้าถึงบริการธนาคารทางโทรศัพท์มือถือ (Mobile Banking) และบริการเงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Money) ของไทย



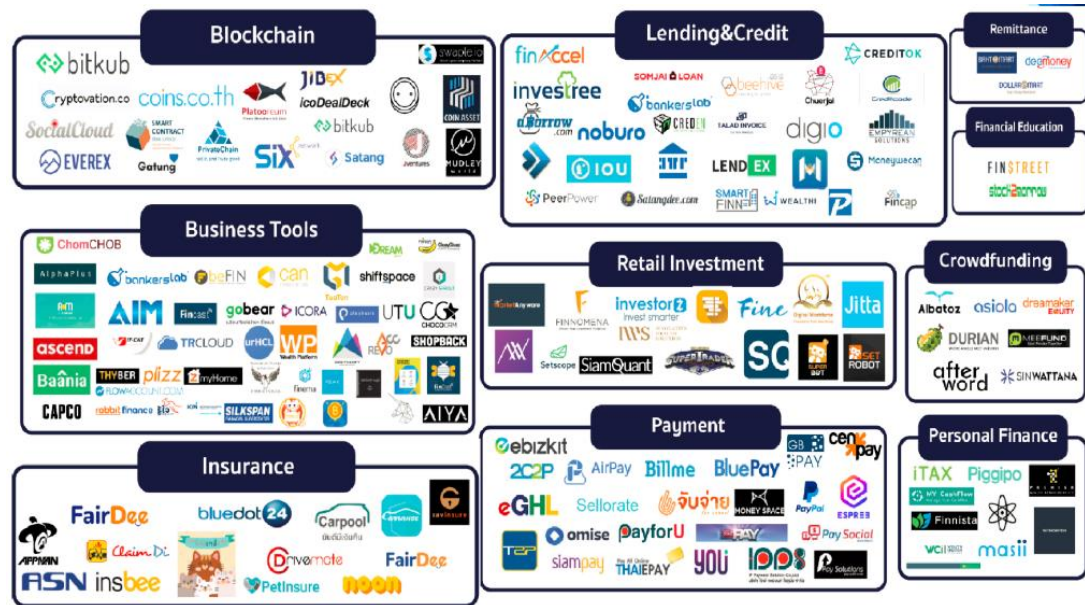
ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566

2. บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการเงินในไทย

ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การเปิดกว้างมากขึ้นของทางการ ความพร้อมของผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการแข่งขันที่เข้มข้นระหว่างผู้ให้บริการทางการเงิน ผลักดันให้เกิดแอปพลิเคชันและบริการดิจิทัลจากผู้ให้บริการทั้งจากธนาคารพาณิชย์ และที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์

(Non-bank) ภายใต้การเปิดกว้างมากขึ้นจากทางการไทย โดยสำหรับไทย ผู้ให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการเงินส่วนใหญ่ จะหนาแน่นในกลุ่มเครื่องมือสำหรับธุรกิจ (Business Tools) การชำระเงิน (Payment) สินเชื่อ (Lending and Credit) ขณะที่ผู้ให้บริการในกลุ่มการลงทุนรายย่อย (Retail Investment) มีจำนวนรองลงไป

แผนภาพที่ 3-15 ระบบนิเวศของสตาร์ทอัพด้านการเงิน (FinTech Startup) ของไทย



ที่มา: Thai FinTech Association, 2019

เมื่อเจาะกลุ่มผู้ให้บริการลงทุนรายย่อย (Retail Investment) นั้น ส่วนใหญ่จะเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการลงทุนในหุ้น การวางแผนการลงทุน การจัดพอร์ตการลงทุนต่างๆ ทั้งด้วยตนเอง และผ่าน Robo Advisor ซึ่งน่าจะเหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้และมีความมั่งคั่งระดับหนึ่ง มากกว่าจะเหมาะกับกลุ่มลูกค้าในระดับฐานราก ทำให้ยังขาดแคลนผู้ให้บริการที่เจาะตลาดการออมเงินมูลค่าต่ำ หรือบัณฑิตกรายรับรายจ่ายที่นำไปสู่การวางแผนทางการเงินสำหรับผู้มีรายได้น้อย

กระนั้นก็ดี บริการลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้จากบริการธนาคารทางโทรศัพท์มือถือ (Mobile Banking) ของธนาคารพาณิชย์ เช่น สรุปรายรับรายจ่าย (แต่ก็จะเฉพาะรายการที่มีการทำธุรกรรมผ่าน Mobile Banking เท่านั้น) บริการด้านสินเชื่อ บริการการออมเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ โดยเก็บเป็นบัญชีแยกต่างหากที่ผู้ใช้บริการกำหนดชื่อและวัตถุประสงค์การออมเองได้ในรูปแบบ Cloud Pocket บริการที่ปรึกษาด้านการลงทุนและการออมผ่านกองทุนรวม หุ้น และประกันชีวิต

แผนภาพที่ 3-16 ตัวอย่างบริการ Mobile Banking ที่มีบริการด้านการออมเงินขนาดเล็ก และการใช้จ่าย



ที่มา: ธนาคารกสิกรไทย, 2566

หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว จะพบบริการด้านการออม (Savings) และการติดตามการใช้จ่าย (Spending) จากผู้ให้บริการกลุ่ม FinTech Startups ที่มีตัวเลือกหลากหลาย ดังแผนภาพที่ 3-17 นอกเหนือไปจากบริการในฝั่งการกู้ยืมเงินและการวางแผนทางการเงินที่เห็นบริการดังกล่าวในไทยค่อนข้างหนาตาแล้ว

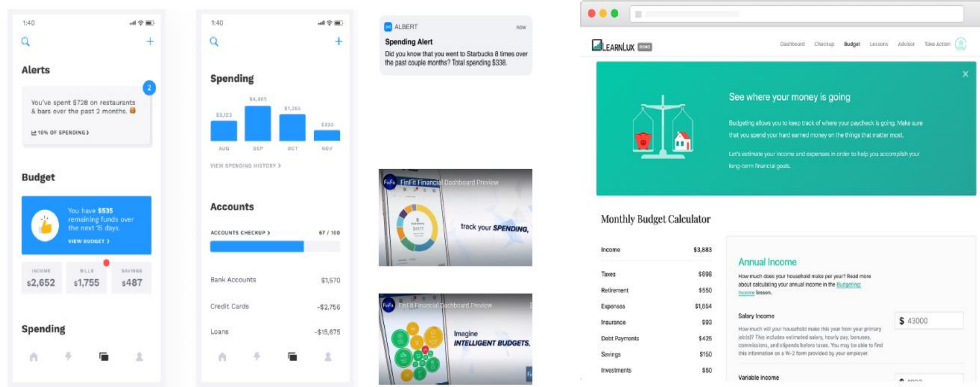
แผนภาพที่ 3-17 ตัวอย่างบริการทางการเงินของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ



ที่มา: Luangaram, 2020

แผนภาพที่ 3-18 ตัวอย่างบริการด้านการใช้จ่าย (Spending) ของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ

Income and spending tracking Bills tracking Real-time alerts Negotiating with service providers

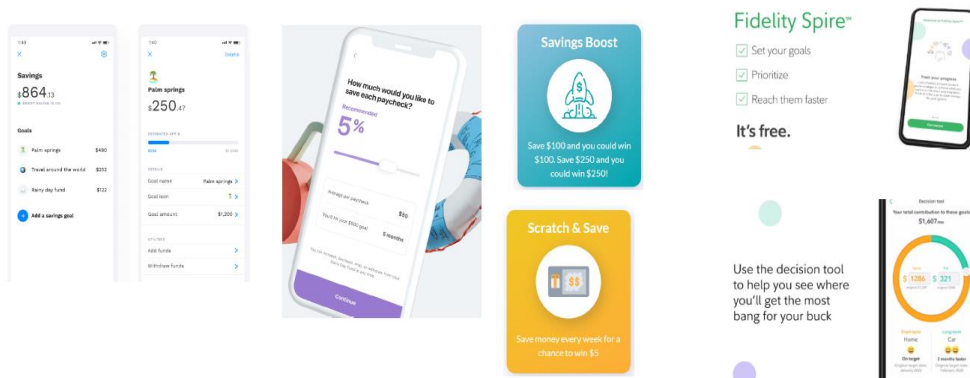


ที่มา: Luangaram, 2020

สำหรับตัวอย่าง FinTech ที่ให้บริการด้านการใช้จ่าย (Spending) ที่น่าสนใจในต่างประเทศ จะครอบคลุมถึงการบันทึกและติดตามรายรับและรายจ่าย การจ่ายเงินผ่านใบแจ้งหนี้ต่างๆ การแจ้งเตือนเมื่อมีการใช้จ่ายเกินความจำเป็น รวมถึงสรุปรายรับรายจ่ายเพื่อการวางแผนในเดือนถัดไป ส่วนบริการด้านการออม (Savings) มีตัวอย่างที่น่าสนใจคือ การออมอัตโนมัติเพื่อแผนการที่กำหนดไว้ เช่น ท่องเที่ยว ออมเพื่อเกษียณ มีการให้รางวัลเมื่อออมตามความถี่หรือจำนวนเงินที่กำหนดในรูปแบบของ Lucky Draw มีการกำหนดเป้าหมายการออมและให้ข้อมูลประกอบในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเพิ่มแรงจูงใจในการออมเพิ่มเติม

แผนภาพที่ 3-19 ตัวอย่างบริการด้านการออม (Saving) ของผู้ให้บริการ FinTech ในต่างประเทศ

Automatic saving Get bonuses on savings Saving decision tool



ที่มา: Luangaram, 2020

พัฒนาการอื่นๆ ที่น่าสนใจในต่างประเทศ คือ การมองความพร้อมด้านการเงินในระดับบุคคลในมิติของ ‘สุขภาพทางการเงิน’ หรือ Well-Being เพื่อให้เข้าใจความต้องการด้านการเงินที่แท้จริงในระดับบุคคลที่มีความชอบ เพศ วัย ความมั่งคั่งที่แตกต่างกัน อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือที่ตรงจุดมากขึ้น รวมถึงการออกผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การวัดสุขภาพทางการเงิน (Financial Health Network, 2021) ประเมินจากความพร้อมใน 4 มิติ ได้แก่

2.1 ด้านการใช้จ่าย คือ มีการใช้จ่ายที่น้อยกว่ารายได้ และสามารถจ่ายใบทางหนี้ (Bill) ต่างๆ ได้ตรงเวลา

2.2 ด้านการออม คือ มีเงินออมที่เพียงพอต่อแผนการใช้จ่ายในระยะสั้นและระยะยาว

2.3 ด้านการกู้ยืม คือ มีหนี้สินอยู่ในระดับที่จัดการได้ และมีคะแนนเครดิต (Credit Score) ที่ดี

2.4 ด้านการวางแผน คือ มีประกันอยู่ในระดับที่เพียงพอ และมีการวางแผนการเงินในอนาคต

แผนภาพที่ 3-20 การประเมินสุขภาพทางการเงินในมิติต่างๆ



ที่มา: Financial Health Network, 2021

สรุป

ปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการออมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเก็บออมเพื่อฉุกเฉินหรือยามเจ็บไข้ได้ป่วย ออมเพื่อการศึกษา ออมเพื่อซื้อสินทรัพย์อย่าง บ้านหรือรถยนต์ หรือแม้แต่การออมเพื่อการเกษียณอายุในระยะข้างหน้า เป็นต้น ท่ามกลางการเปิดรับและเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเงินของคนไทยโดยรวมที่มากขึ้น สะท้อนให้เห็นภาพอย่างชัดเจนจากการเติบโตของการทำธุรกรรมทางการเงินหรือการเข้าใช้บริการทางการเงินบนโลกออนไลน์

อย่างไรก็ดี การออมของไทยโดยภาพรวมนั้นยังคงต้องเผชิญกับประเด็นปัญหาเฉพาะอีกหลายประการ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ปัญหาของหนี้ครัวเรือนที่ยังอยู่ในระดับสูง รวมไปถึงข้อจำกัดของการพัฒนาด้านทักษะความรู้ทางการเงินและการลงทุนของคนไทยบางกลุ่มอย่างกลุ่มเกษตรกรหรือผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสะท้อนผ่านจำนวนการถือครองผลิตภัณฑ์การออมของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ในระดับต่ำ อันจะส่งผลให้เป้าหมายการออมของไทยโดยรวมอาจยังไม่เป็นไปตามที่มุ่งหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออมเพื่อเกษียณอายุเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนและยั่งยืนในอนาคตตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ส่วนฝั่งผู้ให้บริการเทคโนโลยีทางการเงินส่วนใหญ่จะเน้นให้บริการชำระเงิน การกู้ยืมเงินหรือสินเชื่อ รวมถึงการลงทุนที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าที่ค่อนข้างมีความมั่งคั่ง โดยยังไม่ได้มองบริบทของการส่งเสริมสุขภาพทางการเงิน (Well Being) ที่ครอบคลุมมิติการใช้จ่าย การออม สินเชื่อ และการวางแผนทางการเงินในลักษณะรวมศูนย์เหมือนในต่างประเทศ และเหมาะสมกับประชากรในวัยและความมั่งคั่งที่แตกต่างกัน

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออม

บทนี้จะวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการออมของประชากรกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะครอบคลุมกลุ่มที่มีการออมอยู่แล้ว และกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม โดยการวิเคราะห์ในบทนี้ จะใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากแบบสอบถามของประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 419 ราย ควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์ด้านการออมและการลงทุน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญและนักเศรษฐศาสตร์ เพื่อประเมินปัญหาในการออมที่ครบมิติมากยิ่งขึ้น

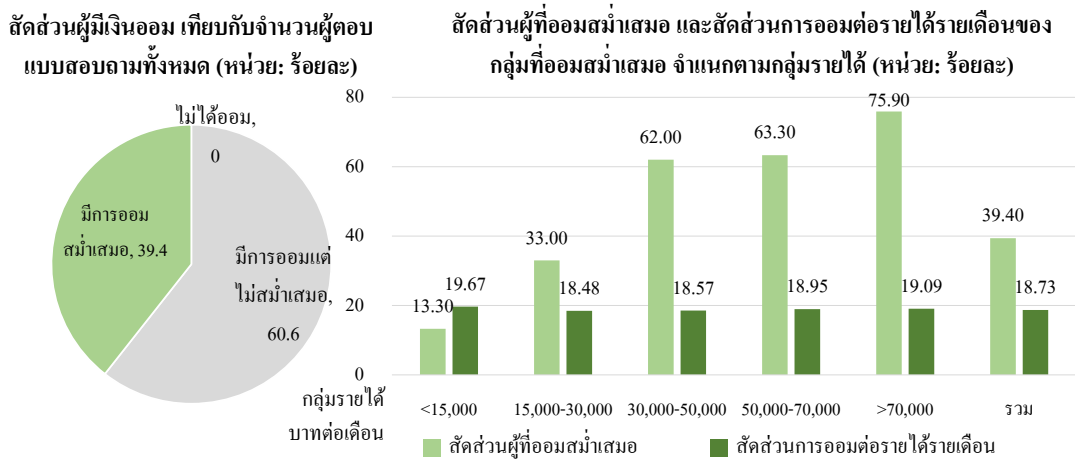
ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจภาวะการออมของภาคประชาชนในไตรมาสที่ 1 ปี 2566 โดยมีประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 419 ตัวอย่างทั่วประเทศ ครอบคลุมกรุงเทพมหานคร จังหวัดในปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ขณะที่ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยประชากรที่มีเงินออมในรูปแบบเงินฝาก กองทุนรวม หุ้น อนุพันธ์ ทองคำ ประกันชีวิต อสังหาริมทรัพย์ คริปโทเคอร์เรนซี เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ พฤติกรรม และปัญหาของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงความคาดหวังของประชากรกลุ่มดังกล่าวต่อบทบาทของภาครัฐและสถาบันผู้ให้บริการด้านการออมและลงทุนในการผลักดันการแก้ไขปัญหาการออมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในระยะกลางถึงยาว

1. ภาพรวมผลสำรวจภาวะการออมของภาคประชาชน และการวิเคราะห์ภาวะการออม จำแนกตามกลุ่มรายได้

ภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง และการแบ่งกลุ่มย่อยตามการมีเงินออม แสดงไว้ในแผนภาพที่ 4-1 โดยร้อยละ 60.6 ของกลุ่มตัวอย่าง มีเงินออมแต่ไม่สม่ำเสมอ ขณะที่ อีกร้อยละ 39.4 มีการออมที่สม่ำเสมอ ซึ่งในกลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอ มีเงินออมคิดเป็นร้อยละ 18.73 ต่อรายได้ในแต่ละเดือน ดังที่กล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ทั้งนี้ สัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีการออมสม่ำเสมอ จะเพิ่มขึ้นเมื่อมีรายได้ต่อเดือนเพิ่มสูงขึ้น แม้พบว่าสัดส่วนการออมต่อรายได้ ของกลุ่มรายได้ที่แตกต่างกัน จะไม่ได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญก็ตาม นั่นคืออยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 18-20 ต่อรายได้รายเดือน

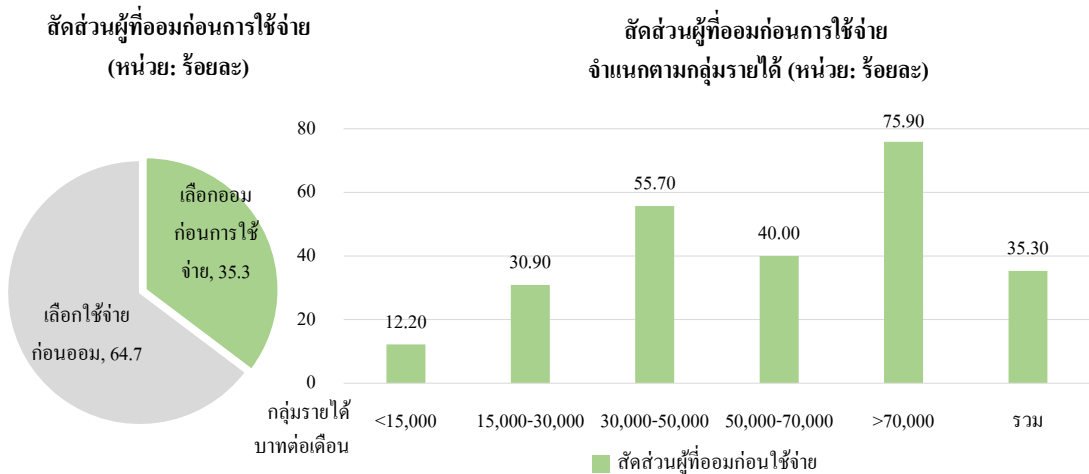
แผนภาพที่ 4-1 ภาพรวมการออมของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมการออมก่อนการใช้จ่าย มีสัดส่วนร้อยละ 35.3 ขณะที่ อีกร้อยละ 64.7 ไม่ได้มีพฤติกรรมดังกล่าว โดยเมื่อจำแนกตามกลุ่มรายได้แล้ว พบว่ากลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า 3 หมื่นบาทต่อเดือน จะมีสัดส่วนของกลุ่มที่ออมก่อนใช้จ่าย สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 3 หมื่นบาทต่อเดือนค่อนข้างชัดเจน

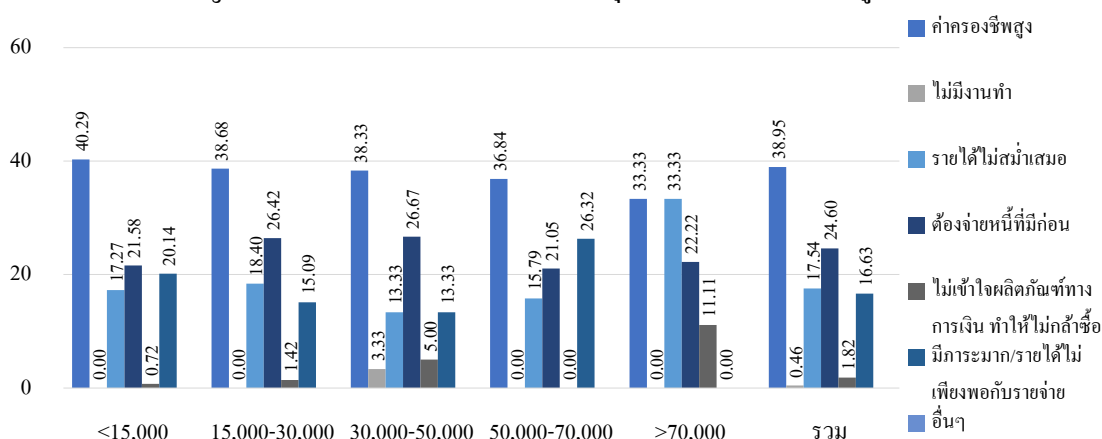
แผนภาพที่ 4-2 สัดส่วนครัวเรือนที่มีพฤติกรรมการออมก่อนการใช้จ่าย จำแนกตามกลุ่มรายได้



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาปัญหาในการออมเงิน ที่ทำให้ประชากรในกลุ่มตัวอย่างมีเงินออมน้อย หรือไม่สม่ำเสมอ นั้น พบว่า มีสาเหตุมาจากปัญหาค่าครองชีพสูง (ร้อยละ 39.0) การที่ต้องนำเงินไปจ่ายชำระหนี้สินเดิมที่มีก่อน (ร้อยละ 24.6) ปัญหารายได้ไม่สม่ำเสมอ (ร้อยละ 17.5) ปัญหาการครอบครัวยุคสูงทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่าย (ร้อยละ 16.6) ปัญหาการไม่เข้าใจผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (ร้อยละ 1.8) และปัญหาการไม่มีงานทำ (ร้อยละ 0.5)

แผนภาพที่ 4-3 ปัญหาที่กระทบการออม จำแนกตามกลุ่มรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

สำหรับวัตถุประสงค์ในการออมเงินนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามในทุกกลุ่มรายได้ เลือกว่าวัตถุประสงค์การออมเงินเพื่อฉุกเฉินเป็นอันดับหนึ่ง แม้ว่าสัดส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือก วัตถุประสงค์การออมเงินเพื่อฉุกเฉินจะค่อยๆ ลดน้อยลงเมื่อระดับรายได้เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งภาพดังกล่าว สะท้อนว่า เมื่อรายได้ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น หรือเมื่อเงื่อนไขข้อจำกัดของสถานะทางการเงินลด น้อยลง ก็จะทำให้ประชาชนสามารถกระจายเงินออมไปยังวัตถุประสงค์การออมในส่วนอื่นๆ ได้ มากขึ้น และทำให้น้ำหนักการออมเพื่อฉุกเฉินทยอยลดลง ส่วนวัตถุประสงค์การออมอื่นๆ ในอันดับ ที่รองลงไปนั้น จะมีความแตกต่างกันตามแต่ละกลุ่มรายได้ โดยกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยจะเน้น วัตถุประสงค์ด้านการลงทุน การศึกษาบุตรหลาน และชำระหนี้สินเป็นหลัก ขณะที่กลุ่ม ประชากรที่รายได้สูงขึ้นจะให้น้ำหนักกับการออมระยะยาว อาทิ การออมเพื่อการเกษียณอายุมากขึ้น

ตารางที่ 4-1 วัตถุประสงค์การออม จำแนกตามกลุ่มรายได้

| (ร้อยละ) | กลุ่มรายได้ (บาทต่อเดือน) | | | | | |
|-----------------------|-----------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------------|------------|
| | รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท | 15,000-30,000 บาท | 30,000-50,000 บาท | 50,000-70,000 บาท | รายได้มากกว่า 70,000 บาท | รวม |
| เผื่อฉุกเฉิน | #1 31.3 | #1 29.5 | #1 28.0 | #1 27.2 | #1 19.8 | #1 28.5 |
| ซื้อสินค้า คงทน | 5.8 | 5.3 | 3.8 | 2.2 | 1.1 | 4.5 |
| ซื้อของที่ อยากได้ | 5.3 | 4.4 | 3.0 | 2.2 | #5 3.3 | 4.0 |
| ท่องเที่ยว | #5 7.7 | 5.9 | 5.9 | #4 9.8 | #4 9.9 | 6.8 |
| การศึกษา บุตรหลาน | #3 9.1 | #5 10.1 | #3 13.6 | #5 7.6 | #3 14.3 | #5 10.8 |
| เกษียณอายุ | #5 7.7 | #2 13.3 | #2 16.5 | #2 22.8 | #2 18.7 | #2 14.1 |
| ชำระหนี้ สิน | #4 8.7 | 6.6 | 5.5 | 2.2 | 0.0 | 5.9 |
| ประโยชน์ ลดหย่อน | 1.0 | 0.6 | 2.1 | 3.3 | 3.3 | #5 1.4 |
| ลงทุน | #2 14.9 | #3 12.7 | #4 11.4 | #4 9.8 | #1 19.8 | #3 13.2 |
| รักษาพยาบาล | #4 8.7 | #4 11.6 | #5 9.7 | #3 13.0 | #4 9.9 | #4 10.7 |
| อื่นๆ | 0.0 | 0.0 | 0.4 | 0.0 | 0.0 | 0.1 |

ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

สำหรับการถือครองผลิตภัณฑ์ด้านการออมและการลงทุน จำนวนการถือครองผลิตภัณฑ์แปรผันตามรายได้ นั่นคือ จำนวนผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงจะมีส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ที่มีความเสี่ยงที่สูงขึ้น ดังข้อมูลที่ปรากฏในบทที่ 3 อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มที่มีรายได้น้อยกลับมีความสนใจในผลิตภัณฑ์ที่มีความเสี่ยงสูง เพื่อคาดหวังผลตอบแทน ซึ่งทำให้มีแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีในสัดส่วนที่สูงเป็นอันดับต้นๆ และสอดคล้องกับการให้น้ำหนักกับปัจจัยด้านดอกเบี้ยเป็นอันดับหนึ่ง ทั้งในกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อย ปานกลาง และสูง

ตารางที่ 4-2 ค่าเฉลี่ยจำนวนแอปพลิเคชันบนมือถือของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มรายได้

| ประเภท แอปพลิเคชัน | กลุ่มรายได้ (บาทต่อเดือน) | | | | | |
|-----------------------|-----------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------------|-----|
| | รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท | 15,000-30,000 บาท | 30,000-50,000 บาท | 50,000-70,000 บาท | รายได้มากกว่า 70,000 บาท | รวม |
| โมบายแบงก์กิ้ง | 1.8 | 2.3 | 2.6 | 2.5 | 3.5 | 2.3 |
| Wallet | 1.1 | 1.1 | 1.0 | 1.1 | 1.1 | 1.1 |
| ซื้อขายกองทุน | | | | | | |
| รวม | - | 1.0 | 1.1 | - | 1.4 | 1.2 |
| ซื้อขายหุ้น | 1.0 | 1.0 | 1.0 | - | 1.4 | 1.2 |
| ซื้อขายคริปโทฯ | 1.0 | 2.2 | 1.0 | - | 1.5 | 1.6 |
| วางแผนการเงิน | - | 2.0 | 1.0 | - | 1.0 | 1.2 |
| เป้าตั้ง | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 1.0 | 1.0 |
| อื่นๆ | 1.8 | 2.3 | 1.0 | - | - | 1.0 |

ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 4-3 ความถี่ (ครั้ง/เดือน) ในการใช้แอปพลิเคชันบนมือถือแต่ละประเภทของกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามกลุ่มรายได้

| ประเภท แอปพลิเคชัน | กลุ่มรายได้ (บาทต่อเดือน) | | | | | |
|-----------------------|-----------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------------|------|
| | รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท | 15,000-30,000 บาท | 30,000-50,000 บาท | 50,000-70,000 บาท | รายได้มากกว่า 70,000 บาท | รวม |
| โมบายแบงก์กิ้ง | 75.7 | 65.2 | 32.5 | 141.0 | 155.3 | 72.8 |
| Wallet | 14.5 | 16.1 | 14.9 | 28.1 | 25.5 | 17.0 |
| ซื้อขายกองทุน | | | | | | |
| รวม | - | 7.0 | 3.9 | - | 7.9 | 6.2 |
| ซื้อขายหุ้น | 4.0 | 12.0 | 16.0 | - | 12.1 | 12.1 |
| ซื้อขายคริปโทฯ | 43.3 | 24.6 | 15.0 | - | 10.0 | 26.2 |
| วางแผนการเงิน | - | 4.0 | 1.0 | - | 7.3 | 5.4 |
| เป้าตั้ง | 3.4 | 5.9 | 5.9 | 7.9 | 4.0 | 5.6 |
| อื่นๆ | - | - | 10.0 | - | - | 10.0 |

ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

นอกจากปัจจัยด้านอัตราผลตอบแทนที่ผู้มีเงินออมให้ความสำคัญในฐานะแรงจูงใจการออมอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 35.7) แล้ว ปัจจัยที่มีน้ำหนักสำคัญรองลงไปคือ รายได้หลังหักค่าใช้จ่าย ต้องเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน (ร้อยละ 24.8) สิทธิในการลดหย่อนภาษีต้องมียกกว่าปัจจุบัน (ร้อยละ 10.9) ความรู้ทางการเงินต้องเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน (ร้อยละ 8.7) และการที่ไม่มีมีเกณฑ์หรือเงื่อนไขข้อกำหนดในการออมขั้นต่ำในแต่ละเดือน (ร้อยละ 8.5) กระนั้นก็ดี อันดับของปัจจัยระหว่างผู้ออมที่มีรายได้น้อย และรายได้สูงมีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้ออมที่มีรายได้น้อย จะให้น้ำหนักเพิ่มเติมกับด้านความรู้ทางการเงินและความยืดหยุ่นของเกณฑ์หรือเงื่อนไขข้อกำหนดการออมขั้นต่ำในแต่ละเดือน รวมถึงระบบเตือนให้ออมเป็นประจำมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ขณะที่ กลุ่มผู้ออมที่มีรายได้สูง จะให้ความสำคัญกับดอกเบี้ยหรือสิทธิประโยชน์ทางภาษี ท่ามกลางรายได้และเงินออมที่มีปริมาณสูง รวมถึงต้องการให้สถาบันการเงินประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และบริการต่างๆ เพื่อเพิ่มตัวเลือกในการออมและการลงทุน มากกว่าต้องการความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม เนื่องจากกลุ่มผู้ออมกลุ่มนี้ มีการศึกษาค่อนข้างสูง รวมถึงน่าจะเข้าถึงและสนใจความรู้ข่าวสารที่เกี่ยวกับการออมและการลงทุนอยู่แล้ว

ตารางที่ 4-4 ปัจจัยที่สนับสนุนให้มีการออมเพิ่มขึ้น จำแนกตามกลุ่มรายได้

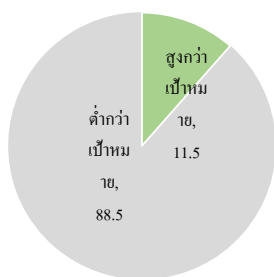
| | กลุ่มรายได้ (บาทต่อเดือน) | | | | | รวม |
|--|-----------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------------|------|
| | รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท | 15,000-30,000 บาท | 30,000-50,000 บาท | 50,000-70,000 บาท | รายได้มากกว่า 70,000 บาท | |
| อัตราผลตอบแทน ต้อง เพิ่มสูงขึ้นจากปัจจุบัน | 37.4 | 37.9 | 33.1 | 30.4 | 31.9 | 35.7 |
| สิทธิในการลดหย่อนภาษี ต้องมีมากกว่าปัจจุบัน | 3.2 | 9.3 | 11.6 | 20.3 | 26.1 | 10.9 |
| รายได้หลังหักค่าใช้จ่าย ต้องเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน | 29.0 | 24.9 | 24.3 | 21.7 | 18.8 | 24.8 |
| ความรู้ทางการเงินต้อง เพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน | 11.0 | 7.7 | 9.4 | 10.1 | 5.8 | 8.7 |
| ไม่มีเกณฑ์การออมขั้นต่ำ ในแต่ละเดือน | 9.0 | 8.8 | 8.3 | 8.7 | 5.8 | 8.5 |
| มีระบบเตือนให้ออมเป็น ประจำ | 5.2 | 4.5 | 5.5 | 4.3 | 1.4 | 4.6 |
| การประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์การ ออม-ลงทุนที่ต้องการ | 4.5 | 6.9 | 7.7 | 4.3 | 10.1 | 6.7 |
| อื่นๆ | 0.6 | 0.0 | 0.0 | 0.0 | 0.0 | 0.1 |

ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

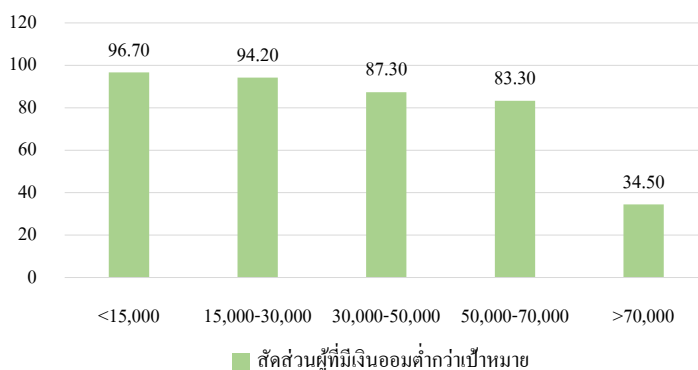
เมื่อถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความเพียงพอของการออมในปัจจุบันเพื่อรองรับวัยเกษียณ (ไม่นับรวมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กบข. และกอช.) เทียบกับเป้าหมายหรือระดับการออมที่คาดหวังนั้น พบว่า ร้อยละ 88.5 มีการออมที่ต่ำกว่าเป้าหมาย ซึ่งระดับรายได้ต่ำจะเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนดังกล่าวสูงที่สุด

แผนภาพที่ 4-4 สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ (ไม่รวมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กบข. และกอช.) เทียบกับเป้าหมาย

สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ
เทียบกับเป้าหมาย (หน่วย: ร้อยละ)



สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ
ต่ำกว่าเป้าหมาย (หน่วย: ร้อยละ)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

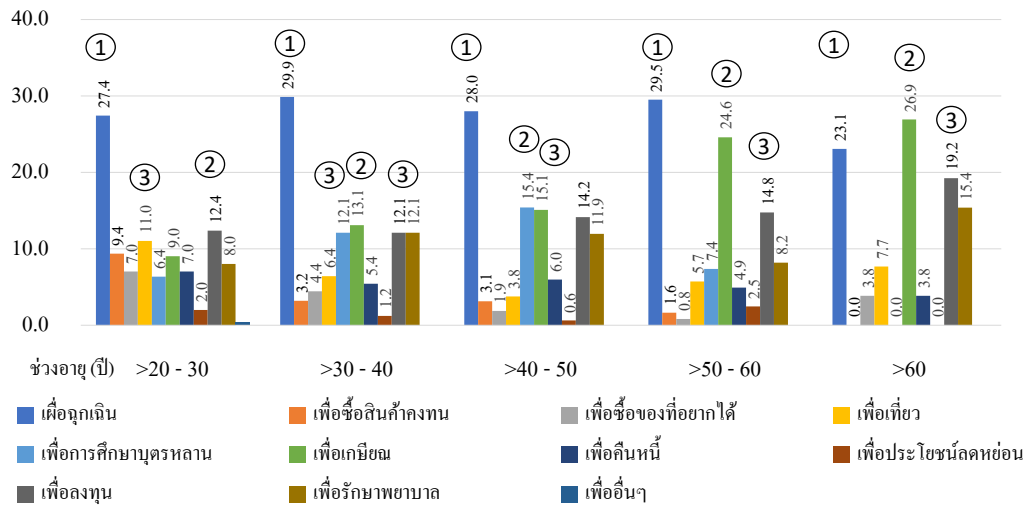
ขณะที่ ผู้ตอบถึงร้อยละ 74.9 ไม่มีการออมในรูปแบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) และอีกร้อยละ 96.4 ไม่มีการออมในรูปแบบของกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ซึ่งสะท้อนว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในผลสำรวจฯ ยังขาดหลักประกันในการออมระยะยาวที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพในการรองรับวัยเกษียณ

2. การวิเคราะห์ภาวะการออม จำแนกตามกลุ่มอายุ

เมื่อจำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการออมเงินนั้น พบว่า วัตถุประสงค์ของการออมจะมีความแตกต่างกันตามช่วงอายุ (แม้จะมีจุดเริ่มต้นของการออมไว้เพื่อกรณีหรือสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นวัตถุประสงค์อันดับแรกเหมือนกัน) รวมถึงประเภทผลิตภัณฑ์เงินออมและเงินลงทุนที่ถือครอง โดยวัตถุประสงค์การออมจะเริ่มจากการออมเพื่อการลงทุนและท่องเที่ยวในอายุน้อยหรือวัยเริ่มทำงาน ก่อนจะเอียงมาที่การสะสมเพื่อการศึกษาของบุตรหลานในวัยกลางคน และเริ่มเปลี่ยนเป็นการออมเพื่อเกษียณอายุที่ชัดเจนขึ้นเมื่อถึงวัย 50 ปีขึ้นไป ซึ่งแม้จะตระหนักถึงความสำคัญของการออมเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวมากขึ้น แต่กว่าร้อยละ 70 ของผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไปดังกล่าว ก็ยังมีเงินออมเพื่อการเกษียณอายุที่ต่ำกว่า

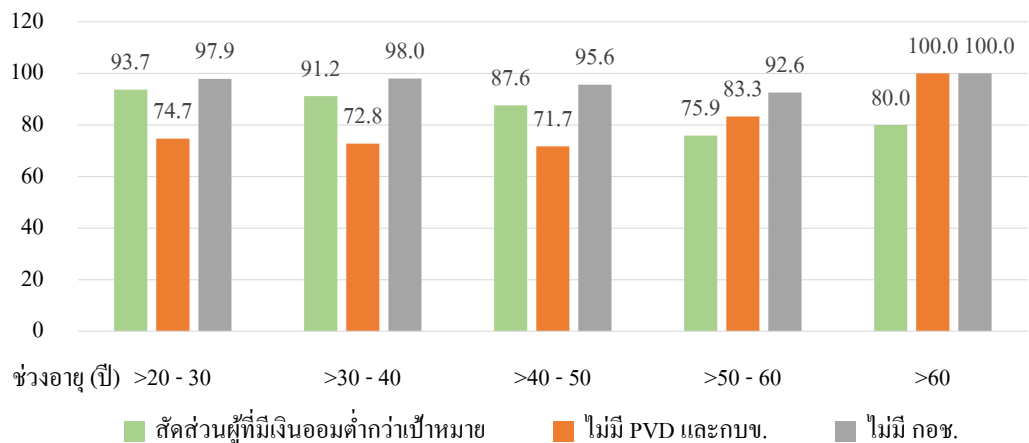
ระดับเป้าหมายที่ตั้งไว้ และส่วนใหญ่ของประชากรกลุ่มนี้ก็ไม่มีหลักประกันสำหรับการออมระยะยาว เช่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) และกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) รองรับ

แผนภาพที่ 4-5 วัตถุประสงค์การออม จำแนกตามอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

แผนภาพที่ 4-6 สัดส่วนผู้ที่มีเงินออมในวัยเกษียณ (ไม่รวมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กบข. และกอช.) เทียบกับเป้าหมาย จำแนกตามอายุ

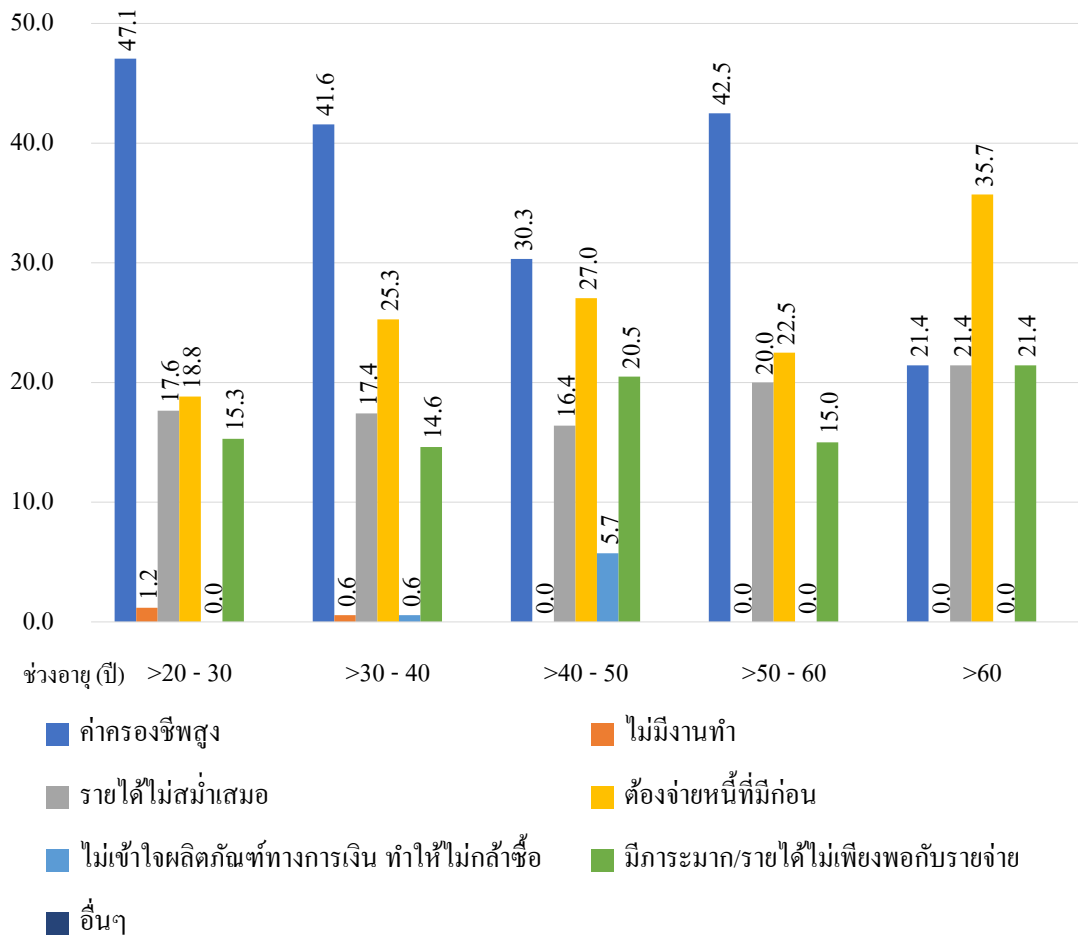


ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

สำหรับปัญหาความเพียงพอของเงินออมนั้น ผลสำรวจฯ ของผู้วิจัยพบว่า ปัญหาการมีเงินออมไม่เพียงพอสำหรับแต่ละช่วงอายุมีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ปัญหาค่าครองชีพ

ปัญหามีภาระมากทำให้รายจ่ายสูง ปัญหารายได้ไม่พอเพียงหรือไม่สม่ำเสมอ และมีการก่อหนี้จนทำให้ต้องชำระหนี้ก่อนการออมเงิน

แผนภาพที่ 4-7 ปัญหาที่กระทบการออม จำแนกตามอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

3. การวิเคราะห์ภาวะการออมในกลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ

เมื่อพิจารณาในมิติของกลุ่มตัวอย่างที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ เพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอ พบข้อสังเกตสำคัญของกลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ คือ

3.1 กลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอมักมีปัญหาด้านรายได้ โดยอยู่ในสาขาอาชีพที่มีรายได้ไม่สม่ำเสมอหรือมีข้อจำกัดด้านรายได้ ได้แก่ รับราชการและรัฐวิสาหกิจ รับจ้างรายวันและรายเดือน รวมถึงพ่อค้าแม่ค้า โดยคิดเป็นร้อยละ 53.9 ของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ ขณะที่ในกลุ่มที่ออมสม่ำเสมอ จะมีอาชีพดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วนน้อยกว่า กล่าวคือ กลุ่มอาชีพที่มีรายได้ไม่สม่ำเสมอมักคิดเป็นประมาณร้อยละ 40.6 ของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีการออม

สมัครออม อีกทั้งมีกลุ่มตัวอย่างที่มาจากอาชีพธุรกิจส่วนตัว และลูกจ้างภาคเอกชนซึ่งมีรายได้สมัครออมในสัดส่วนมากกว่าก่อนข้างชัดเจน ทำให้ช่วงรายได้ของกลุ่มที่ออมไม่สมัครออม จะเทน้ำหนักไปที่กรอบค่อนข้างน้อย คือ 7,000-30,000 บาทต่อเดือน ด้วยสัดส่วนร้อยละ 80.3 ขณะที่กลุ่มที่มีการออมสมัครออม ส่วนใหญ่จะมีกรอบรายได้ที่สูงกว่า คือ ช่วง 15,000-50,000 บาทต่อเดือน ด้วยสัดส่วนร้อยละ 67.9 นอกจากนี้กลุ่มที่มีเงินออมไม่สมัครออม ยังมีอาชีพเสริมในสัดส่วนร้อยละ 11.8 (เทียบกับร้อยละ 18.2 ในกลุ่มที่มีเงินออมสมัครออม) ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้อีกประมาณ 1 ใน 4 ของรายได้เฉลี่ยในแต่ละเดือน (เป็นระดับที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่มีเงินออมสมัครออม ทำได้มากนัก) นอกจากนี้ อายุของกลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออม ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในช่วง 30-50 ปีค่อนข้างมาก (ร้อยละ 66.1) ซึ่งเป็นระยะสร้างครอบครัว มีผู้ตอบที่เป็นผู้หญิงในสัดส่วนที่สูงกว่า อีกทั้งไม่มีจำนวนผู้ที่ช่วยหารายได้มาช่วยจุนเจือค่าใช้จ่ายในครอบครัว หรือมีจำนวนผู้ช่วยหารายได้ในครอบครัวน้อยกว่ากลุ่มที่มีเงินออมสมัครออม แม้ว่าจำนวนผู้ที่พึงพิง (บุตรหรือผู้สูงอายุ) จะไม่ได้แตกต่างจากอีกกลุ่มหนึ่งมากนักก็ตาม

3.2 กลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออมมีการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยในพื้นที่ภาคกลางเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 54.7 มากกว่ากลุ่มที่ออมสมัครออม ซึ่งมีการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวประมาณร้อยละ 13.9 ขณะที่แม่อันดับที่หนึ่งของพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชน ทั้งในกลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออมและกลุ่มที่มีการออมสมัครออม จะเป็นกรุงเทพฯ และปริมณฑล แต่สัดส่วนของที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวของกลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออม อยู่ที่เพียงร้อยละ 40.6 ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มที่มีการออมสมัครออมที่มีสัดส่วนผู้ที่พักอาศัยในกรุงเทพฯ และปริมณฑลประมาณร้อยละ 58.8

3.3 กลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออมมีการค่าใช้จ่ายและหนี้สินสูงกว่า โดยกลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออม จะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนประมาณร้อยละ 58.0 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน สูงกว่าเมื่อเทียบกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนที่ประมาณร้อยละ 51.7 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในกลุ่มที่มีการออมสมัครออม นอกจากนี้ แม้ว่ากว่าร้อยละ 96 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสองกลุ่ม จะมีหนี้สิน แต่กลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออม มีสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ (Debt Service Ratio: DSR) ร้อยละ 34.7 ซึ่งสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่งที่ร้อยละ 30.1 ทั้งนี้ การก่อหนี้ในกลุ่มที่มีการออมไม่สมัครออม 3 อันดับแรก จะใช้เพื่อซื้อรถ (ร้อยละ 29.3) บริโภคเพราะรายได้ไม่พอ (ร้อยละ 20.3) และใช้กินหนี้ในระบบ (ร้อยละ 17.4) ขณะที่สำหรับกลุ่มที่มีการออมสมัครออม จะให้น้ำหนักไปที่การซื้อรถ (ร้อยละ 31.1) บ้าน (ร้อยละ 21.8) และใช้กินหนี้ในระบบ (ร้อยละ 18.3)

3.4 กลุ่มที่ออมไม่สมัครออมมีพฤติกรรมใช้จ่ายก่อนออม ปัญหาการออมของกลุ่มที่ออมไม่สมัครออมส่วนใหญ่มาจากสาเหตุของปัญหาค่าครองชีพ ความจำเป็นที่ต้องจ่ายหนี้ที่มีก่อน รวมถึงปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอ ทำให้สุดท้ายแล้ว ผลสำรวจฯ ของผู้วิจัยจึงพบว่า ในกลุ่ม

ประชากรที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ นั้น มีสัดส่วนของผู้ที่สามารถ “ออมก่อนการใช้จ่าย” เพียงร้อยละ 14.2 ขณะที่สัดส่วนดังกล่าวจากกลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอจะอยู่สูงกว่าที่ร้อยละ 67.9

3.5 กลุ่มที่ออมไม่สม่ำเสมอมีเป้าหมายของการออมเพื่อรับมือกับเหตุฉุกเฉิน เพื่อรักษาพยาบาล เพื่อการศึกษาของบุตรหลาน และเพื่อคืนหนี้ในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอ ขณะที่ มีข้อจำกัดในการออมเพื่อเกษียณอายุอย่างชัดเจน โดยมีสัดส่วนผู้ที่มีเงินออมเพื่อเกษียณอายุได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพียงร้อยละ 5.1 เทียบกับร้อยละ 20.0 ในกลุ่มที่มีเงินออมสม่ำเสมอ อีกทั้งมีสัดส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) หรือกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) น้อยกว่ากลุ่มที่มีเงินออมสม่ำเสมอโดยเปรียบเทียบ

ทั้งนี้ ด้วยเงื่อนไขต่างๆ ข้างต้น ทำให้ปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนให้ประชาชนกลุ่มที่ออมไม่สม่ำเสมอมีการออมเพิ่มขึ้น 3 อันดับแรก คือ 1. เรื่องของผลตอบแทน 2. รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจะต้องเพิ่มขึ้น และ 3. การเพิ่มความยืดหยุ่นของเงื่อนไขการออมให้ไม่มีระดับเงินออมขั้นต่ำต่อเดือน ขณะที่กลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอจะให้น้ำหนักกับปัจจัย 1. ผลตอบแทน 2. รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายที่จะต้องเพิ่มขึ้น และ 3. การเพิ่มสิทธิลดหย่อนทางภาษี ตามลำดับ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์ด้านการออมและการลงทุน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญและนักเศรษฐศาสตร์

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านการเงินและการออม จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ นักเศรษฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 2 ท่าน ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับบริการเงินฝากและที่ปรึกษาทางการเงินของธนาคารกสิกรไทยจำนวน 3 ท่าน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. มุมมองต่อสถานการณ์การออมโดยรวม

ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเห็นพ้องกันว่า สถานการณ์การออมของไทยเผชิญปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรง ทั้งในระดับมหภาคและในระดับจุลภาคมากขึ้น โดยปัญหาในระดับมหภาคสะท้อนผ่านสถานการณ์เงินออมของประเทศที่มีแนวโน้มปรับตัวลดลง สวนทางกับแนวโน้มหนี้สินของภาคครัวเรือนที่ยังคงทรงตัวอยู่ในระดับสูง ส่วนปัญหาในระดับจุลภาค สะท้อนจากสถานะที่ประชากรกลุ่มต่างๆ มีระดับเงินออมต่ำ และไม่เพียงพอต่อการรองรับสถานการณ์ฉุกเฉิน ตลอดจนไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตในวัยเกษียณอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย

2. มุมมองต่อปัญหาการออมครัวเรือน

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ปัญหาการออมภาคครัวเรือนมาจากหลายส่วน ได้แก่

2.1 ปัญหาสภาพแวดล้อม อันได้แก่ การระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อภาวะการมีงานทำและรายได้ทำให้ประชากรจำเป็นต้องกอดำเนินเพิ่ม จนกระทบระดับการออม นอกจากนี้ อัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำมากต่อเนื่องเป็นเวลานาน ยังทำให้มีภาคครัวเรือนมีแรงจูงใจในการออมลดลง ขณะที่ อัตราการเข้าถึงและใช้โซเชียลมีเดีย (Social Media) หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ในระดับสูง ทำให้มีแรงจูงใจในการใช้จ่ายมากขึ้นกว่าเดิม

2.2 ปัญหาจากฝั่งสถาบันการเงิน ซึ่งผู้ให้บริการส่วนใหญ่อยู่ในภาคเอกชนที่มีเป้าหมายทางธุรกิจเป็นหลัก อีกทั้งสถาบันการเงินยังต้องเดินตามแนวนโยบายของทางการและภาครัฐในการเพิ่มการเข้าถึงบริการทางการเงิน โดยเฉพาะด้านสินเชื่อ ดังนั้น สถาบันการเงินจึงเน้นสนับสนุนบริการสินเชื่อดิจิทัลหรือสินเชื่อบุคคลรายย่อย (Micro Lending) มากขึ้น รวมถึงบริการในลักษณะซื้อก่อนจ่ายทีหลัง (Buy Now, Pay Later) ซึ่งการเข้าถึงสินเชื่อดังกล่าว มีส่วนทำให้ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือการออมลดลง นอกจากนี้ ผลกระทบการออมยังขาดความหลากหลาย มีประเด็นการดำเนินงานในทางปฏิบัติที่ทำให้กระบวนการออกผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ใช้เวลาและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันที่ ขณะที่ วิธีการขายผลิตภัณฑ์บางประเภทในอดีต อาทิ พนักงานโทรขายผลิตภัณฑ์ประกัน หรือการที่สาขาพยายามขายผลิตภัณฑ์ประกัน ได้สร้างภาพเชิงลบให้กับลูกค้า จึงทำให้กระทบต่อความต้องการ การใช้บริการทางการเงินการออมและลงทุนในผลิตภัณฑ์ดังกล่าวตามมา เนื่องจากลูกค้ามองข้ามประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ในมิติของการคุ้มครองและลดความเสี่ยงในอนาคตไป ขณะเดียวกันสถาบันการเงินยังมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์การออมที่ยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเฉพาะกลุ่มได้ดีพอ ซึ่งทำให้ลูกค้าไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะตัดสินใจออมและลงทุนเพิ่มเติม

2.3 ปัญหาเชิงพฤติกรรมของครัวเรือนไทย ได้แก่

2.3.1 การขาดวินัยทางการเงิน (Financial Discipline) และทักษะทางการเงิน (Financial Skill) จึงทำให้ไม่เห็นความจำเป็นในการวางแผนการเงินระยะยาว เพื่อคงความสามารถในการบริโภค (Smooth Consumption) ได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงชีวิตต่างๆ ขณะที่ ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ และมีภาระหนี้สินในระดับสูง จึงทำให้แม้จะมีความตระหนักถึงความสำคัญในการออม แต่ก็ไม่สามารถออมได้ ดังนั้น การจัดการเรื่องการออมสำหรับประชากรกลุ่มนี้ จึงต้องแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินก่อน

2.3.2 มีการใช้จ่ายที่ขึ้นกับอารมณ์และความต้องการ มากกว่าเหตุผลและความจำเป็น ซึ่งการใช้จ่ายจะให้ความรู้สึกในด้านความสุข ขณะที่การออมจะให้ความรู้สึกที่ตรงกันข้าม เพราะมีผลในการลดขีดความสามารถในการใช้จ่ายในปัจจุบัน ดังนั้น ยิ่งออมบ่อย จะยิ่งรู้สึกลบมากกว่าบวก และยังออมช้า ก็จะไม่ได้ออมเลย ขณะที่ หากผูกการออมกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกด้านบวกดังตัวอย่างในต่างประเทศ อาทิ Prize-Linked Savings ที่เปิดโอกาสให้ชนะ

รางวัลคล้ายลอตเตอรี่ (Lottery) หรือเชื่อมโยงกับเกม (Gamification) ก็น่าจะช่วยแก้ปัญหาอารมณ์ด้านลบจากการออมได้ รวมถึงทำให้การออมอยู่ในรูปแบบการหักบัญชีอัตโนมัติ ก็จะช่วยให้การออมประสบความสำเร็จมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมา ผู้กำกับดูแลสถาบันการเงินของไทย ยังไม่อนุญาตให้มีผลิตภัณฑ์ในลักษณะที่เป็น Prized-Linked Savings

2.3.3 ประชากรไทยที่เป็นลูกค้าสถาบันการเงินจำนวนไม่น้อย ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลตอบแทนและความเสี่ยงที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์ทางการเงิน อาทิ การมีมุมมองว่าการลงทุนในทองคำมีความปลอดภัยสูง แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว ราคาทองคำมีความผันผวนค่อนข้างมากก็ตาม รวมถึงการมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงความเสี่ยงเมื่อเผชิญเหตุการณ์ความผันผวนของราคาสินทรัพย์ที่กระทบเงินต้นและดอกเบี้ยค่อนข้างมาก แม้ว่าลูกค้าจะได้ทำแบบประเมินระดับการยอมรับความเสี่ยงทางการเงินและมีข้อสรุปว่าสามารถรับความเสี่ยงได้สูงก็ตาม (ลูกค้าบิดผลประเมินเพื่อให้ความยืดหยุ่นและความสามารถในการลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่มีความเสี่ยงสูงบางประเภท)

2.3.4 มีพฤติกรรมการลงทุนที่ทำตามตัวอย่างของคนรอบตัว มากกว่าการศึกษาด้วยตัวเอง ซึ่งทำให้การลงทุนในผลิตภัณฑ์ที่มีความเสี่ยง ที่ยังมีจำนวนคนเคยลงทุนที่จำกัด ไม่สามารถพึ่งปัจจัยหนุนจากพฤติกรรมการทำตามอย่างข้างต้น ในการผลักดันให้กลุ่มที่ไม่เคยลงทุน ดำเนินการตาม ได้

2.4 ปัญหาของภาครัฐ ได้แก่ การออกนโยบายที่ขาดความเข้าใจพฤติกรรมที่แตกต่างกันของลูกค้าแต่ละกลุ่ม รวมถึงการขาดการออกแบบกลไกผลักดัน (Mechanism) ให้เกิดความต่อเนื่องและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพในการดูแลโจทย์การออมในระดับประเทศ นอกจากนี้ วิธีที่ย้ำถึงความเสี่ยงจากการลงทุนจนเป็นที่ติติง เช่น “การลงทุนมีความเสี่ยง ผู้ลงทุนควรศึกษาข้อมูลให้รอบคอบก่อนตัดสินใจลงทุน” มีส่วนทำให้ผู้มีเงินออมปิดกั้นตัวเองจากการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูง หรือซับซ้อนกว่าผลิตภัณฑ์เงินฝากทั่วไป ขณะที่การศึกษาด้านการเงินส่วนบุคคลในระดับขั้นประถมและมัธยมศึกษา ยังขาดความจริงจังและการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ตารางที่ 4-5 ตัวอย่างนโยบายของภาครัฐในการสนับสนุนการออม

| หน่วยงาน | นโยบาย | สาระสำคัญ |
|----------------|---|--|
| กระทรวงการคลัง | <p>ร่างแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 (ออก ปี 2565)</p> | <p>มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบนโยบายและกลไกบูรณาการ การดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงิน รวมถึงเป็นแนวทางการจัดทำโครงการและกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะทางการเงินของคนไทยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด</p> <p>ซึ่งร่างแผนปฏิบัติการฯ ฉบับนี้จะช่วยสนับสนุนให้คนไทยสามารถแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน</p> <p>เป้าหมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คนไทยตระหนักรู้ (Awareness) ถึงความสำคัญของการบริหารจัดการเงินและเข้าถึงข้อมูลทางการเงิน 2. คนไทยมีความรู้และทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) เพียงพอที่จะนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต 3. ประเทศไทยมีกลไกขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ยั่งยืน (Sustainable Mechanism) |
| สำนักงานก.ล.ต. | <p>แผนพัฒนาผู้ลงทุนมีศักยภาพในการสร้างสุขภาพทางการเงินที่ดี (ภายใต้แผนยุทธศาสตร์สำนักงาน ก.ล.ต. ปี 2566-2568)</p> | <p>แนวทางการพัฒนาและโครงการสำคัญ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สนับสนุนให้ประชาชนใช้ตลาดทุนเป็นแหล่งสะสมความมั่งคั่งได้อย่างเหมาะสม และตอบโจทยตามความต้องการ อาทิ <ul style="list-style-type: none"> ● ร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจในการขยายฐานผู้ลงทุนผ่านกองทุนรวมและส่งเสริมให้ผู้ลงทุนจัดการการลงทุนอย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น โดยเสริมสร้างการลงทุนอย่างสม่ำเสมอ ● ปรับปรุงการกำกับดูแลการจัดการเงินลงทุนส่วนบุคคลและบริการจัดพอร์ตอื่นให้มีประสิทธิภาพ และมีข้อมูลให้ผู้ลงทุนอย่างเพียงพอ ● สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กองทุนรวมให้มีรูปแบบการลงทุนประเภทใหม่หรือตอบ โจทย์ผู้ลงทุนมากขึ้น ● ปรับปรุงพระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 (พ.ร.บ. PVD) |

ตารางที่ 4-5 ตัวอย่างนโยบายของภาครัฐในการสนับสนุนการออม (ต่อ)

| หน่วยงาน | นโยบาย | สาระสำคัญ |
|---|--|--|
| | | <ul style="list-style-type: none"> ● ขยายฐานนายจ้างและสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพื่อรองรับการเกษียณและเตรียมการรองรับการออมภาคบังคับ <p>2. เสริมสร้างความรู้ด้านตลาดทุน (Financial literacy) ทั้งในมิติของความรู้เพื่อการลงทุน ป้องกันตนเองจากการถูกหลอก รวมถึง ทักษะความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีในการใช้บริการด้านตลาดทุน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เสริมสร้างภูมิคุ้มกันการถูกหลอกลงทุนและติดอาวุธความรู้การจัดการการเงินการลงทุน ให้ผู้ลงทุนปรับตัวได้ทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงรอบด้าน (Financial resilience) <p>แหล่งข้อมูลสำหรับนักลงทุน อาทิ Facebook page ให้ความรู้แก่ผู้ลงทุน "start-to-invest", เว็บไซต์ smarttoinvest.com, หนังสือ รู้ไว้สักนิด ให้ชีวิต "คิดบวก"</p> |
| ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) | ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน (ศคง.) | <ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษาและรับเรื่องร้องเรียน 2. ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับบริการทางการเงิน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้เบื้องต้นทางการเงินอย่างเพียงพอที่จะดูแลตัวเองได้ เข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รู้จักวางแผนการเงินสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการทางการเงินได้อย่างเหมาะสมและรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมกลโกง โดยดำเนินการผ่านสื่อความรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 3. ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของ ธปท. |
| สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) | OIC Education | เป็นเว็บไซต์ เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประกันภัยให้กับประชาชนทั่วไป และเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในการตัดสินใจเลือกประเภทประกันภัยได้เหมาะสมกับตนเอง |

ที่มา : กระทรวงการคลัง (2565), สำนักงานกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (2566), ธนาคารแห่งประเทศไทย (2566), สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (2566)

3. บทบาทเทคโนโลยีกับการออม

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า เทคโนโลยีอย่าง โอมบายแบงก์กิ้ง หรือ Wallet มีประโยชน์ในการเพิ่มการเข้าถึงผู้บริโภคหรือลูกค้าโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสาขาของสถาบันการเงินเหมือนเมื่อก่อน ท่ามกลางการเข้าถึง Smartphone และอินเทอร์เน็ตที่ดีขึ้นกว่าเดิมมาก ดังนั้น จึงช่วยให้ผู้ออมที่มีความสนใจการออมหลังจากที่ฟังเพื่อนหรือข้อมูลข่าวสารจาก Influencer มา สามารถหาผลิตภัณฑ์การออมที่ตอบโจทย์และตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ทันที (ผู้เชี่ยวชาญระบุว่าระยะเวลาจากจุดที่รับข่าวสารที่ทำให้รู้สึกอยากออม กับการตัดสินใจออม ควรสั้นที่สุด เนื่องจากหากยาว จะทำให้เปลี่ยนใจไม่ออมได้) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ และธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) มีโจทย์ระยะสั้นในการเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อในช่วงที่ผ่านมา จึงทำให้ลดขีดความสามารถในการออมของประชากรกลุ่มดังกล่าวไปโดยปริยาย

สำหรับความคาดหวังต่อ FinTech ในการช่วยเพิ่มการออมนั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ควรสนับสนุนให้เกิดความหลากหลายของบริการมากกว่าปัจจุบัน เช่นเดียวกับความหลากหลายของบริการด้านการออมออนไลน์จากธนาคารพาณิชย์ที่มีฐานลูกค้า Mobile Banking จำนวนมาก ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์บริการดังกล่าว ให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากขึ้น ไม่เช่นนั้น จะเหมือนบริการเงินฝากออมทรัพย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Saving) ที่แม้จะเป็นบริการที่ดีและให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าบัญชีเงินฝากทั่วไป แต่ก็มีลูกค้ารู้จักในวงจำกัดเท่านั้น

การวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวม

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคในการออมในภาพรวมนั้น มีปัญหาจากระบบหรือสภาพแวดล้อม ภาครัฐ สถาบันการเงินหรือผู้ให้บริการทางการเงิน และตัวผู้ออม ซึ่งผู้วิจัยทำการสรุปภาพรวมของปัญหาไว้ในแผนภาพที่ 4-12 ด้านล่าง

1. ปัญหาเชิงระบบและสภาพแวดล้อม

ปัญหาเชิงระบบและสภาพแวดล้อม จะครอบคลุมถึงปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมของผู้ให้บริการทางการเงิน ในประเทศ รวมถึงลักษณะตามธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ที่กระทบต่อแรงจูงใจในการออม ได้แก่

1.1 อัตราดอกเบี้ยต่ำยาวนาน ซึ่งการชะลอตัวของภาวะเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยจากวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ ปี 2550-2551 วิกฤตหนี้ยุโรป 2554 รวมไปถึงปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ และการระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่ปะทุขึ้นในปี 2563 ทำให้ธนาคารกลางของประเทศที่เป็นแกนหลักสำคัญของโลก และธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินนโยบายการเงินแบบผ่อนคลายมาเป็นระยะเวลานาน ส่งผลตามมาให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ไทยอยู่

ในระดับต่ำยาวนานต่อเนื่องเช่นกัน ยกตัวอย่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ ซึ่งมีส่วนแบ่ง (Market Share) ใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับเงินฝากประเภทอื่น เคลื่อนไหวอยู่ในกรอบที่ต่ำกว่าระดับ ร้อยละ 1.00 ตั้งแต่ปลายปี 2546 หลังธนาคารพาณิชย์ไทยมีสภาพคล่องส่วนเกินในระดับสูง ทั้งนี้ ปัจจัยดังกล่าวมีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่แท้จริง (หรืออัตราดอกเบี้ยเงินฝาก หักออกด้วย อัตราเงินเฟ้อ) มีค่าติดลบ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อแรงจูงใจในการออม เนื่องจากเป็นปัจจัยที่กลุ่ม ตัวอย่างในการสำรวจ ของผู้วิจัย ให้นำหนักเป็นอันดับแรก

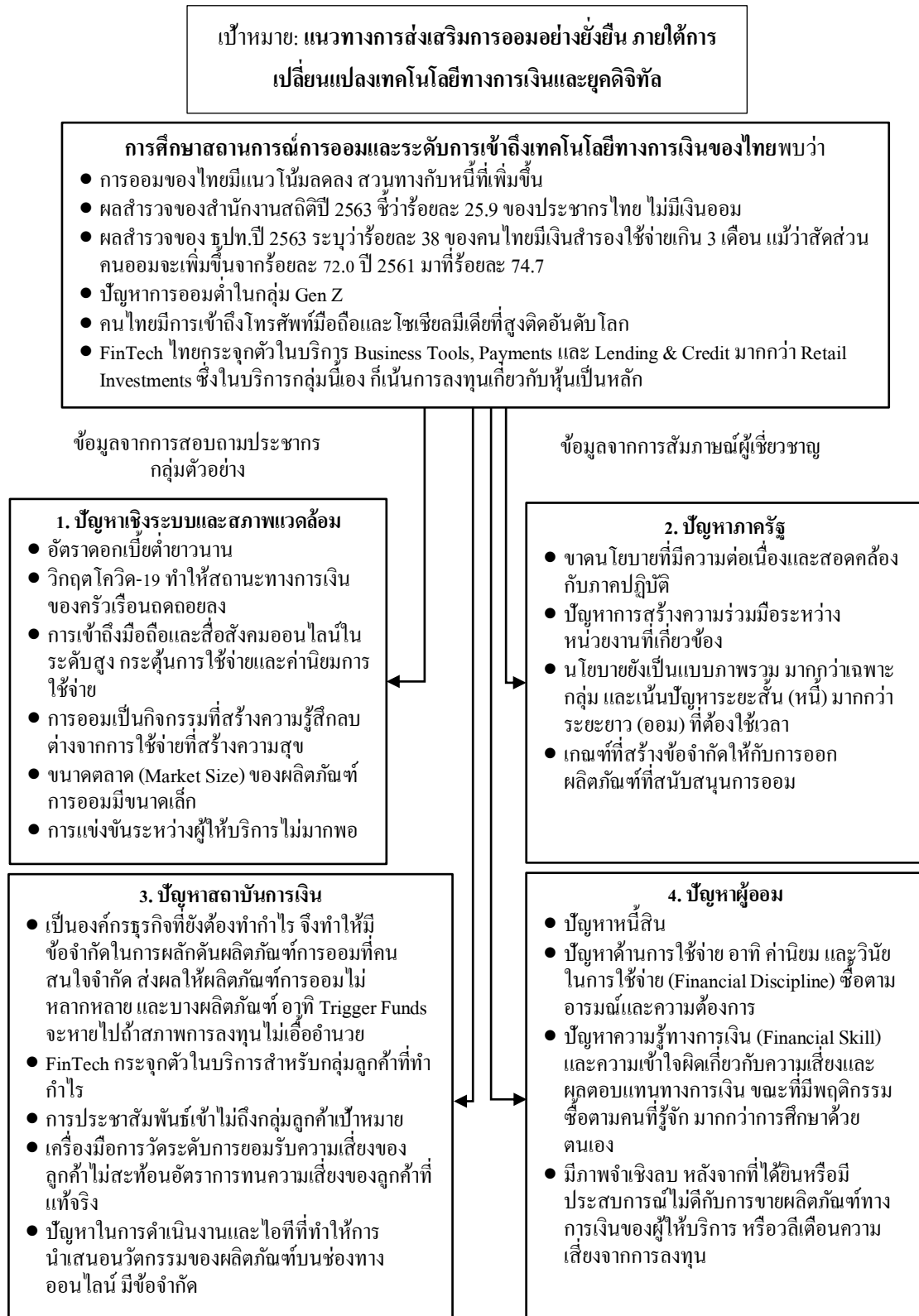
1.2 วิกฤตโควิด-19 ทำให้สถานะทางการเงินของครัวเรือนถดถอยลง เนื่องจาก กระทบทั้งฝั่งรายได้ครัวเรือน จากการถูกลดเงินเดือนเวลา หรือเลิกจ้าง รวมถึงฝั่งหนี้สินที่ทยอยเพิ่ม สูงขึ้นด้วยเช่นกัน

1.3 การเข้าถึงมือถือและสื่อสังคมออนไลน์ในระดับสูง กระตุ้นการใช้จ่ายและ คำนิยมในการใช้จ่าย โดยจากข้อมูลการเข้าถึงสัญญาณมือถือและสื่อสังคมออนไลน์ของประชากร ไทยที่อยู่ในระดับสูง ดังกล่าวถึงในบทที่ 3 นั้น มีผลในการกระตุ้นความต้องการซื้อสินค้าและบริการออนไลน์ให้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการรีวิว (Review) สินค้าจากผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิด และการตัดสินใจของกลุ่มเป้าหมาย หรือ Influencers จากทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเมื่อประกอบกับ การชำระเงินและโอนเงินออนไลน์ในประเทศผ่านระบบพร้อมเพย์โดยไม่มีค่าธรรมเนียม นั้น จึงทำให้การใช้จ่ายมีความง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการออม

1.4 ลักษณะทางธรรมชาติของการออมที่สร้างความรู้สึกลบ เพราะทำให้ขีด ความสามารถในการใช้จ่ายอย่างมีความสุขลดลง ดังนั้น จึงทำให้ผู้ที่ต้องการออมส่วนใหญ่ แม้จะมีความตระหนัก (Awareness) ถึงความสำคัญของการออม แต่ก็ไม่สามารถบังคับตัวเองให้ออมได้ โดยเฉพาะหากยังต้องใช้เวลาและมีกระบวนการในการทำความเข้าใจความเสี่ยงและอัตรา ผลตอบแทน รวมถึงเงื่อนไขอื่นๆ ของผลิตภัณฑ์การออม หรือหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเอง

1.5 ขนาดตลาด (Market Size) ของผลิตภัณฑ์การออมมีขนาดเล็ก โดยเน้นไปยัง กลุ่มที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง มีความรู้และทักษะทางการเงิน ซึ่งทำให้สามารถรับความเสี่ยงจากการลงทุนได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ และออมในผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายประเภทมากกว่า ทั้งนี้ ตลาด ศักยภาพกลุ่มนี้ยังไม่ได้ใหญ่มากนัก ขณะที่ตลาดที่ใหญ่กว่า จะเป็นกลุ่มที่มีหนี้สิน ซึ่งต้องอาศัยการ แก่หนี้ประกอบด้วย จึงจะทำให้ความสามารถในการออมเงินเพิ่มขึ้นได้

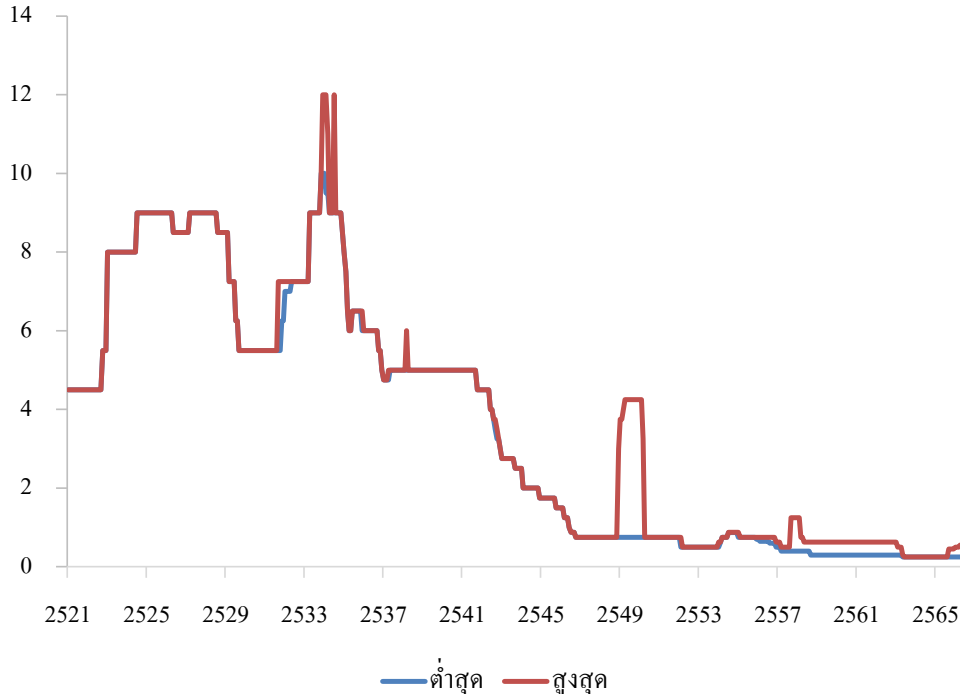
แผนภาพที่ 4-8 สรุปแนวทางการวิเคราะห์ปัญหาการออมของประชากรไทย



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

แผนภาพที่ 4-9 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ในไทย

ร้อยละ



ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566

2. ปัญหาของทางการและภาครัฐ

2.1 ขาดนโยบายที่มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับภาคปฏิบัติ โดยนโยบายการสนับสนุนการออมและการให้ความรู้ทางการเงิน จะมาจากหลายหน่วยงาน อาทิ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ซึ่งแม้จะมาในหลักการที่ดี แต่ก็จะมีประเด็นด้านความต่อเนื่อง จากข้อจำกัดของงบประมาณ และประสิทธิภาพในการผลักดันให้เกิดการออมที่แท้จริงจากกลุ่มเป้าหมายในทางปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ที่มุ่งสนับสนุนการออมให้กับกลุ่มที่ขาดหลักประกันการออมชราภาพ อาทิ เกษตรกร และกลุ่มอาชีพอิสระ แต่จากผลสำรวจฯ ของผู้วิจัย พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่เป็นสมาชิกของ กอช. ขณะที่ จำนวนสมาชิกของ กอช. ณ วันที่ 31 มีนาคม 2566 อยู่ที่ 2.5 ล้านคน ยังคิดเป็นสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรและอาชีพอิสระที่มีไม่ต่ำกว่า 10 ล้านคน นอกจากนี้ ในกรณีของผู้ออมรายย่อยทั่วไป แม้จะได้รับข้อมูลความรู้ทางการเงินแล้ว แต่สุดท้าย ก็อยากให้ออกเลยว่าควรลงทุนอะไร อย่างไร ดังนั้น จึงทำให้แคมเปญการสื่อสารไปไม่ถึงขั้นตอนของการทำให้เกิดการออมและลงทุนจริงๆ

2.2 ปัญหาการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสนับสนุน การออมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังไม่เห็นการแบ่งแยกบทบาทของการสื่อสารและติดตาม ความก้าวหน้าในด้านการออมของประชากรแต่ละกลุ่มที่ชัดเจนในช่วงที่ผ่านมา

2.3 นโยบายยังเป็นแบบภาพรวม มากกว่าเฉพาะกลุ่ม และเน้นการแก้ปัญหาระยะ สั้น มากกว่าระยะยาว เช่น การแก้ไขปัญหาสำหรับการออมในกลุ่มที่ออมไม่ได้หรือออมไม่ สม่าเสมอ จะมาจากหลายสาเหตุ นำโดยปัญหาหนี้สิน ทำให้ภาครัฐต้องแก้ปัญหาหนี้สินก่อน เพียงแต่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ขาดความเชื่อมโยงมาสู่วิธีการใช้จ่ายและออมคู่ขนานกัน ขณะที่ การให้คำแนะนำและข้อมูลจะเป็นภาพกว้าง มากกว่าจะเจาะและเข้าถึงเฉพาะกลุ่มประชากรที่มี ปัญหาคล้ายคลึงกัน จึงทำให้กระทบประสิทธิผลและการสร้างแรงจูงใจในการออมสำหรับ ประชากรกลุ่มดังกล่าว

2.4 เกณฑ์ที่สร้างข้อจำกัดให้การออกผลิตภัณฑ์ที่สนับสนุนการออม อาทิ ไม่ อนุญาตให้ออกผลิตภัณฑ์เงินฝากที่มีการจับรางวัลผู้โชคดี (Prize-Linked Products) คล้ายกับการจับ รางวัลในลักษณะสลากออมสิน ซึ่งแม้ผลิตภัณฑ์ลักษณะนี้ จะไม่ได้รับการคุ้มครองจาก สถาบัน คุ้มครองเงินฝาก (Deposit Protection Agency: DPA) แต่ตอบโจทย์ผู้ออมรายย่อย เนื่องจากเงื่อนไข การจับรางวัล ตรงกับพฤติกรรมการเล่นหวยของคนไทย และช่วยสร้างความรู้สึกรักเชิงบวกจากการ ออมเงิน

3. ปัญหาสถาบันการเงิน

3.1 สถาบันการเงินมีวัตถุประสงค์ในการทำธุรกิจซึ่งแสวงหากำไร บนความ คาดหวังของผู้ถือหุ้น และนักลงทุน ดังนั้น จึงทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำผลิตภัณฑ์การออมที่ สามารถดึงดูดความสนใจและเหมาะกับผู้ออมที่มีความสามารถในการออมจำกัด ขณะที่ ผลิตภัณฑ์ การออมที่มีผลตอบแทนสูง เช่น โครงการเงินฝากพิเศษที่ให้ผลตอบแทนดีกว่าผลิตภัณฑ์เงินฝาก ทั่วไป หรือประกันชีวิตประเภทเบี้ยจ่ายครั้งเดียว (Single Premium) จะมีเงื่อนไขจำนวนเงินออมขั้นต่ำในหลักแสน นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์กองทุนรวมบางประเภท อย่างเช่น Trigger Funds ที่ตอบโจทย์ นักลงทุนรายย่อยที่มีความรู้ไม่ซับซ้อน เพราะสามารถทราบระยะเวลาได้รับเงินคืนและอัตรา ผลตอบแทนที่ชัดเจน จะหายไปในช่วงที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย เช่น ดอกเบี้ยเข้าสู่วัฏจักรขา ขึ้น สูดท้ายแล้ว ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และแรงจูงใจในการออมที่ ต่อเนื่องในที่สุด

3.2 FinTech กระจุกตัวเฉพาะบริการสำหรับกลุ่มลูกค้าที่ทำกำไร โดยเฉพาะ บริการที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนรายย่อย (Retail Investment) ที่เน้นกิจกรรมซื้อขายและลงทุนในหุ้น

กองทุนรวม ขณะที่ ไม่มี FinTech ที่ให้บริการในการจัดระเบียบและบันทึกการใช้จ่าย ซึ่งเชื่อมโยงมาถึงการออมและลงทุน เหมือนในต่างประเทศ

3.3 การประชาสัมพันธ์เข้าไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย เช่น การประชาสัมพันธ์บัญชี e-Savings ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าบัญชีทั่วไป ซึ่งมีคนรู้จักในวงจำกัด ทั้งนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากความต้องการในการบริหารจัดการต้นทุนจากการรับฝากเงินในประเภทบัญชีดังกล่าวด้วย

3.4 เครื่องมือการวัดระดับการยอมรับความเสี่ยงของลูกค้า (Risk Assessment) ไม่สะท้อนอัตราการทนความเสี่ยงของลูกค้าที่แท้จริง (Risk Tolerance) เนื่องจากในทางปฏิบัติ ลูกค้าจำนวนไม่น้อย มักกรอกแบบประเมินโดยให้ระดับการยอมรับความเสี่ยงสูงกว่าความเป็นจริง เพื่อให้ไม่มีข้อจำกัดในการลงทุนในผลิตภัณฑ์การลงทุน หรือแม้จะกรอกแบบประเมินความเสี่ยงบนความรู้ที่จริงของตน ณ ขณะนั้น แต่เมื่อถึงเวลาลงทุนจริงๆ และเห็นตัวเลขผลการดำเนินงานที่ขาดทุนสูงๆ ก็อาจเปลี่ยนใจได้

3.5 ปัญหาในการดำเนินงานและไอทีที่ทำให้การนำเสนอนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์บนช่องทางออนไลน์ มีข้อจำกัด อาทิ การฝากสพ.าเสมอเป็นรายเดือนบน Mobile Banking การแจ้งเดือนเมื่อมีการใช้จ่ายเกินจำนวนที่กำหนด

4. ปัญหาผู้ออม

4.1 ปัญหาหนี้สิน เป็นปัญหาหลักที่ทำให้ไม่มีเงินออม หรือมีการออมที่ไม่สม่ำเสมอ หากไม่แก้ไขปัญหานี้จะมีแนวทางออกที่ชัดเจน และลูกหนี้เดินตามได้อย่างเป็นรูปธรรม การเริ่มออมเงินสม่ำเสมอจะไม่เกิดขึ้น ขณะที่แนวทางการดูแลประชากรที่มีหนี้สินให้ออมได้ จะต้องอาศัยกลไกที่แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่มีหนี้สิน เนื่องจากมีสภาพครอบครัว อาชีพ พื้นที่ และเงื่อนไขการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน

4.2 ปัญหาด้านการใช้จ่าย (Financial Discipline) ไม่ว่าจะเป็นปัญหาค่านิยมในการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือตามกระแส ปัญหาวินัยและพฤติกรรมในการใช้จ่ายที่ซื้อของหรือใช้จ่ายตามอารมณ์ มากกว่าความจำเป็น

4.3 ปัญหาคความรู้ทางการเงิน (Financial Skill) และความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความเสี่ยงและผลตอบแทนทางการเงิน เช่น เข้าใจว่าทองคำและอสังหาริมทรัพย์มีความเสี่ยงต่ำกว่าการลงทุนในกองทุนรวมตลาดเงิน ขณะเดียวกัน แม้จะมีเงินออมไม่มากนัก แต่กลับชอบลงทุนในคริปโทเคอร์เรนซีที่มีความเสี่ยงและความผันผวนของราคาสูงมาก นอกจากนี้ ยังมีพฤติกรรมการลงทุนที่ซื้อตามคนรู้จัก หรือ Influencer ที่ชอบมากกว่าการศึกษาด้วยตัวเอง จึงทำให้ไม่เปิดรับความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ อย่างที่ควรจะเป็น กลายเป็นข้อจำกัดในการขายผลิตภัณฑ์และบริการที่มีความซับซ้อนสูง

4.4 ปัญหาการมีภาพจำเชิงลบจากประสบการณ์เกี่ยวกับการลงทุนที่ไม่ประทับใจ

อาทิ การโทรขายประกัน หรือวลีที่ทางการไทยเผยแพร่ออกมาให้นักลงทุนตระหนักถึงความเสี่ยงจากการลงทุน ก่อนตัดสินใจ ทำให้ผู้ออมปิดรับผลิตภัณฑ์ประกัน และผลิตภัณฑ์ที่มีความเสี่ยงสูงกว่าเงินฝากธนาคารพาณิชย์ และสลากของสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ หรือจับต้องไม่ได้ ซึ่งต่างจากทองคำ และอสังหาริมทรัพย์

การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ (สุขภาพทางการเงินโดยรวม) จากการแก้ไขปัญหาคารออม

จากการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของการออมของครัวเรือนในไทย ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตสำคัญ คือ ครัวเรือนและประชาชนรายย่อยของไทย ไม่ได้มีปัญหาเฉพาะแค่เพียงปัญหาทางการเงินในระดับต่ำและไม่เพียงพอในการรองรับสำหรับช่วงวัยเกษียณเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาทางการเงินในด้านอื่นๆ อาทิ ปัญหาการใช้จ่ายที่เป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับรายได้ ปัญหาภาระหนี้สินซึ่งเป็นข้อจำกัดในการออมเงินและการใช้จ่าย ตลอดจนปัญหาการขาดการวางแผนทางการเงิน ไปพร้อมๆ กันด้วยในเวลาเดียวกัน และคงต้องยอมรับว่า ปัญหาทางการเงินของครัวเรือนและประชาชนรายย่อยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การใช้จ่าย การออม การก่อหนี้ และการวางแผนทางการเงิน มีความเชื่อมโยงกันสูง ซึ่งทำให้คงไม่สามารถคาดหวังผลกระทบเชิงบวก หรือ ผลสัมฤทธิ์จากการแก้ไขปัญหาด้านการออมให้กับภาคครัวเรือนได้อย่างสมบูรณ์ หากครัวเรือนนั้นๆ ยังมีปัญหาทางการเงินที่เรื้อรังในด้านอื่นๆ อยู่ ดังนั้น การทำความเข้าใจกับสุขภาพทางการเงินของครัวเรือนให้ครบถ้วนในทุกมิติ จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางการเงินแก้ไขปัญหาด้านการออมของภาคครัวเรือนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิผลมากขึ้น

ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถประเมินสถานะสุขภาพทางการเงินของครัวเรือนและประชาชนรายย่อยให้ครบทั้ง 4 มิติ ผู้วิจัยจึงทำการนำข้อมูลจากแบบสำรวจการออมภาคประชาชนของผู้วิจัย ซึ่งสามารถสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินของภาคครัวเรือนรายย่อยได้ มาสร้างดัชนีวัดสุขภาพทางการเงิน หรือ (Financial Health Index) ซึ่งประกอบขึ้นจากดัชนีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่

1. ดัชนีวัดสุขภาพด้านรายจ่าย (Spend) ซึ่งสะท้อนความสามารถในการวางแผนการใช้จ่ายภายใต้ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขด้านรายได้ที่ครัวเรือนสามารถหาได้ รวมไปถึงการบริหารและดูแลความสมดุลระหว่างรายจ่ายกับรายได้ในแต่ละเดือนของภาคครัวเรือน

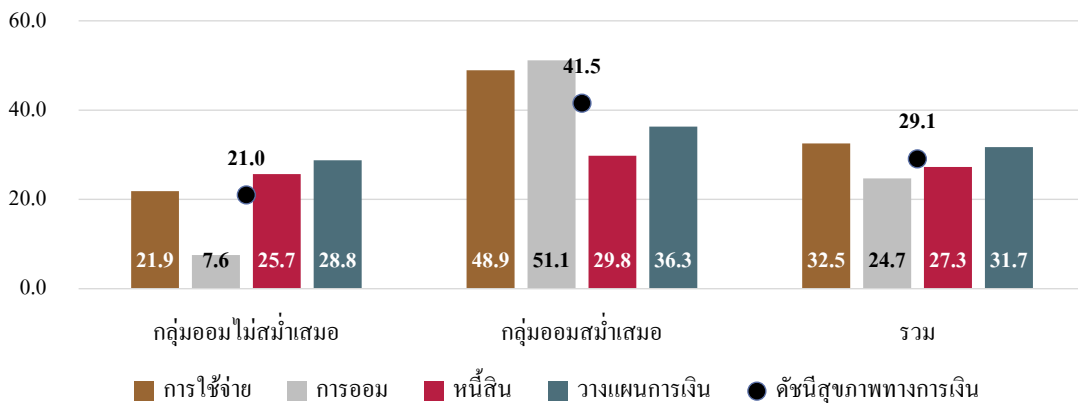
2. ดัชนีวัดสุขภาพด้านการออม (Save) ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินการออมของครัวเรือนและประชาชนรายย่อย ในมิติด้านการจัดลำดับสำคัญของการออมให้มาก่อนรายจ่ายใน

ด้านอื่นๆ การมีวินัยในการจัดสรรเงินเพื่อออมอย่างสม่ำเสมอสำหรับเป้าหมายระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาว เช่น การเกษียณอายุ ตลอดจนความเพียงพอของระดับเงินออมในภาคครัวเรือน

3. ดัชนีวัดสุขภาพด้านหนี้สิน (Borrow) ซึ่งสะท้อนความสามารถในการแบกรับภาระหนี้สินที่เกิดขึ้น คุณภาพของการก่อหนี้ อาทิ การเป็นหนี้เพื่อเป็นเจ้าของสินทรัพย์ บ้าน รถยนต์ และกิจการ รวมไปถึงความสามารถหรือข้อจำกัดในการก่อหนี้ก้อนใหม่ เมื่อคำนึงถึงภาระหนี้เดิมที่มีอยู่

4. ดัชนีวัดสุขภาพด้านการวางแผนทางการเงิน (Plan) ซึ่งสะท้อนการวางแผนการออมและการลงทุนซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับรองรับการใช้ชีวิตในช่วงวัยเกษียณ

แผนภาพที่ 4-10 ภาพรวมดัชนีสุขภาพทางการเงิน และองค์ประกอบ 4 ด้าน

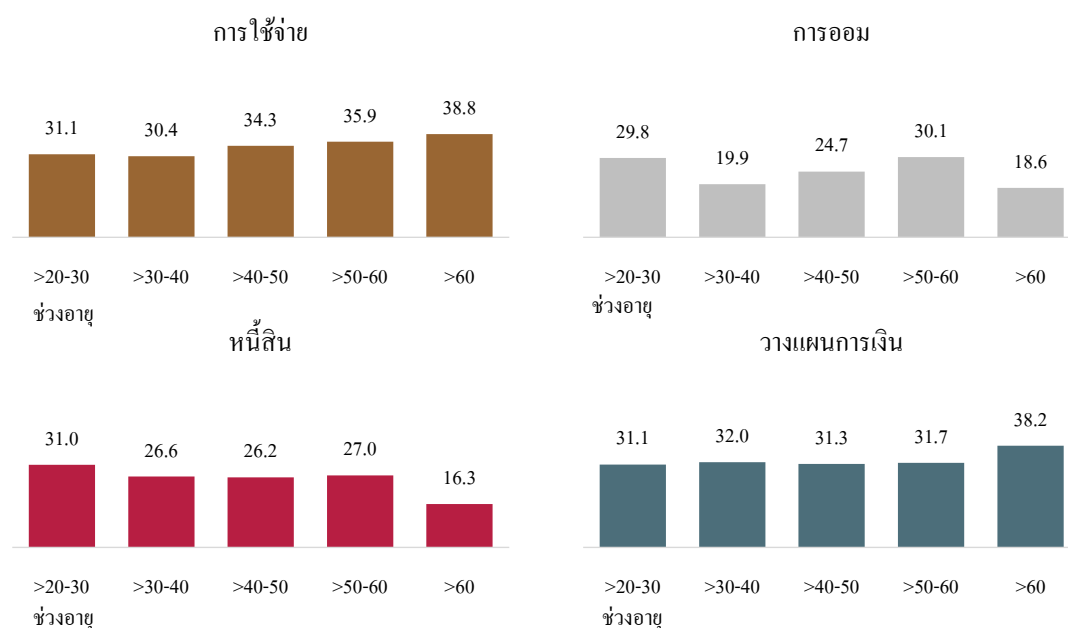


ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

จากข้อมูลในแผนภาพที่ 4-10 ค่าดัชนีวัดสุขภาพด้านรายจ่าย ดัชนีวัดสุขภาพด้านการออม ดัชนีวัดสุขภาพด้านหนี้สิน ดัชนีวัดสุขภาพด้านการวางแผนทางการเงิน และดัชนีสุขภาพทางการเงินของประชาชนรายย่อยกลุ่มที่มีการออม “สม่ำเสมอ” อยู่ที่ระดับ 48.9 ระดับ 51.1 ระดับ 29.8 ระดับ 36.3 และระดับ 41.5 ตามลำดับ ซึ่งดัชนีดัชนีสุขภาพทางการเงินและองค์ประกอบของกลุ่มที่มีการออมอย่างสม่ำเสมอ จะมีค่าสูงกว่าค่าดัชนีของกลุ่มที่ออมไม่สม่ำเสมอ (อยู่ที่ระดับ 21.9 ระดับ 7.6 ระดับ 25.7 ระดับ 28.8 และระดับ 21.0 ตามลำดับ) และของภาพรวมทั้งผลสำรวจฯ (อยู่ที่ระดับ 32.5 ระดับ 24.7 ระดับ 27.3 ระดับ 31.7 และระดับ 29.1 ตามลำดับ) และเมื่อดูรายละเอียดในระดับข้อมูลของครัวเรือนก็ให้ภาพที่สอดคล้องกัน โดยกลุ่มที่มีเงินออมไม่สม่ำเสมอไม่มีการวางแผนการใช้จ่าย และปล่อยให้ระดับเงินออมในแต่ละเดือนเป็นส่วนที่เหลือหลังจากนำรายได้ไปใช้จ่ายในด้านต่างๆ แล้ว หรืออีกนัยหนึ่งคือ ระดับเงินออมในบางเดือนของประชาชนรายย่อยกลุ่มนี้มีโอกาสเป็นค่าที่ติดลบ เพราะมีรายจ่ายที่เกินกำลัง (ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากหลายเรื่อง อาทิ ปัญหารายได้ ค่าครองชีพ และพฤติกรรมการใช้จ่าย) รวมถึงต้องกันเงินส่วนหนึ่งไปชำระหนี้สิน ทั้งนี้ โดย

เฉลี่ยแล้ว ประชาชนรายย่อยในกลุ่มนี้ มีสัดส่วนเงินออมต่อเดือนเพียงร้อยละ 8.7 เมื่อเทียบกับ รายได้ต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่าระดับที่เป็นเกณฑ์วัดสุขภาพทางการเงิน หรือ Financial Health Check ตามข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 25.0 ของรายได้ หรือร้อยละ 10 ของรายได้ ในกรณีที่เพิ่งเริ่มมีการออมเงิน ส่วนภาระผ่อนหนี้ซึ่งเป็นอีกหนึ่งในมาตรวัดสุขภาพทางการเงินที่สำคัญนั้น พบว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ภาระผ่อนหนี้ของประชาชนในกลุ่มนี้มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 34.7 เมื่อเทียบกับรายได้ต่อเดือน ซึ่งสูงกว่าระดับที่เป็นเกณฑ์วัดสุขภาพทางการเงินตามข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 33.0 ของรายได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มที่มีปัญหาการออมต่ำ นั้น มักจะมีสถานะทางการเงินที่เปราะบางพร้อมกันหลายด้าน ซึ่งจำเป็นต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ควบคู่ไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถปลดปล่อยปัญหาการออมต่ำได้อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ 4-11 ภาพรวมดัชนีองค์ประกอบ 4 ด้าน จำแนกตามกลุ่มอายุ



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มอายุของกลุ่มตัวอย่างตามแผนภาพที่ 4-11 พบว่า กลุ่มอายุระหว่าง 30-40 ปี มีปัญหาสุขภาพทางการเงินในทุกมิติเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่นๆ เพราะเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรม “ออมหลังใช้จ่าย” ซึ่งทำให้มีแนวโน้มเริ่มก่อหนี้มากขึ้น ทั้งนี้ ดัชนีวัดสุขภาพด้านรายจ่ายของกลุ่มอายุระหว่าง 30-40 ปี อยู่ที่ระดับ 30.4 ซึ่งต่ำกว่าค่าดัชนีวัดสุขภาพด้านรายจ่ายที่ระดับ 31.1 ระดับ 34.3 ระดับ 35.9 และระดับ 38.8 สำหรับกลุ่มอายุระหว่าง 20-30 ปี กลุ่มอายุระหว่าง 40-50 ปี กลุ่มอายุระหว่าง 50-60 ปี และกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ตามลำดับ ขณะที่ ดัชนีวัด

สุขภาพด้านการออมของกลุ่มอายุระหว่าง 30-40 ปี อยู่ที่ระดับ 19.9 ซึ่งแม้ไม่ได้เป็นระดับต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับดัชนีวัดสุขภาพด้านการออมของกลุ่มอายุอื่นๆ แต่คงต้องยอมรับว่า สุขภาพเงินออมที่อ่อนแอของกลุ่มอายุระหว่าง 30-40 ปี สะท้อนสัญญาณที่น่ากังวล เพราะมีปัญหาด้านการออมต่างๆ ที่อยู่ในช่วงวัยทำงาน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า สถานการณ์ที่น่ากังวลจะอยู่ที่กลุ่มอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป เพราะนอกจากจะมีปัญหาเงินออมไม่เพียงพอแล้ว ยังมีปัญหาหนี้สินรุนแรงด้วยเช่นกัน โดยสะท้อนจากค่าดัชนีวัดสุขภาพด้านการออมของกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี อยู่ที่ระดับ 18.6 ซึ่งต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่นๆ ขณะที่ ดัชนีวัดสุขภาพด้านหนี้สินของกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ก็อยู่ที่ระดับ 16.3 ซึ่งต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 4-6 ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีสุขภาพทางการเงิน และองค์ประกอบในแต่ละด้าน

ช่วงอายุกลุ่มตัวอย่าง

| ความสัมพันธ์ระหว่าง | | >20-30 | >30-40 | >40-50 | >50-60 | >60 | รวม |
|-----------------------|---------------------------|--------|--------|--------|--------|------|------|
| ดัชนีสุขภาพทางการเงิน | ดัชนีด้านรายจ่าย | 0.84 | 0.83 | 0.78 | 0.87 | 0.74 | 0.82 |
| | ดัชนีด้านการออม | 0.84 | 0.89 | 0.84 | 0.90 | 0.77 | 0.85 |
| | ดัชนีด้านหนี้สิน | 0.19 | 0.38 | 0.47 | 0.26 | 0.83 | 0.33 |
| | ดัชนีด้านการวางแผนการเงิน | 0.40 | 0.57 | 0.52 | 0.73 | 0.36 | 0.54 |

ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

ในการมองบริบทของความยั่งยืนทางการเงินในระดับประชาชนรายย่อยนั้น ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ หรือ Correlation Coefficient (ตารางที่ 4-6) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีสุขภาพทางการเงินและดัชนีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน โดยผู้วิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของดัชนีสุขภาพทางการเงินกับดัชนีสุขภาพด้านการออม และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของดัชนีสุขภาพทางการเงินกับดัชนีสุขภาพด้านรายจ่ายมีค่าค่อนข้างสูง โดยมีค่าอยู่ที่ประมาณ 0.85 และ 0.82 ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของดัชนีสุขภาพทางการเงินกับดัชนีสุขภาพด้านหนี้สินและดัชนีสุขภาพด้านการวางแผนทางการเงิน ซึ่งสะท้อนว่า สำหรับประชาชนรายย่อยนั้น การทำให้สุขภาพทางการเงินมีความแข็งแรง เริ่มต้นได้ไม่ยากด้วยการวางแผนเริ่มออมเงินให้มีความสม่ำเสมอ ปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายให้เป็นไปตามความจำเป็นในการใช้ชีวิต การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติให้เริ่มเก็บออมก่อนนำไปใช้ นอกจากนี้ การจะทำให้ครัวเรือนมีสุขภาพทางการเงินที่ดีและแข็งแรงขึ้นไปอีก จะอยู่ที่การวางแผนทางการเงิน

แก้ปัญหาภาระหนี้สิน ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าในปัจจุบัน และควบคู่ไปกับการช่วยวางแผนทางการเงินเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายในระยะยาว ทั้งนี้ การดูแลสุขภาพทางการเงินให้ครบทุกด้าน นับเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความเปราะบางทางการเงินของภาคครัวเรือนอย่างยั่งยืน ซึ่งเมื่อระดับครัวเรือนที่มีรากฐานแข็งแรงแล้ว ก็จะมีส่วนช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจไทยในภาพรวมด้วยเช่นกัน

สรุป

จากการศึกษาสถานการณ์การออมของภาคครัวเรือนไทย ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการด้านผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุน รวมถึงนักเศรษฐศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แนวโน้มการออมต่ำเป็นหนึ่งในปัญหาทางการเงินที่สำคัญของภาคครัวเรือนไทย (นอกเหนือไปจากปัญหาภาระหนี้สินสูง และข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสินเชื่อ) โดยปัญหาการออมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกลุ่มรายได้ หากไม่มีวินัยและการวางแผนทางการเงินที่ดี อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนรายย่อยมักเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนไม่สามารถวางแผนการออมเงินให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอได้ นอกจากนี้ ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มรายได้อังขาดหลักประกันในการออมระยะยาวที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพในการรองรับวัยเกษียณ และยังมีเงินออมเพื่อการเกษียณอายุที่ต่ำกว่าระดับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะวัตถุประสงค์ของการออมเงินส่วนใหญ่ยังเป็นเรื่องการสำรองเงินไว้สำหรับกรณีฉุกเฉิน นอกจากนี้แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการออมเงิน ยังเป็นเรื่องของผลตอบแทนที่คาดหวัง มากกว่าการทยอยแบ่งเงินออมเป็นส่วนๆ ตามความจำเป็นและเพื่อใช้สำหรับเป้าหมายต่างๆ ในแต่ละช่วงชีวิต

อย่างไรก็ดี คงต้องยอมรับว่า ประชาชนรายย่อยของไทยไม่ได้มีแค่เพียงปัญหาการออมเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาในด้านอื่นๆ ทั้งภาระรายจ่าย หนี้สิน และระดับทักษะทางการเงินด้วยในเวลาเดียวกัน และปัญหาทางการเงินทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันสูง ซึ่งทำให้คงไม่สามารถคาดหวังผลสัมฤทธิ์จากการแก้ไขปัญหาด้านการออมได้อย่างสมบูรณ์ หากครัวเรือนนั้นๆ ยังมีปัญหาทางการเงินที่เรื้อรังในด้านอื่นๆ อยู่ ดังนั้น การดูแลสุขภาพทางการเงินให้ครบทุกด้าน นับเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความเปราะบางทางการเงินที่ยั่งยืน และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งก็จะส่งผลดีและสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจไทยในภาพรวมด้วยเช่นกัน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ปัญหาการออมในระดับครัวเรือนและภาพรวมประเทศของไไทยนั้น เป็นปัญหาใหญ่ไม่แพ้ปัญหาหนี้สินที่อยู่ในระดับสูงของภาคครัวเรือน ทว่าแนวทางการดูแลและการแก้ไขปัญหา ยังขาดความชัดเจนและยังรอการแก้ปัญหาที่บูรณาการระหว่างหน่วยงาน ในทางกลับกัน การแก้ปัญหาหนี้สินในระดับครัวเรือนมีแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้นและได้รับความสนใจมากกว่าจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่สร้างความเดือดร้อนให้กับภาคประชาชน แตกต่างจากการขาดแคลนเงินออมที่จะปรากฏผลกระทบที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อครัวเรือนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างพร้อมเพรียงกันมากขึ้น

กระนั้นก็ดี เมื่อไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกของโลกที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) หรือมีสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นแตะร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมดในปี 2565 ก่อนที่จะเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสุดยอด (Hyper Aged Society) หรือมีสัดส่วนประชากรสูงอายุเข้าหาร้อยละ 20 ในอีก 9 ปีถัดไปนั้น (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2564) ทำให้หน่วยงานฝ่ายต่างๆ ต้องหันมาร่วมมือกันเพื่อวางแนวทางแก้ปัญหาการออมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น แม้ในขณะนี้จะคาดหวังให้ประชากรทุกกลุ่มมีการออมที่เพียงพอต่อการดำรงชีพในวัยเกษียณไม่ได้ แต่ก็สามารถเริ่มจากการสร้างวินัยการออมที่สม่ำเสมอได้ ซึ่งน่าจะช่วยปูทางไปสู่การเพิ่มความมั่นคงในระดับครัวเรือนและประเทศในระยะยาว

1. สถานะการออมของไไทยในปัจจุบัน

จากข้อมูลของสมาคมบริษัทจัดการลงทุน พบว่า ยอดคงค้างเงินออมและการลงทุนของภาคครัวเรือนทยอยปรับเพิ่มขึ้นตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา ขณะที่ประชาชนรายย่อยและครัวเรือนไไทยส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการออมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเก็บออมเพื่อฉุกเฉินหรือยามเจ็บไข้ได้ป่วย ออมเพื่อการศึกษา ออมเพื่อซื้อสินทรัพย์อย่างบ้านหรือรถยนต์ หรือแม้แต่การออมเพื่อการเกษียณอายุในระยะข้างหน้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากมองในมิติของภาคครัวเรือน ข้อมูลจากบัญชีประชาชาติและผลสำรวจภาคครัวเรือน พบว่า สัดส่วนการออมสุทธิของภาคครัวเรือนต่อรายได้ที่พึงจับจ่ายใช้สอยทยอยปรับตัวลดลงจากในอดีต

นอกจากนี้ผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทยโดยธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า ภาคครัวเรือนและประชาชนรายย่อยมีการจัดสรรเงินสำหรับเก็บออมที่ไม่สม่ำเสมอ และส่วนใหญ่มีพฤติกรรมใช้จ่ายก่อนออมทีหลัง ซึ่งสะท้อนว่า ปัญหาการออมต่ำมีความเชื่อมโยงกับปัญหาทางการเงินในเรื่องอื่นๆ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ปัญหาของหนี้ครัวเรือนที่ยังอยู่ในระดับสูง รวมไปถึงข้อจำกัดของการพัฒนาทักษะความรู้และความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อการออมและการลงทุน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการออม

จากการศึกษาสถานการณ์การออมของภาคครัวเรือนไทย ตลอดจนการสัมภาษณ์ ผู้ให้บริการด้านผลิตภัณฑ์การออมและการลงทุน รวมถึงนักเศรษฐศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แนวโน้มการออมต่ำเป็นหนึ่งในปัญหาทางการเงินที่สำคัญของภาคครัวเรือนไทย (นอกเหนือไปจาก ปัญหาภาระหนี้สินสูง และข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสินเชื่อ) โดยปัญหาการออมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกลุ่มรายได้ หากไม่มีวินัยและการวางแผนทางการเงินที่ดี นอกจากนี้ ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มรายได้ ยังขาดหลักประกันในการออมระยะยาวที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพในการรองรับวัยเกษียณ และยังมีเงินออมเพื่อการเกษียณอายุที่ต่ำกว่าระดับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะวัตถุประสงค์ของการออมเงินส่วนใหญ่ยังเป็นเรื่องการสำรองเงินไว้สำหรับกรณีฉุกเฉิน นอกจากนี้ แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการออมเงิน ยังเป็นเรื่องของผลตอบแทนที่คาดหวัง มากกว่าการทยอยแบ่งเงินออมเป็นส่วนๆ ตามความจำเป็นและเพื่อใช้สำหรับเป้าหมายต่างๆ ในแต่ละช่วงชีวิต

อย่างไรก็ดี คงต้องยอมรับว่า ประชาชนรายย่อยของไทยไม่ได้มีแค่เพียงปัญหาการออมเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาในด้านอื่นๆ ทั้งภาระรายจ่าย หนี้สิน และระดับทักษะทางการเงินด้วยในเวลาเดียวกัน และปัญหาทางการเงินทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันสูง ซึ่งทำให้คงไม่สามารถคาดหวังผลสัมฤทธิ์จากการแก้ไขปัญหาด้านการออมได้อย่างสมบูรณ์ หากครัวเรือนนั้นๆ ยังมีปัญหาทางการเงินที่เรื้อรังในด้านอื่นๆ อยู่ ดังนั้น การดูแลสุขภาพทางการเงินให้ครบทุกด้าน นับเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายทางการเงินที่ยั่งยืนกว่าการมองปัญหาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง

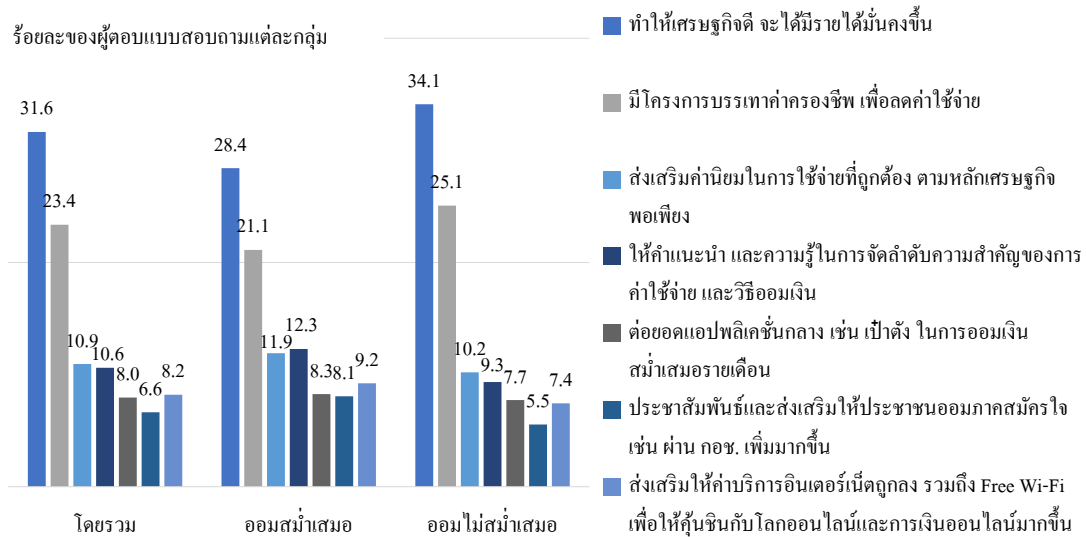
3. ผลการวิเคราะห์ และแนวทางของภาครัฐและภาคการเงินในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

การรวบรวมข้อมูลจากผลสำรวจภาวะการออมภาคประชาชน มีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่าย ประกอบด้วย

3.1 ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงิน จำแนกตามพฤติกรรมการออมสม่ำเสมอ และไม่สม่ำเสมอ

ด้านข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐ ผู้ตอบแบบสอบถามอยากให้ภาครัฐทำให้เศรษฐกิจดี จะได้มีรายได้มั่นคงขึ้น (ร้อยละ 31.6) ตามมาด้วยการจัดโครงการบรรเทาค่าครองชีพเพื่อลดค่าใช้จ่าย (ร้อยละ 23.4) การส่งเสริมค่านิยมในการใช้จ่ายที่ถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ร้อยละ 10.9) และการให้คำแนะนำและความรู้ในการจัดลำดับความสำคัญของค่าใช้จ่ายและวิธีออมเงิน (ร้อยละ 10.6) โดยเมื่อจำแนกเป็นกลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอ และกลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ นั้น สองอันดับแรกไม่ต่างกัน เพียงแต่กลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ สะท้อนความคาดหวังต่อภาครัฐในการช่วยเรื่องรายได้และค่าครองชีพมากกว่า ขณะที่กลุ่มที่มีปัญหาการออมดังกล่าว ต้องการให้มีการส่งเสริมค่านิยมในการใช้จ่ายที่ถูกต้อง ก่อนเรื่องความรู้ ซึ่งสะท้อนการตระหนักถึงปัญหาในการใช้จ่ายที่ทำให้ไม่สามารถออมได้ตามคาด

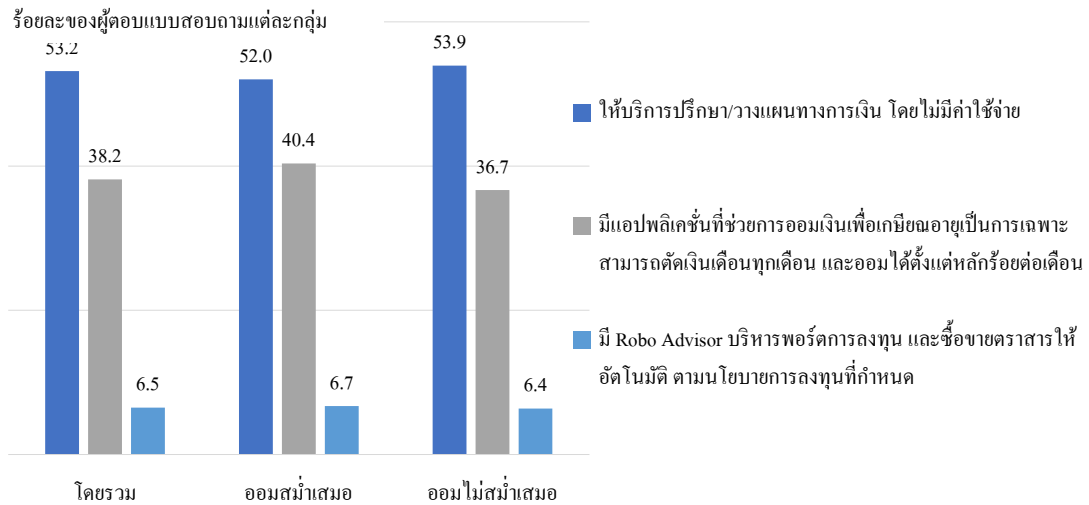
แผนภาพที่ 5-1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ จำแนกตามพฤติกรรมการออมสม่ำเสมอ และไม่สม่ำเสมอ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

ด้านข้อเสนอแนะสำหรับผู้ให้บริการทางการเงิน ผู้ตอบแบบสอบถามอยากให้ผู้ให้บริการด้านการเงิน ช่วยเหลือเรื่องการให้บริการที่ปรึกษาและวางแผนทางการเงินโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (ร้อยละ 53.2) และมีแอปพลิเคชันที่ช่วยออมเงินเพื่อเกษียณอายุเป็นการเฉพาะ โดยมีเงื่อนไขการออมที่ยืดหยุ่น เช่น ไม่จำกัดจำนวนเงินออมขั้นต่ำ (ร้อยละ 38.2) โดยเมื่อจำแนกเป็นกลุ่มที่มีการออมสม่ำเสมอ และกลุ่มที่มีการออมไม่สม่ำเสมอ พบว่าอันดับและน้ำหนักการเลือกมีความคล้ายคลึงกัน

แผนภาพที่ 5-2 ข้อเสนอแนะต่อผู้ให้บริการทางการเงิน จำแนกตามพฤติกรรมการออมสม่ำเสมอและไม่สม่ำเสมอ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)

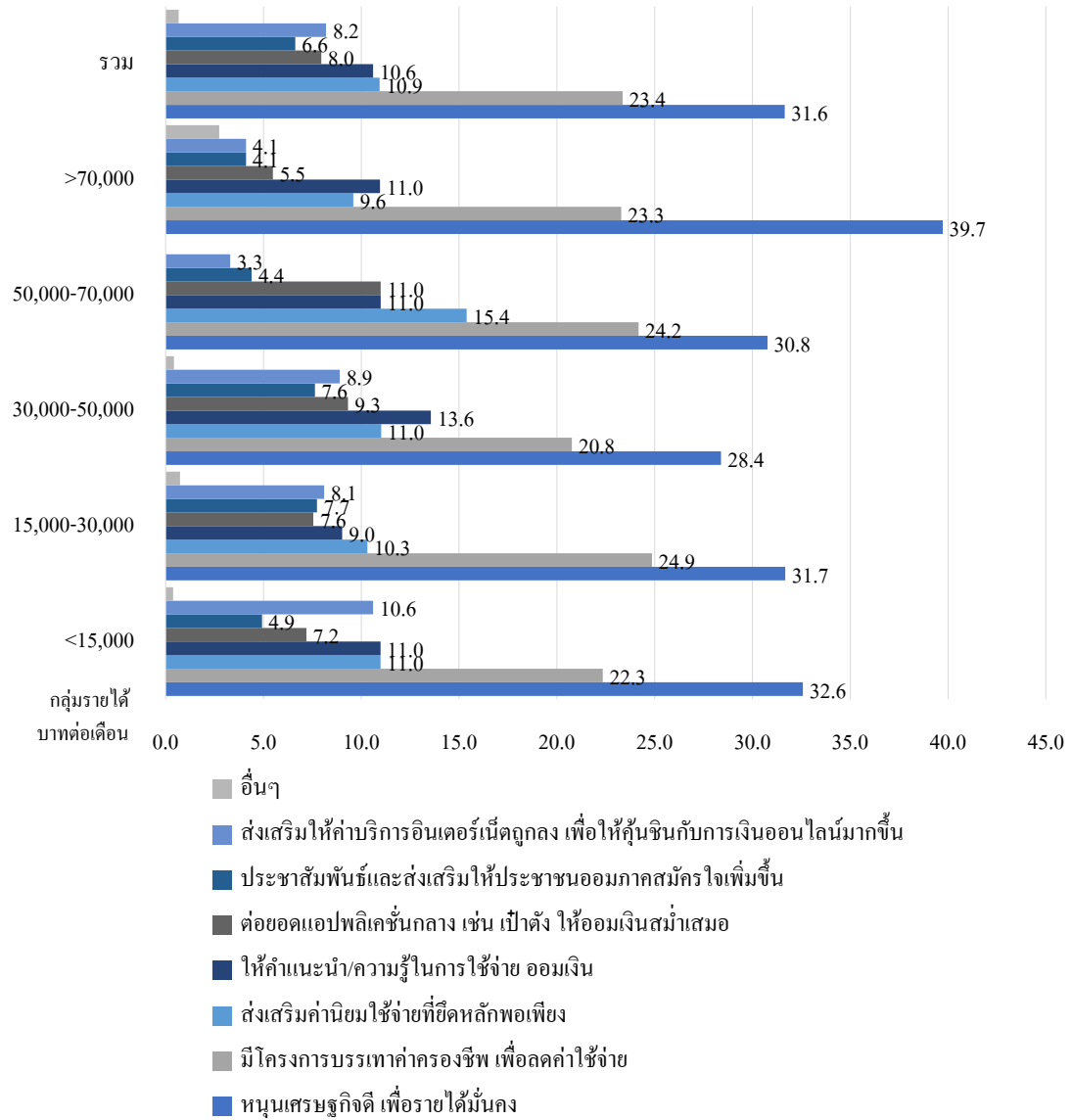


ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

3.2 ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงิน จำแนกตามช่วงรายได้

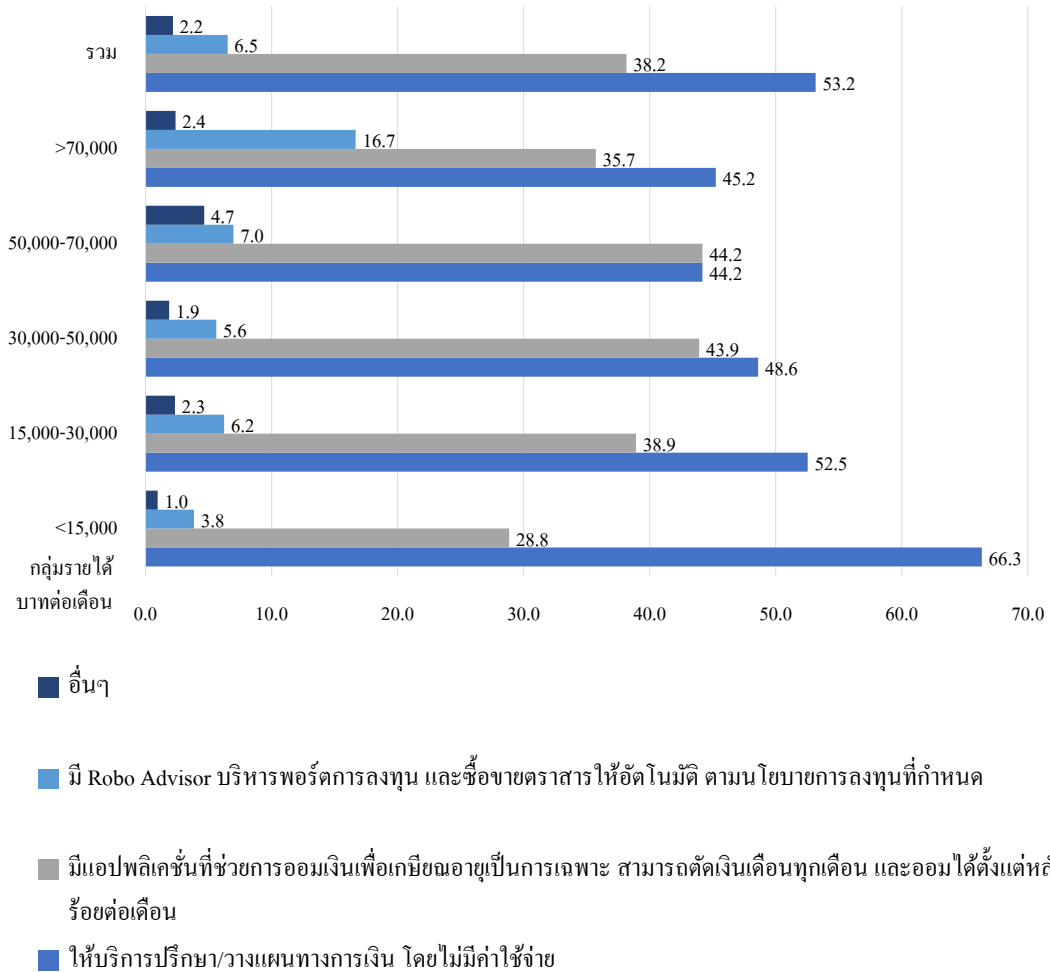
แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมต้องการให้สถาบันการเงินช่วยเหลือในด้านการให้คำปรึกษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย การให้บริการแอปพลิเคชันที่ช่วยการออมเงินเพื่อเกษียณอายุเป็นการเฉพาะ สามารถตัดเงินเดือนทุกเดือน และออมได้ตั้งแต่หลักร้อยต่อเดือน การมี Robo Advisor บริหารพอร์ตการลงทุน และซื้อขายตราสารให้อัตโนมัติ ตามนโยบายการลงทุนที่กำหนด แต่ผลจากแบบสอบถามพบว่า กลุ่มที่มีรายได้น้อยจะให้น้ำหนักกับการให้คำปรึกษาโดยไม่มีค่าใช้จ่ายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ส่วนกลุ่มที่มีรายได้สูงจะมีความต้องการ Robo Advisor มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ขณะที่ การให้น้ำหนักกับแอปพลิเคชันที่ช่วยตัดเงินเพื่อออมเงินจะเพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น (ยกเว้นกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด) ส่วนความช่วยเหลือจากภาครัฐนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามในทุกช่วงอายุ ต้องการเหมือนกัน คือ การให้ภาครัฐช่วยทำให้เศรษฐกิจดี จะได้มีรายได้มั่นคงขึ้น และมีโครงการบรรเทาค่าครองชีพเพื่อลดค่าใช้จ่าย

แผนภาพที่ 5-3 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากภาครัฐ จำแนกตามช่วงรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

แผนภาพที่ 5-4 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากสถาบันการเงิน จำแนกตามช่วงรายได้ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)

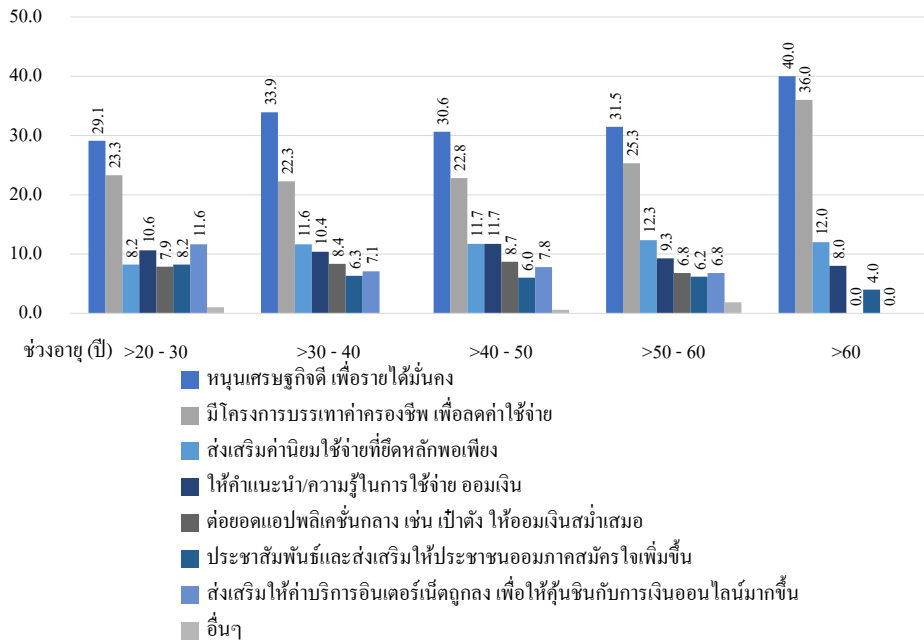


ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

3.3 ข้อเสนอแนะภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงิน จำแนกตามช่วงอายุ

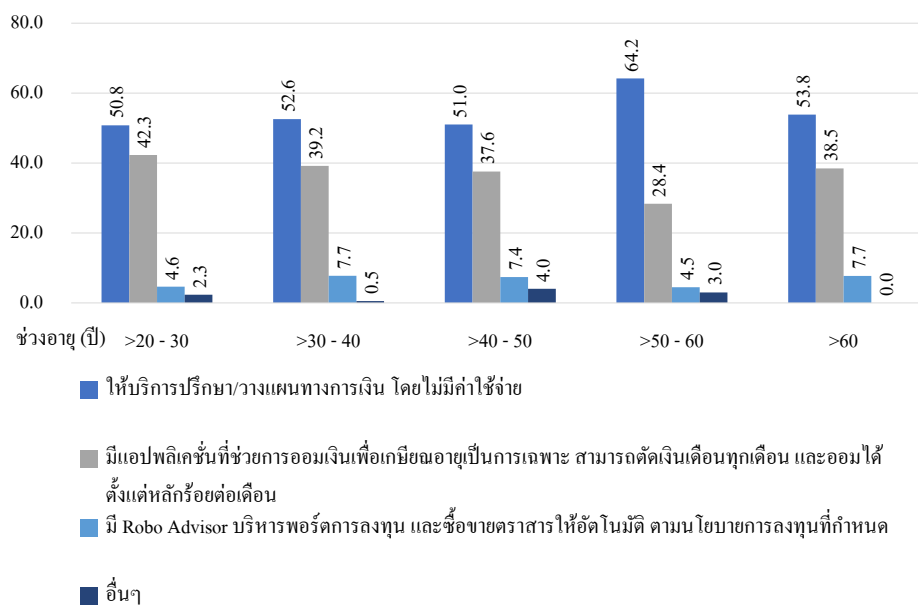
เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุนั้น พบว่า ความต้องการช่วยเหลือจากภาครัฐยังเน้นไปที่การช่วยเศรษฐกิจและรายได้ รวมถึงมีโครงการบรรเทาค่าครองชีพเป็นหลัก โดยที่ผู้ตอบที่อายุน้อย หรือในช่วงประมาณมากกว่า 20-30 ปี จะให้น้ำหนักกับการให้คำแนะนำและความรู้ในการใช้จ่ายและออมเงินเป็นอันดับสาม ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มช่วงอายุอื่นๆ ที่เน้นการส่งเสริมค่าใช้จ่ายที่ยืดหลักพอเพียง นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ตอบกลุ่มอายุน้อยกว่า (ไม่เกิน 50 ปี) จะให้น้ำหนักกับทางเลือกในการต่อยอดแอปพลิเคชันกลางให้เป็นเครื่องมือช่วยออมเงินสม่ำเสมอ มากกว่าผู้ตอบกลุ่มที่อายุสูงกว่า เช่นเดียวกับความสนใจให้สถาบันการเงิน มีแอปพลิเคชันทางการเงินที่ช่วยออมเงินเพื่อเกษียณเป็นการเฉพาะในสัดส่วนที่มากกว่า

แผนภาพที่ 5-5 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากภาครัฐ จำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

แผนภาพที่ 5-6 แนวทางช่วยเหลือที่ต้องการจากสถาบันการเงิน จำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม)



ที่มา : ประมวลโดยผู้วิจัย

3.4 ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและนักเศรษฐศาสตร์ ต่อภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงิน

3.4.1. ข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐ

3.4.1.1 การวางนโยบายด้านการออมควรมีหลายมิติ โดยในภาพมหภาค ควรนำแต่ละทางเลือกทั้งการออมภายใต้การจัดแจงของภาครัฐ ที่เป็นภาคบังคับ ภาคสมัครใจ และการออมที่ดำเนินการเองโดยภาคเอกชนที่มีตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงการออมเพื่อรองรับการใช้ชีวิตในวัยเกษียณ มาพิจารณารวมกัน และประเมินข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก จากนั้นจึงจะสามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดในวิธีที่เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น การออมขั้นพื้นฐานยังขาดในส่วนของแรงงานนอกระบบในลักษณะภาคบังคับ นอกจากนี้ ยังควรออกแบบนโยบายให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มรายได้ หรือช่วงอายุแตกต่างกัน ซึ่งมีพฤติกรรมและความจำเป็นในการใช้จ่ายต่างกัน รวมถึงมีลักษณะการใช้ชีวิตต่างกัน ขณะเดียวกัน ภาครัฐยังควรให้น้ำหนักกับการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการออม อาทิ ดูแลพฤติกรรมกรขายผลิตภัณฑ์การลงทุนให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม (Market Conduct) ไม่รบกวนและสร้างความรู้สึกรังเกียจให้ลูกค้าจนส่งผลกระทบต่อภาพจำของตัวผลิตภัณฑ์ที่ผิดๆ

ตารางที่ 5-1 โครงสร้างการออมภาคบังคับและภาคสมัครใจ

| ขั้นต่ำ | แรงงานในระบบภาครัฐ | ภาคบังคับ | | ภาคสมัครใจ | |
|-------------------------|--------------------|------------------------------------|---|--|--|
| | | รัฐจัดสรร | | รัฐจัดสรร | ภาคเอกชน |
| | แรงงานในระบบ | • กบข. | • สวัสดิการข้าราชการ | | |
| | แรงงานนอกระบบ | • กองทุน PVD • ประกันสังคม ม.33 | • สวัสดิการอื่นๆ อาทิ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และเบี้ยยังชีพ | • กอช. • ประกันสังคม ม.39 • ประกันสังคม ม.40 | |
| ตัวอย่างการออมส่วนเพิ่ม | | | | | • สัจจะออมทรัพย์ • เงินฝาก/สลากออมทรัพย์ • กองทุนรวม • ประกัน/ประกันบำนาญ |

ที่มา : กองทุนการออมแห่งชาติ, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ประมวล โดยผู้วิจัย

3.4.1.2 ผู้นำควรวาดภาพอนาคตให้ประชาชนเห็นภาพเดียวกัน เช่น ให้เห็นสถานการณ์ผลกระทบจากสังคมสูงอายุ ข้อเท็จจริงของปัญหาค่าใช้จ่าย ความเพียงพอของรัฐสวัสดิการ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ

มองว่าเป็นโจทย์ของการสื่อสาร ส่วนวิธีการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงระหว่างทาง

3.2.1.3 การกำกับดูแลควรมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมากขึ้น และก้าวตามให้ทันการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ท่ามกลางอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์

3.4.1.4 ทางการควรสนับสนุนให้ผู้ให้บริการออกผลิตภัณฑ์ (Product Range) ที่ครอบคลุมความเสี่ยงจากการออมและลงทุนในระดับต่างๆ (Risk Spectrum) โดยอาจใช้มาตรการทางภาษีในการกระตุ้นให้คนออมเงิน

3.4.1.5 การสร้างองค์ความรู้ด้านการเงินให้เกิดประสิทธิผลจริง ไม่ควรทำแบบเดียวแต่ให้ครอบคลุมประชากรทั้งหมด (One-Size Fits All) แต่ควรออกแบบให้เหมาะสมกับปัญหาและความพร้อมของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และควรดูในบริบทของการพัฒนา ‘ขีดความสามารถทางการเงิน’ (Financial Capacity) มากกว่าการเน้นในมิติของความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) ซึ่งครอบคลุมความรู้ทางการเงิน ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจเพื่อเลือกผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ตอบ โจทย์ความต้องการของตนเองได้ (World Bank, 2023) ขณะเดียวกัน วิธีการปลูกฝังองค์ความรู้ส่วนนี้ นอกจากการเริ่มในระดับปฐมศึกษาและมัธยมศึกษาแล้ว ก็อาจออกแบบให้เป็นคอร์สภาคบังคับหรือสิทธิประโยชน์สำหรับพนักงานในสถานประกอบการ ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการเงิน

3.4.1.6 การแก้ไขปัญหาเรื่องออม อาจต้องครอบคลุมถึงการแก้ปัญหาหนี้สิน การใช้จ่าย และการวางแผนทางการเงินด้วย จึงจะสามารถแก้เรื่องการออมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งควรเริ่มในขั้นต้นคือทำอะไรจึงจะออมสม่ำเสมอ

3.4.1.7 การเพิ่มการแข่งขันระหว่างผู้ให้บริการ จะช่วยเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และบริการให้กับกลุ่มลูกค้าเฉพาะได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังควรสนับสนุนให้ FinTech เข้าสู่ตลาด ซึ่งจะช่วยพัฒนาบริการที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายและการออมที่เหมาะสมกับระดับปัจเจกบุคคลมากขึ้น (More Personalized Products) มีสีสันและสร้างความสนุกในการออมและลงทุนมากขึ้น

3.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ให้บริการทางการเงิน

3.4.2.1 สถาบันการเงินควรสนับสนุนองค์ความรู้ เพื่อช่วยให้ลูกค้าสามารถสร้างสมดุลชีวิต มีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์อย่างถูกต้อง ลงทุนด้วยตนเองได้อย่างถูกวิธี

3.4.2.2 สถาบันการเงินควรเพิ่มการสื่อสารผลิตภัณฑ์ให้ถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยเป้าหมายที่กว้างขึ้น เช่น RMF “ไม่ได้มีไว้แค่ลดภาษี” แต่เป็นการออมเพื่อเกษียณด้วย ทำให้เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าที่สนใจทั้งลดภาษี และ/หรือวางแผนเกษียณอายุ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อส่งเสริมให้ประชากรไทยมีการออมอย่างยั่งยืน ผ่านการเพิ่มระดับการออมให้เพียงพอต่อการดำรงชีพและสามารถรองรับการใช้ชีวิตในวัยเกษียณได้ดีขึ้น อันจะส่งผลตามมาให้เศรษฐกิจและสังคมไทยเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งในระยะสั้น ปานกลาง และยาว สำหรับภาครัฐ รวมถึงแนวทางสำหรับผู้ให้บริการทางการเงินเพื่อช่วยสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมการออมที่สม่ำเสมอและส่งเสริมวัตถุประสงค์ดังกล่าวมากขึ้น

ทั้งนี้ แม้ว่าปัญหาการออมส่วนหนึ่งจะมาจากปัญหาเชิงระบบและสภาพแวดล้อม ได้แก่ การที่อัตราดอกเบี้ยต่ำยาวนาน ปัญหาการระบาดของโควิด-19 ที่กระทบสถานะรายได้และการเงินของครัวเรือน การเข้าถึงมือถือและสื่อสังคมออนไลน์ที่กระตุ้นค่านิยมในการใช้จ่ายธรรมชาติของกิจกรรมการออมที่มักให้ความรู้สึกกลับ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่เหนือการควบคุม อย่างไรก็ตาม ปัญหาในส่วนอื่นๆ จะมาจากภาครัฐ สถาบันการเงินหรือผู้ให้บริการทางการเงิน รวมถึงตัวผู้ออม ยังสามารถแก้ไขและปรับปรุงได้ โดยผู้วิจัยได้พิจารณาข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ปัญหาในบทที่ 4 รวมถึงข้อเสนอแนะที่สะท้อนจากผลสำรวจภาวะการออมของประชาชน ข้อเสนอแนะจากผู้ให้บริการสินเชื่อและผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงความเห็นเพิ่มเติมของผู้วิจัย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับทั้งภาครัฐและผู้กำกับดูแลภาคการเงิน

1.1 มาตรการภาพรวมเชิงมหภาค

1.1.1 คุณเลขาธิการภาพเศรษฐกิจซึ่งจะส่งผลดีต่อรายได้ประชากร รวมถึงบรรเทาปัญหาค่าครองชีพ (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) โดยในระยะสั้น แม้จะมีการเปลี่ยนผ่านของรัฐบาลใหม่ แต่โจทย์เฉพาะหน้าในช่วงปี 2566-2567 คือ การเร่งฟื้นเศรษฐกิจหลังจากการระบาดของโควิด-19 และการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก เพื่อสร้างเสถียรภาพด้านรายได้ รวมถึงการดูแลค่าครองชีพที่ยังมีผลกระทบสืบเนื่องจากราคาพลังงานที่ผันผวนในกรอบสูง ส่วนในระยะปานกลางถึงยาวจะเป็นการวางแนวทางสร้างเสถียรภาพด้านรายได้ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพเสริม ซึ่งต้องอาศัยกลไกของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานในระดับชุมชนเพื่อให้เกิดการสนับสนุนที่มีความต่อเนื่องและเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น รวมถึงการปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาอุปทานของแรงงานจบใหม่ที่ไม่ตรงกับสาขาที่ภาคธุรกิจต้องการ ซึ่งทำให้เกิดการทำงานต่ำกว่าระดับและรายได้ที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็นด้วย

1.1.2 ผลักดันให้โจทย์การออมเป็นวาระแห่งชาติ (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) ซึ่งควรเร่งดำเนินการ โดยเร็ว ท่ามกลางภาวะที่ไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุในขั้นที่รุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยควรดึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาวางนโยบายร่วมกัน อาทิ กระทรวงการคลัง ธปท.

ก.ล.ต. สำนักงานประกันสังคม กบข. กอช. กระทรวงเกษตรฯ เพื่อวางระบบการออมตั้งแต่ภาค บังคับ และภาคสมัครใจที่มีความเหมาะสมกับประชากรเฉพาะกลุ่ม มีการดำเนินการที่สอดคล้อง ประสานกันระหว่างหน่วยงานและสามารถดำเนินการ ได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการร่วมศูนย์การ ตัดสินใจและร่วมศูนย์ด้านงบประมาณ เนื่องจากเป็นโจทย์ระยะยาวที่ใช้เวลากว่าที่จะเห็นผล นอกจากนี้ ยังควรมีดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ที่ชัดเจน และนำปัญหามาปรับปรุง ให้เกิดแผนการ ดำเนินงาน (Action Plan) ที่ดีขึ้นในลำดับถัดไป

1.1.3 ส่งเสริมสุขภาพทางการเงิน (Financial Health) ของประชากรไทย (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) โดยการออมระยะยาวจะเพิ่มขึ้นได้อย่างมั่นคง เมื่อมีการส่งเสริมด้านการ ใช้ จ่าย หนี้สิน และการวางแผนทางการเงินที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับบุคคลและแต่ละช่วงชีวิต ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งจะทำได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีนโยบายส่งเสริมและแก้ไขปัญหา ที่สอดคล้องกัน เพื่อนำไปสู่การหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับประชากรแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ ภาครัฐอาจส่งเสริมมาตรวัดด้านสุขภาพทางการเงิน และสร้างความเชื่อมโยงของคะแนนสุขภาพ ทางการเงินกับเงื่อนไขและผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ทางการเงินของสถาบันการเงิน เพื่อส่งเสริม ให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการในอนาคต

1.1.4 ผ่อนปรนข้อจำกัดในการนำเสนอผลิตภัณฑ์การเงินของผู้ให้บริการ ทางการเงินเพื่อสนับสนุนการออม และแก้ไขเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคในการออมและลงทุน (ระยะสั้น- กลาง) โดยเปิดกว้างให้ผู้ให้บริการทางการเงินสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่กระตุ้นพฤติกรรม การออมได้ เช่น เงินฝากที่มีการจับรางวัล (Prize-Linked Products) ซึ่งต้องมาควบคู่กับการให้ความรู้กับ ผู้ออมเงินในผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ดังกล่าวถึงข้อแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เงินฝากทั่วไป ผลตอบแทนและ ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ ยังอาจส่งเสริมเครื่องมือที่ช่วยบริหารจัดการสินทรัพย์เพื่อ รองรับความต้องการของกลุ่มเฉพาะอย่างเช่นผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลาน เช่น กองทรัสต์ส่วนบุคคล (Personal Trust) ซึ่งต้องอาศัยการออกกฎหมาย ส่วนการปรับปรุงเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการออม เช่น การอนุญาตให้กองทุนรวมสามารถออกหนังสือรับรองการหักภาษี ณ ที่จ่ายร้อยละ 15 สำหรับการ ลงทุนในกองทุนตราสารหนี้ เพื่อให้ลูกค้านำไปรายงานเพื่อขอคืนภาษีได้ หรือการนำผลิตภัณฑ์ กองทุนรวมหุ้นระยะยาว (LTF) กลับเข้าสู่ตลาดการออมและการลงทุนอีกครั้งหนึ่ง

1.1.5 ส่งเสริมการให้องค์ความรู้และการเพิ่มขีดความสามารถทางการเงิน (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) อาทิ การใช้จ่ายและการวางแผนทางการเงินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ความรู้ทางการเงิน ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมทางการเงินที่พึงประสงค์ เพื่อเพิ่มขีด ความสามารถทางการเงิน (Financial Capacity) ควบคู่กับการให้คำปรึกษาทางการเงิน โดยผ่านการ จัดทำแอปพลิเคชันและการใช้เทคโนโลยีทางการเงิน อาทิ AI หรือ Virtual Reality ที่ให้คำแนะนำ ในลักษณะเฉพาะบุคคล (Personalized) เพิ่มขึ้น ผ่านการกรอกข้อมูลส่วนบุคคล และ/หรือเชื่อมโยง

ข้อมูลทางการเงินและพฤติกรรมจากแหล่งต่างๆ (Open Data) ซึ่งน่าจะเป็นตัวเลือกที่ดีกว่าการให้ข้อมูลในรูปแบบบทความที่มีเผยแพร่ทั่วไป ที่มีการดำเนินการมานานแล้ว แต่กลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรจากประชากรในระดับฐานราก นอกจากนี้ ยังควรระมัดระวังในการทำให้วิถีทางการเงินติดหูประชาชน เพื่อไม่ให้มีปัญหา หรือสร้างทัศนคติเชิงลบต่อการออมและการลงทุน

1.1.6 อาจมีการศึกษาการขยายอายุเกษียณออกไปเป็นมากกว่า 60 ปี (ระยะกลาง-ยาว) เพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรไทย ตลอดจนเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานในช่วงวัยสูงอายุ ซึ่งจะช่วยเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินและเสริมสร้างหลักประกันทางรายได้สำหรับการใช้ชีวิตแบบมีคุณภาพหลังวัยเกษียณ

1.2 มาตรการสำหรับกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม หรือไม่สามารถออมสม่ำเสมอ

1.2.1 ปรับค่านิยมและทัศนคติทางการเงิน (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) ตั้งแต่ค่านิยมในการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่วัยรุ่นและวัยเริ่มทำงาน รวมถึงการเข้าใจระดับความสามารถในการรับมือกับความเล็งและผลตอบแทนของตัวเองอย่างแท้จริง ก่อนการลงทุน เช่นเดียวกับการให้ความรู้ถึงความเสี่ยงและผลตอบแทนจากสินทรัพย์ประเภทต่างๆ เพื่อบรรเทาความเข้าใจผิดในการลงทุน

1.2.2 เพิ่มอัตราการออมภาคบังคับขั้นต่ำ และประชาสัมพันธ์กองทุนการออมภาคสมัครใจให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) อาทิ การเร่งผ่านกฎหมายกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ (กบข.) เพื่อเพิ่มระดับเงินออมก่อนวัยเกษียณให้กับแรงงานในระบบที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ ยังควรประชาสัมพันธ์กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ที่เป็นรูปแบบสมัครใจให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนรู้จักในวงกว้างขึ้นด้วย

1.2.3 สนับสนุนให้สถาบันการเงินออกผลิตภัณฑ์ในลักษณะ Micro Savings มากขึ้น (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) ทั้งในมิติของการให้สิทธิลดหย่อนทางภาษีโดยตรงกับผู้ออมเงินในผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ขณะเดียวกัน ก็สามารถสนับสนุนช่องทางหรือการลดต้นทุนการดำเนินงานให้กับผู้ให้บริการทางการเงินในรูปแบบ Open Architecture อาทิ ผ่านการนำเสนอตัวเลือกผลิตภัณฑ์ผ่านแอปพลิเคชันเป่าตั้ง และ Open Data ด้วยการเปิดกว้างด้านข้อมูลของประชากรในระดับฐานรากหรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลรัฐสวัสดิการ เพื่อให้สามารถแข่งขันกันนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมได้มากขึ้นในอนาคต

1.2.4 สนับสนุนนายจ้าง เพื่อให้ดำเนินโครงการที่ส่งเสริมสุขภาพทางการเงิน (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) โดยอาศัยบทบาทของนายจ้างในการกระตุ้นพฤติกรรมการออม การใช้จ่ายการบริหารหนี้สิน และวางแผนทางการเงินที่เหมาะสม ผ่านการทำโครงการเพื่อสังคม (CSR) อันน่าจะช่วยสนับสนุนพฤติกรรมที่เหมาะสม ได้มากกว่าฝั่งสถาบันการเงินหรือภาครัฐ ทั้งนี้ ภาครัฐ

อาจสามารถให้การสนับสนุนนายจ้าง ผ่านการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี หรือรางวัลด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในงานด้านความยั่งยืน เป็นต้น

1.2.5 เพิ่มการแข่งขันระหว่างผู้ให้บริการด้านการออมสำหรับประชากรกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม รวมถึง FinTech (ระยะสั้น-กลาง-ยาว) ซึ่งจะช่วยให้มีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ กับกลุ่มลูกค้าเฉพาะมากขึ้น โดยเฉพาะในมิติของบริการที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกและกระตุ้นการใช้จ่ายที่เหมาะสม เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเชื่อมโยงกับบริการอื่นๆ ที่สามารถต่อยอดได้ต่อไป เช่น บริการที่ปรึกษาการออมและการลงทุน และการวางแผนทางการเงิน

1.3 มาตรการสำหรับกลุ่มที่สามารถออมสม่ำเสมอ

1.3.1 สนับสนุนให้ผู้ให้บริการทางการเงินออกผลิตภัณฑ์การออมที่ตอบโจทย์อัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงที่หลากหลายจากทั้งในและนอกประเทศ (ระยะสั้น-กลาง) ตั้งแต่ความเสี่ยงต่ำ ปานกลาง ถึงสูง โดยทำตัวเลือกผลิตภัณฑ์ให้เข้าใจง่าย และเข้าถึงง่าย

1.3.2 ทบทวนเงื่อนไขหรือเพิ่มสิทธิลดหย่อนทางภาษีสำหรับผลิตภัณฑ์การออมเพื่อการเกษียณอายุ หรือการออมระยะยาว (ระยะสั้น-กลาง) อาทิ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ หรือ RMF เพื่อเพิ่มระดับการออมและเป็นหลักประกันให้แก่ตนเองและครอบครัวสำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้ให้บริการทางการเงิน

2.1 ขยายบริการที่ปรึกษาทางการเงินให้ครอบคลุมลูกค้าในระดับที่รายได้ไม่สูง โดยอาศัยรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้เหมาะสมกับต้นทุนการให้บริการ และความต้องการของลูกค้า

2.2 พัฒนาบริการ หรือแอปพลิเคชันที่ช่วยออมเงินเพื่อเกษียณอายุ โดยมีเงื่อนไขที่ยืดหยุ่น เช่น ไม่มีเกณฑ์เงินออมขั้นต่ำ หรือเมื่อใช้จ่าย ก็จะมีการหักเงินออมตามจำนวนที่กำหนดอัตโนมัติ โดยทำให้การออมมีลักษณะเป็นอัตโนมัติ จะได้ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์ผู้ออมที่อาจอ่อนไหวง่ายตามสภาพแวดล้อม จากนั้นก็นำเสนอผลิตภัณฑ์การลงทุน ผ่าน Robo Advisor ที่เหมาะสมกับพฤติกรรมและความเสี่ยงของลูกค้า เนื่องจากปัญหาหลักคือผลิตภัณฑ์มีจำนวนมาก มีเงื่อนไขซับซ้อน จึงทำให้ลูกค้าส่วนใหญ่ต้องการคำแนะนำจากผู้ให้บริการ ให้เป็นผู้เลือกให้มากกว่า นอกจากนี้ แอปพลิเคชันยังควรมีรูปแบบที่เข้าใจง่าย เลือกได้ตามความต้องการ และสร้างอารมณ์บวกต่อการใช้งาน เหมาะสมกับลูกค้าในช่วงวัยต่างๆ ขณะเดียวกัน ยังสามารถมีระบบการเตือนให้ออม และใช้เทคโนโลยีเรียนรู้พฤติกรรมของลูกค้า (AI) เพื่อเสนอทางเลือกในการตัดสินใจได้อย่างทันท่วงที

2.3 สนับสนุนการให้องค์ความรู้ทางการเงินอย่างต่อเนื่อง โดยสำหรับกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม จะเน้นไปที่หลักการใช้จ่าย แก้ปัญหาหนี้ และผลิตภัณฑ์เงินออมพื้นฐาน

ขณะที่สำหรับกลุ่มที่มีเงินออมอยู่แล้ว สามารถเน้นไปที่ความรู้ในผลิตภัณฑ์เงินออมและลงทุนที่ซับซ้อนขึ้น เป็นต้น

2.4 เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และบริการการออมให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้สนใจจะทำการศึกษาในครั้งต่อไป โดยการวิจัยในครั้งนี้ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการออม โดยให้ความสนใจไปที่กลุ่มที่มีการออมอยู่แล้ว และกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการออม ซึ่งการศึกษานี้ พบว่า ประชากรไทยไม่เพียงมีปัญหาการออมที่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในวัยเกษียณ หากแต่ยังมีปัญหาการออมที่ขาดความสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสะสมเงินออมเพื่อวัตถุประสงค์แรกคือ เพื่อสำรองเหตุการณ์ฉุกเฉิน ทำให้ภาครัฐและผู้ให้บริการทางการเงินควรเริ่มจากการสนับสนุนพฤติกรรมออมที่สม่ำเสมอมากขึ้น ดังกล่าวทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ บนรากฐานของการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีทางการเงินมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปงานศึกษานี้จึงยังไม่ได้ตอบโจทย์ความเพียงพอของการออมในวัยเกษียณเป็นการเฉพาะ

ส่วนการศึกษาในอนาคต ควรเน้นการศึกษาไปยังกลุ่มที่มีปัญหาการออมในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น ประชากรในภาคเกษตร และกลุ่มอาชีพอิสระ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยอาจจัดทำเป็น Focus Group ในพื้นที่เป้าหมาย สูดท้ายแล้ว เพื่อให้สามารถวางแนวทางการช่วยเหลือที่ชัดเจนและเหมาะสมในระดับท้องถิ่น ทำให้การแก้ปัญหาามีความยั่งยืนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วารสาร หนังสือพิมพ์

- วิไล เอื้อปิยฉัตร. “ความรู้ทางการเงิน: ตัวกำหนดและผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมออม”, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 25 (47), มกราคม - เมษายน 2560. หน้า 67 – 93.
- วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล. “ปัจจัยในการทำนายพฤติกรรมออมของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, สุทธิปริทัศน์. ปีที่ 28 (85), มกราคม - มีนาคม 2557. หน้า 301 – 315.
- อุบล ไม้พุ่ม. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการวางแผนการเงินส่วนบุคคลในช่วงโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019”, วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. ปีที่ 12 (2), พฤษภาคม - สิงหาคม 2565. หน้า 28 – 45.
- เอี่ยมพร พิชัยสนธิ. “กองทุนชราภาพในระบบกองทุนประกันสังคมไทย: บทวิเคราะห์ความยั่งยืนและความเป็นธรรมระหว่างรุ่นอายุ”, วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. ปีที่ 18 (2), ธันวาคม 2554. หน้า 32 – 44.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

- กมลชนก กิจชล. “พฤติกรรมออมและการลงทุนของคนทำงานเจนวายในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม, สถาบันเทคโนโลยี ไทย – ญี่ปุ่น, 2560.
- กรณิกา วาระวิชนี. “ความรู้ทางการเงินและความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของพนักงานในสถาบันการเงินกรณีศึกษาจากพนักงานธนาคารไทยพาณิชย์”. รายงานการค้นคว้าอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเงิน, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2560.
- เกษมศรี ปุชนิย์วงศ์. “การตระหนักรู้และพฤติกรรมออมเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของกลุ่มบุคคลช่วงอายุระหว่าง 25 – 35 ปี”. รายงานการค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

ณัฐชยา สกุลพอง. “ศึกษาทักษะทางการเงินที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครูที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูและอื่นๆ”. สัมมนาการศึกษาเชิงประจักษ์ เศรษฐศาสตร์มหัพัต, คณะพัฒนาเศรษฐกิจ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2562.

ธีรพัฒน์ มีอำพล. “ความรู้ทางการเงินและพฤติกรรมออมที่ส่งผลต่อการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุ”. รายงานการค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหัพัต, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

สัมภาษณ์

บุญยพรรณ วัชรนาคา, รองผู้อำนวยการฝ่าย บมจ. ธนาคารกสิกรไทย. สัมภาษณ์. 24 เมษายน 2566.
พงศักดิ์ เหลืองอร่าม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 21 เมษายน 2566.

วรวุฒิ สุวรรณระดา, ศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 2 พฤษภาคม 2566.

วิระพล บดิรัฐ, ผู้อำนวยการฝ่ายอาวุโส บมจ. ธนาคารกสิกรไทย. สัมภาษณ์. 26 เมษายน 2566.

สิรินทร์ เปาอินทร์ ดันติพัฒนา, ผู้อำนวยการฝ่ายอาวุโส บมจ. ธนาคารกสิกรไทย. สัมภาษณ์. 24 เมษายน 2566.

กฎหมาย

“ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 (ตอนที่ 82 ก), 13 ตุลาคม 2561.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. “รายงานข้อมูลสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.moac.go.th/site-home>, 2565.

กองทุนการออมแห่งชาติ. “ทำความเข้าใจจังกองทุนการออมแห่งชาติหลักประกันช่วยดูแลยามชรา”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.nsf.or.th/node/1455>, 2564.

คณะนักศึกษาลักสูตรผู้บริหารระดับสูงสถาบันวิทยาการตลาดทุน รุ่นที่ 29. “การออมเพื่อประชากรวัยเริ่มทำงาน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.cma.in.th/cma/academicPaper/download/2>, 2562.

- จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. “ใช้ หรือ เก็บ คนไทยมีนิสัย – ทักษะทางการเงินอย่างไร?”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก : <https://tdri.or.th/2020/08/thailand-financial-literacy/>, 2563.
- ฐาปนี จันทร์เพชร และวรัทยา ชินกรม. “ทักษะการเงินกับการออมเพื่อเกษียณของประชากรในเขต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
https://www.econ.cmu.ac.th/econ_paper/?panel=paper&std_id=581632011, 2563.
- ณัฐ พันธุ์อุทัย. “การวางแผนการออมเงินของประชาชน ช่วงวิกฤตโรคระบาด”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก : <https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/vit15-2/6114993382.pdf>, 2564.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “พฤติกรรม
เชิงลึก และไลฟ์สไตล์ทางการเงินของคนรุ่นใหม่”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://media.set.or.th/set/Documents/2022/Jun/012020-GenZ-SeminarReport.pdf>,
2565.
- ธนาคารกสิกรไทย. “Make by KBank”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://makebykbank.kbtg.tech/>, 2566.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “การออม”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://www.bot.or.th/th/satang-story/money-plan/saving.html>, 2565.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “การออม : จุดเริ่มต้นและทางออกของ ‘หนี้ครัวเรือน’”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก : https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_15Oct2019.html, 2562.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “เงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Money)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://www.bot.or.th/th/statistics/payment.html>, 2566.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “ธุรกรรมการชำระเงินผ่านบริการ Mobile banking และ Internet
banking”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://www.bot.or.th/th/statistics/payment.html>, 2566.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “รายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือนปี 2563”.
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/our-roles/financial-institutions/แผนพัฒนาระบบสถาบันการเงิน/รายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน/fin_access_survey_hh_full_report_2020_th.pdf, 2563.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. “สถาบันการเงินประเภทไม่รับฝากเงิน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://www.bot.or.th/th/our-roles/financial-institutions/Thailand-financial-institutions-and-financial-service-providers/non-depository-corporations.html>, 2565.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. “สถาบันการเงินประเภทรับฝากเงิน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.bot.or.th/en/our-roles/financial-institutions/financial-institutions/Thailand-financial-institutions-and-financial-service-providers/depository-corporations.html>, 2565.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. “หลักการ นิยาม และการจัดกลุ่ม”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/DownloadFile.aspx?file=EC_MB_039_TH.PDF, 2565.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. “อัตราดอกเบี้ยในตลาดเงิน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

https://app.bot.or.th/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=223&language=TH, 2566.

ธนาคารออมสิน. “ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน แสดงปาฐกถาพิเศษเรื่อง การออมเพื่ออนาคต”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/24188>, 2562.

ปาริชาติ โชคเกิด. “ประชากรไทย 15% เป็นผู้สูงอายุ เกิน 80% มีเงินออมไม่พอใช้หลังเกษียณ”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://brandinside.asia/thai-elderly-insufficient-saving-money-and-low-quality-of-life>, 2562.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “การออมวัยเกษียณ...สร้างหลักประกันที่มั่นคงแก่ประชากรไทย

ท่ามกลางการก้าวเข้าสู่สังคมชราภาพในระยะถัดไป”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/financial/Pages/29838.aspx>, 2555.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “สังคม สูงอายุ...แบบสมบูรณ คนไทยพร้อมแล้วหรือยัง?”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/Aging-society-FB-30-04-21.aspx>, 2564.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “หนี้ครัวเรือนปี 2563 อาจสูงเกิน 80% ต่อจีดีพี ติดตามความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนหลายกลุ่ม”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/financial/Pages/z3073.aspx>, 2563.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). “กบข. กลไกช่วยคนไทยมีเงินหลังเกษียณ กับ

ความเสี่ยงที่รออยู่”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://tdri.or.th/2021/10/the-national-pension-fund/>, 2564.

สมาคมบริษัทจัดการลงทุน. “กองทุนรวม”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://ns3.aimc.or.th/home/รู้จักกองทุนรวม>, 2565.

สมาคมบริษัทจัดการลงทุน. “ภาพรวมอุตสาหกรรม: การออมและการลงทุนภาคครัวเรือน”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://ns3.aimc.or.th/web/ภาพรวมอุตสาหกรรม/>, 2566.

สมาคมฟินเทคประเทศไทย (Thai Fintech Association). “Fintech Ecosystem”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://thaifintech.org/th/members/>, 2562.

“สำนักข่าวบลูมเบิร์กเตือน! ประกันสังคมไทย เสี่ยงล้มละลายใน 13 ปี!”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้

จาก : <https://board.postjung.com/1274879>, 2564.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.). “ความหมายของการประกันชีวิต”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.oic.or.th/th/education/insurance/life/meaning>, 2565.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. “ตัวชี้วัด ภาวะเศรษฐกิจ สังคม ครัวเรือนเกษตร”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/econ/Socio-econ2018-22.pdf>, 2565.

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. “การศึกษาวิจัยแนวทงนโยบายการพัฒนาการสร้งสินทรัพย์เพื่อการออมสำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้ต่ำ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://www.fpo.go.th/eresearch/getattachment/3a718b1b-09d1-41dc-b31a-6ffbecde6b19/7722.aspx>, 2558.

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. “สาระสำคัญตามร่างพระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ พ.ศ.”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.fpo.go.th/main/General-information-public-service/Publication/11287.aspx>, 2564.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. “การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2554 ทัวราชอาณาจักร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขารายได้/เศรษฐกิจสังคมครัวเรือน/54/ทัวราชอาณาจักร/6.ฉบับสมบูรณ์.pdf>, 2554.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. “การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ทัวราชอาณาจักร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขารายได้/เศรษฐกิจสังคมครัวเรือน/64/fullreport_Whole_Kingdom_T.pdf, 2564.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. “การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2563”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.nso.go.th/sites/2014en/Survey/social/household/income/saveq4-2020.pdf>, 2563.
- หลักทรัพย์จัดการกองทุนกสิกรไทย. “กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.kasikornasset.com/th/provident-fund/Pages/index.aspx>, 2565.
- ManpowerGroup. “ชี้พฤติกรรมคนรุ่นใหม่ ขาดแบบแผนออมเงินและการลงทุน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.manpowerthailand.com/th/blxk/2019/03/behavior-of-new-generation-lacks-of-saving-and-investment-schemes-th>, 2562.
- “Sea (Group) เผยผลสำรวจ Thai Digital Generation 2022 เจาะลึกการเงินยุคดิจิทัล”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/corporate-moves/finance/investment/1038619>, 2566.

ภาษาต่างประเทศ

Books

- Duesenberry, James S. Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior. Cambridge : Harvard University Press, 1949.
- Friedman, Milton. A Theory of the Consumption Function. Princeton : Princeton University Press, 1957.
- Keynes, John Maynard. The General Theory of Employment, Interest and Money. New York : Harcourt Brace, 1936.
- Modigliani, Franco and Brumberg, Richard. "Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data", in The Collected Papers of Franco Modigliani Volume 6 Franco Modigliani. Cambridge : The MIT Press, 2005. p.1-45.

Journals and Newspaper

- Setiawan, Maman. et al. "Digital financial literacy, current behavior of saving and spending and its future foresight", Economic of Innovation and New Technology. August 2020. p.320 - 338.

Research, Report and Thesis

Beverly, Sondra. et al. "Determinants of Asset Building". The Urban Institute paper, Center for Social Development (CSD) at Washington University in St. Louis and New American Foundation, 2008.

Otto, Annette. "Saving in Childhood and Adolescence Insights from Development Psychology". CSD Working Papers, Center for Social Development (CSD) at Washington University in St. Louis, 2012.

Non-Published Document

Pongsak Luangaram. "Financial Health Platform". Teaching publication presented at Chulalongkorn University, Thailand. December 2020.

Electronic Data Base

Financial Health Network. "The FinHealth Spend Report 2021: What Financially Coping and Vulnerable Americans Pay for Everyday Financial Services". (Online). Available : https://cfsi-innovation-files-2018.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2021/04/19180204/FinHealth_Spend_Report_2021.pdf, 2021.

Laibson, David. "Impatience and Savings". (Online). Available : <https://www.nber.org/reporter/fall-2005/impatience-and-savings>, 2005.

Wearesocial. "Digital 2023: Thailand". (Online). Available : <https://datareportal.com/reports/digital-2023-thailand>, 2023.

World Bank. "Financial Inclusion and Consumer Protection". (Online). Available : <https://responsiblefinance.worldbank.org/en/responsible-finance/financial-capability>, 2023.

ประวัติย่อผู้วิจัย

| | |
|---|---|
| ชื่อ | นาย พิพัฒน์พงศ์ โปษยานนท์ |
| วัน เดือน ปีเกิด | 30 มกราคม 2511 |
| การศึกษา | 2530 ปริญญาตรี (วิศวกรรมคอมพิวเตอร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532 ปริญญาโท (วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์), University of Southwestern Louisiana, USA 2537 ปริญญาเอก (การจัดการวิศวกรรม), University of Missouri-Rolla, USA |
| ประวัติการทำงานโดยย่อที่ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) | 2548 ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ สายงานระบบ 2553 รองกรรมการผู้จัดการ สายงานระบบ 2556 รองกรรมการผู้จัดการ สายงานการให้บริการลูกค้าและองค์กร 2560 รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส สายงานการให้บริการลูกค้าและองค์กร |
| ตำแหน่งปัจจุบัน | กรรมการผู้จัดการ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) |